

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΘΕΜΑ: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ ΣΤΙΣ
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΕΣ ΜΙΚΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ
ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΜΠΑΚΑΛΟΥΔΗ ΛΕΜΟΝΙΑ
ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: ΤΣΙΛΙΜΕΝΗ ΤΑΣΟΥΛΑ
ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΗΣ

ΒΟΛΟΣ 2005

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 4441/1
Ημερ. Εισ.: 01-07-2005
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΠΠΕ
2005
ΜΠΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 1) ΠΡΟΛΟΓΟΣ
- 2) ΕΙΣΑΓΩΓΗ
- 3) Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΑ
- 4) Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
- 5) ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
- 6) ΟΙ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΕΣ ΜΙΚΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥΣ
- 7) Η ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΣΤΙΣ ΜΙΚΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ
- 8) Η ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΣΤΙΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΕΣ ΜΙΚΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ
- 9) ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
- 10) ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ I
 - 10.1) ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ Α΄ ΦΑΣΗ
ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
 - 10.2) ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
Β΄ ΦΑΣΗ
 - 10.3) ΚΥΡΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ «ΔΩΣΕ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ»
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ
Γ΄ ΦΑΣΗ
 - 10.4) ΚΥΡΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ «Ο ΜΑΥΡΟΣ ΚΟΤΣΥΦΑΣ
ΚΑΙ Ο ΑΣΠΡΟΣ ΓΛΑΡΟΣ»
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ
Δ΄ ΦΑΣΗ
 - 10.5) ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ
Ε΄ ΦΑΣΗ
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
- 11) ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ II

**11.1) ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΙΚΡΩΝ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΚΑΠΟΙΟ
ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ**

12) ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

13) ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

**13.1) ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ
ΞΕΝΟΥ Α΄ ΦΑΣΗ**

ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΝΗΠΙΩΝ

**13.2) ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
Β΄ ΦΑΣΗ**

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΝΗΠΙΩΝ

13.3) ΚΥΡΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ «ΔΩΣΕ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ»

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Γ΄ ΦΑΣΗ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΝΗΠΙΩΝ

13.4) ΚΥΡΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

**ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ «Ο ΜΑΥΡΟΣ ΚΟΤΣΥΦΑΣ ΚΑΙ
Ο ΑΣΠΡΟΣ ΓΛΑΡΟΣ»**

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Δ΄ ΦΑΣΗ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΝΗΠΙΩΝ

**13.5) ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ
ΞΕΝΟΥ**

Ε΄ ΦΑΣΗ

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΝΗΠΙΩΝ

14) ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

**14.1) ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ
ΞΕΝΟΥ Α΄ ΦΑΣΗ**

ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

14.2) ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Β΄ ΦΑΣΗ

14.3) ΚΥΡΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ «ΔΩΣΕ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ»

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Γ΄ ΦΑΣΗ

14.4) ΚΥΡΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

**ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ «Ο ΜΑΥΡΟΣ ΚΟΤΣΥΦΑΣ ΚΑΙ
Ο ΑΣΠΡΟΣ ΓΛΑΡΟΣ»**

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Δ΄ ΦΑΣΗ

**14.5) ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ
ΞΕΝΟΥ**

Ε΄ ΦΑΣΗ

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

15. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

**15.1) ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΜΙΚΡΩΝ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΗ
ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Μέσα από μια εργασία που έκανα στα πλαίσια του μαθήματος «Τάσεις και εξελίξεις της σύγχρονης παιδικής λογοτεχνίας» της κ. Τσιλιμένη, με θέμα «Τα λογοτεχνικά βιβλία για τη διαφορετικότητα» αποφάσισα να ασχοληθώ με το θέμα αυτό. Η αλήθεια είναι πως με συνεπήρε αρκετά το θέμα και ευαισθητοποιήθηκα πολύ περισσότερο σε ότι αφορά τα άτομα με κάποιες ιδιαιτερότητες. Επίσης μου άρεσε πολύ η ιδέα ότι μπορώ, αν ψάξω, να βρω όλο και περισσότερα βιβλία που να έχουν ως κεντρικό πυρήνα κάποια στοιχεία της διαφορετικότητας.

Έτσι αποφάσισα να αναλάβω πτυχιακή εργασία με θέμα: «Η έννοια του ξένου στις εικονογραφημένες μικρές ιστορίες και η αντίληψη της από τα παιδιά προσχολικής ηλικίας».

Στόχος μου ήταν να ευαισθητοποιήσω τα παιδιά πάνω στο θέμα της διαπολιτισμικότητας και να δω τις απόψεις τους πάνω στο θέμα. Ακόμη ήθελα να δω πόσο θα μπορούσαν να τους επηρεάσουν οι μικρές ιστορίες, ώστε να αλλάξουν την αρχική τους άποψη πάνω στο θέμα και να γνωρίσουν τη σημαντικότητα του θέματος.

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω την κυρία Τασούλα Τσιλιμένη και τον κύριο Βασίλη Αναγνωστόπουλο για την πολύτιμη βοήθειά τους, καθώς και για τη συνεργασία τους κατά τη διεξαγωγή της πτυχιακής εργασίας μου.. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω όλα τα νηπιαγωγεία της Αλεξανδρούπολης που με δέχτηκαν και τις νηπιαγωγούς που μου χάρισαν αρκετό από τον πολύτιμο χρόνο τους. Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα όλα τα παιδιά που ήταν πρόθυμα και συμμετείχαν καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας και έδιναν πολύ εύστοχες απαντήσεις στα ερωτήματα που τους έθετα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα καλά παιδικά λογοτεχνήματα δίνουν την ευκαιρία στα παιδιά να γνωρίσουν τις ομορφιές της ζωής, να γνωρίσουν νέους κόσμους, διαφορετικά ήθη και έθιμα. Ακόμη και στο νηπιαγωγείο, όπου τα παιδιά δεν ξέρουν να διαβάζουν, μπορούν μέσα από τις εικόνες ενός λογοτεχνικού βιβλίου να ταξιδέψουν σε μαγικούς κόσμους, να μάθουν και να υιοθετήσουν αρχές και αξίες, οι οποίες θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη και ολοκλήρωση της προσωπικότητάς του.

Η εργασία μου χωρίζεται στο θεωρητικό μέρος, όπου αρχικά αναπτύσσεται ο όρος της παιδικής λογοτεχνίας και στη συνέχεια ο ρόλος και τα είδη της. Στη συνέχεια εστιάζω στις εικονογραφημένες μικρές ιστορίες και τα χαρακτηριστικά τους, καθώς επίσης και στην εικονογράφηση και τη θεματολογία τους. Τέλος αναφέρεται ο όρος της διαπολιτισμικότητας και η σχέση του με την εκπαίδευση και την παιδική λογοτεχνία.

Το δεύτερο μέρος της πτυχιακής μου είναι το ερευνητικό, το οποίο χωρίζεται σε δυο μέρη. Το πρώτο μέρος, το οποίο πραγματοποιήθηκε σε τρεις μέρες, έχει πέντε φάσεις: στην πρώτη φάση υπάρχουν τέσσερις γενικές ερωτήσεις που αφορούν την έννοια του ξένου και γίνεται σε κάθε παιδί ξεχωριστά. Αυτή η φάση προηγείται της ανάγνωσης των κειμένων και γίνεται την πρώτη μέρα της έρευνας. Στη δεύτερη φάση έχουμε την εισαγωγική συζήτηση, και πάλι πριν την ανάγνωση των κειμένων. Είναι ερωτήσεις που εστιάζουν στην έννοια της ξενοφοβίας, ώστε να εντάξουν τα παιδιά στο θέμα που θα μας απασχολήσει. Στην τρίτη φάση έχουμε την κύρια συζήτηση, με ερωτήσεις πάνω στο πρώτο κείμενο που είναι το «Δώσε την αγάπη» της Αγγελικής Βαρελλά. Οι δύο αυτές φάσεις πραγματοποιήθηκαν την ίδια μέρα, τη δεύτερη. Ακολουθεί η τρίτη μέρα, όπου συναντάμε την τέταρτη και την πέμπτη φάση. Κατά την τέταρτη φάση έχουμε πάλι την κύρια συζήτηση, με ερωτήσεις αυτή τη φορά από το βιβλίο «Ο μαύρος κότσυφας και ο άσπρος γλάρος» της Κίτυ Κρόουθερ. Τέλος στην επόμενη φάση επαναλαμβάνουμε τις γενικές ερωτήσεις που αφορούν την έννοια του ξένου, που τις ξανακάναμε στην αρχή, για να δούμε πόσο έχει επηρεαστεί η άποψη των παιδιών μετά από την ανάγνωση των κειμένων.

Το δεύτερο ερευνητικό μέρος αναφέρεται σε μια έρευνα αγοράς που έκανα, ώστε να διαπιστώσω πόσα και ποια βιβλία με θέμα τη διαφορετικότητα κυκλοφορούν στο εμπόριο. Μέσα από αυτή την έρευνα έκανα μια κατηγοριοποίηση των

εικονογραφημένων μικρών ιστοριών με βάση κάποιο κοινό στοιχείο διαφορετικότητας.

Παρακάτω παραθέτω τη βιβλιογραφία, πάνω στην οποία βασίστηκα για το θεωρητικό μου μέρος και τέλος τρία παραρτήματα.

Το πρώτο παράρτημα αφορά το πρώτο μέρος του ερευνητικού μου πλαισίου και έχει τις απαντήσεις σε όλα τα ερωτήματα, από όλα τα παιδιά μετά από την απομαγνητοφώνηση και την καταγραφή τους.

Το δεύτερο παράρτημα, το οποίο επίσης αναφέρεται στο πρώτο μέρος του ερευνητικού, έχει πίνακες με τα ποσοστά των απαντήσεων των παιδιών στα ίδια ερωτήματα και εμπεριέχονται μέσα και τα υπομνήματα του κάθε διαγράμματος, που υπάρχουν στο πρώτο ερευνητικό μέρος.

Τέλος το τρίτο παράρτημα διαθέτει τον κατάλογο με μικρές ιστορίες, που έχουν ως θέμα τη διαφορετικότητα.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

ΜΕΡΟΣ

Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΑ

Ο όρος Παιδική Λογοτεχνία, παρά τις συγκεκριμένες απόπειρες να προσδιορισθεί με ακρίβεια και επομένως με τρόπο οριστικό, παραμένει ρευστός και ασαφής, ακόμα και αν προσεγγιστεί συνολικά. Θεωρείται επίσης ευμετακίνητος καθώς από τη μια μεριά συνδέεται με την ιστορική, δηλαδή τη μεταβαλλόμενη μέσα στο χρόνο έννοια της παιδικής ηλικίας και από την άλλη, ορίζεται συνήθως συγκριτικά σε σχέση με τη λογοτεχνία των ενηλίκων, η οποία για πολλούς και διαφορετικούς λόγους μοιάζει να διατηρεί απέναντί της μια θέση ισχύος και υπεροχής. Η λογοτεχνία για παιδιά θεωρείται «περιθωριακή», δευτερευούσης σημασίας και αμφισβητήσιμης αξίας, ενώ των ενηλίκων είναι αναγνωρισμένη ως «κανονική» λογοτεχνία. Παρόλο λοιπόν που απευθύνεται κυρίως σε παιδιά, εντούτοις γράφεται και αναλύεται από ενήλικες, αλλά επίσης διαβάζεται και από ενήλικες ώστε να επιλεγεί ή να απορριφθεί για λογαριασμό των παιδιών. (Οικονομίδου Σ., 2000)

Παιδική Λογοτεχνία επίσης, είναι ο σύνολος χώρος μέσα στον οποίο συνυπάρχουν και λειτουργούν όλα εκείνα τα έργα, αισθητικώς δικαιωμένα λογοτεχνήματα των ώριμων που απευθύνονται, άμεσα ή έμμεσα, στις αισθητικές απαιτήσεις και τα ενδιαφέροντα της νηπιακής, παιδικής και εφηβικής ηλικίας και που ανταποκρίνεται στο αντιληπτικό, γλωσσικό και συναισθηματικό τους επίπεδο.

• Η λογοτεχνία της προσχολικής ηλικίας περιλαμβάνει τα αισθητικά δικαιωμένα κείμενα που απευθύνονται σε παιδιά ηλικίας έως έξι ετών και ανταποκρίνονται στις αντιληπτικές τους ικανότητες, στις ευαισθησίες, στα ενδιαφέροντα, στις ανάγκες και στα προβλήματά τους. Οι νεαροί αναγνώστες, παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας, είναι γεμάτοι περιέργεια και ενεργητικότητα. Εφόσον η κοινωνικοποίησή τους δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί και τα πάσης φύσεως στερεότυπα, ιδεολογικά και κοινωνικά, δεν έχουν ακόμη παγιωθεί στη σκέψη, στις ιδέες και στις συμπεριφορές τους Τα μικρά παιδιά, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι είναι πιο δεκτικά. (Παπανικολάου Ρ.- Τσιλιμένη Τ., 2002)

Μια αναδρομή στο παρελθόν της παιδικής λογοτεχνίας μας δείχνει ότι μέχρι τον περασμένο αιώνα δεν έχουμε λογοτεχνικά κείμενα που απευθύνονταν σε παιδιά. Το 19^ο αιώνα στην Ελλάδα ως παιδική λογοτεχνία χρησιμοποιήθηκε η ελληνική λογοτεχνία που χαρακτηρίζεται από θρησκευτικότητα, διδακτισμό και πατριωτική

έξαρση. Τα κείμενα της τελευταίας εικοσαετίας του 19^{ου} αιώνα που είναι γραμμένα για παιδιά είναι απαλλαγμένα από τον άκρατο διδακτισμό καθώς και το ηθικοθησκευτικό πλαίσιο.

Παιδική λογοτεχνία, μέχρι το τέλος της περιόδου του 1821, αποτελούν τα λαϊκά παραμύθια, τα δημοτικά τραγούδια κ.α. Πάντως σημαντική διαπίστωση αποτελεί το γεγονός ότι η παιδική λογοτεχνία στηρίχτηκε σε καθαρά δημιουργικά λογοτεχνήματα Ελλήνων ποιητών, πεζογράφων και θεατρικών συγγραφέων.

Η σημασία της παιδικής λογοτεχνίας ως ξεχωριστό είδος της εθνικής λογοτεχνίας αρχίζει να αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο με αποτέλεσμα να αλλάζουν οι εκτιμήσεις για το ρόλο της στην πνευματική ανάπτυξη των παιδιών και να παραδέχονται ότι μπορεί να αυτονομηθεί μέσα στα πλαίσια της. Κυρίαρχα γεγονότα που συνέβαλαν στην αυτονόμηση της παιδικής λογοτεχνίας είναι :

1. Η ίδρυση της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς(Γ.Λ.Σ.) το 1958, που έχει σαν κύριο στόχο την «Ελληνοποίηση» του παιδικού βιβλίου, πράγμα που σημαίνει ότι τα έργα θα πρέπει να κινούνται μέσα στην ελληνική πραγματικότητα. Η προσφορά της επηρέασε θεματολογικά και ιδεολογικά σε μεγάλο βαθμό την εξέλιξη της παιδικής λογοτεχνίας. Για πρώτη φορά προκηρύσσονται βραβεία παιδικής λογοτεχνίας στην ιστορία της νεότερης Ελλάδας.

2. Η ίδρυση του Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου(Κ.Ε.Π.Β.) το 1969, ο οποίος θεωρείται ως «κατάκτηση» για την Ελληνική παιδική λογοτεχνία, γιατί απλώνει τη δράση του όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στο εξωτερικό, κάνοντας έτσι γνωστό το παιδικό βιβλίο. Επίσης ο Κύκλος για πρώτη φορά προκηρύσσει βραβείο για την εικονογράφηση του παιδικού βιβλίου.(Αναγνωστόπουλος Β.Δ., 1998: 24)

Η περίοδος του 1970 μέχρι σήμερα θεωρείται περίοδος ανάπτυξης της παιδικής λογοτεχνίας, διότι συνειδητοποιείται η αναγκαιότητα της ύπαρξής της, αλλά και ο θεμελιακός της ρόλος στην αγωγή των νέων γενεών. Αρχίζουν να αναφέρονται με τις νέες πολιτικές, κοινωνικές δομές, νέα κοινωνικά προβλήματα όπως η ειρήνη, η οικολογία με αποτέλεσμα να διαμορφώνονται νέες θεματικές και προβληματισμοί.

Επίσης υπήρξε καθοριστική δεκαετία, διότι παρατηρείται αλλαγή στα λογοτεχνήματα, όχι μόνο στους τρόπους έκφρασης, γλώσσας και μορφής, αλλά βασικά στη θεματολογία. Η ειρήνη, η δικαιοσύνη, η υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος, το διάστημα είναι τα νέα θέματα με τα οποία καταπιάνονται οι λογοτέχνες αυτής της περιόδου.

Η σύγχρονη παιδική λογοτεχνία τροφοδοτείται από τέσσερις γενιές: από την πρώτη και δεύτερη μεταπολεμική γενιά, από τη γενιά του '70 και φυσικά από τη γενιά της δεκαετίας του '80. Και είναι φυσικό κάθε γενιά να μεταφέρει το δικό της πνεύμα και τα δικά της βιώματα.(Δελώνης Α., 1988)

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Σήμερα το παιδικό βιβλίο αγκαλιάζει το παιδί και το νέο, εντοπίζει τα προβλήματά του, μιλάει τη δική του γλώσσα, ψυχαγωγεί χωρίς να αποπροσανατολίζει και δίνει μια άλλη θέαση της ζωής. Το διάβασμα ανοίγει νέους ορίζοντες στη γνώση, αφού είναι μάθηση. Δημιουργεί εσωτερική ασφάλεια και ισορροπία, ενισχύει τον ιδεολογικό και ηθικό προσανατολισμό του ατόμου. Ο άνθρωπος γνωρίζει τον εαυτό του και τον κόσμο που τον περιβάλλει. Η λογοτεχνία, σαν πνευματική και κοινωνική λειτουργία, έχει πρωταρχικό σκοπό την τέρψη και την αισθητική συγκίνηση. Μέσα όμως από αυτήν επιτυγχάνεται και άλλος ένας σκοπός, διαμορφώνεται ο μελλοντικός πολίτης και για αυτό οι στόχοι της παιδικής λογοτεχνίας θα πρέπει να είναι υψηλοί. (Αναγνωστόπουλος Β.Δ.- Δελώνης Α., 1984)

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της δεκαετίας του '70 είναι το παιδικό πεζογράφημα που καλύπτει το 70% και πλέον της συνολικής λογοτεχνικής παραγωγής, με κύριους άξονες ενδιαφερόντων το διάστημα, τα πολιτικά γεγονότα της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας και το φυσικό περιβάλλον, καθώς και κάποιες ανανεωτικές τάσεις, ιδεολογικές και υφολογικές, όπως ο ρεαλισμός, ο μελλοντισμός, οι αξίες και τα πρότυπα για μίμηση.

Στη δεκαετία του '80 είναι σχεδόν ολοκληρωτική η στροφή των συγγραφέων προς την πεζογραφία καθώς επίσης και την εμφάνιση ενός νέου ισχυρού ρεύματος, τα σύγχρονα παραμύθια, τα παραμυθιακά αφηγήματα και τις Μικρές Ιστορίες. (Αναγνωστόπουλος Β.Δ., 1999)

Τα βιβλία γενικότερα κρίνονται με κριτήρια λογοτεχνικά και λαμβάνοντας πάντοτε υπόψιν την παιδικότητά τους. Λέγοντας παιδικότητα θα πρέπει να έχουμε στο νου πως, πέρα από την παιδική ματιά, πέρα από τη χαρά της ανακάλυψης, το ξάφνιασμα και τη δυναμική της φαντασίας, πέρα από το αυθόρμητο, τα κείμενα που θέλουν να κρατήσουν έστω και λίγο το ενδιαφέρον των παιδιών και να σεβαστούν παράλληλα την προσωπικότητά τους, θα πρέπει να είναι αισιόδοξα και να μην αποστρέφουν ολότελα τη ματιά τους από μια κάπως ενδιαφέρουσα πλοκή. (Βασιλαράκης Ι.Ν., 1998)

Για να χαρακτηρίσουμε ένα βιβλίο ως παιδικό, θα πρέπει να είναι κοντά στις αντιληπτικές ικανότητες του παιδιού, την ευαισθησία, τα ενδιαφέροντα, τις ανάγκες και τα προβλήματά του. Επίσης θα πρέπει να αρέσει αρχικά στο ίδιο το παιδί και για αυτό θα πρέπει το ύφος να είναι λιτό και η έκφραση απλή. Ο λόγος που χρησιμοποιεί

ο συγγραφέας, θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από μια συναισθηματική φόρτιση που μεταβάλλεται χρωματικά από τη μια στιγμή στην άλλη σαν αποτέλεσμα του ευμετάβλητου ψυχισμού του και να είναι προσαρμοσμένος στη γλώσσα του παιδιού. Ο παιδικός λόγος είναι λιτός, οι προτάσεις του παιδιού ατελείς, οι σκέψεις του είναι ασύνδετες, αλλά οι εικόνες του εναλλάσσονται γρήγορα και είναι παραστατικές. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά ο συγγραφέας θα πρέπει να τα εκμεταλλεύεται ώστε τα κείμενα που θα παράγει να μιλούν στο παιδί αναγνώστη.

Το καλό βιβλίο θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από αισιοδοξία για τη ζωή και να διαπνέεται από βαθιά πίστη στις ανθρώπινες αξίες, όπως την ειρήνη, τη δημοκρατία, την ελευθερία, τη δικαιοσύνη. Ακόμα το παιδικό λογοτέχνημα θα πρέπει να είναι, κατά κάποιο τρόπο, παιδοκεντρικό. Να θίγει δηλαδή τα θέματά του με βάση τα ερεθίσματα που δέχεται το παιδί, τόσο από το άμεσο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον του, όσο και από την ίδια τη φύση της ηλικίας του με τις ιδιαιτερότητες της ψυχολογίας του, τα βιώματα και τις εμπειρίες του, τα όνειρα και τις επιθυμίες του.

Τέλος το παιδικό λογοτέχνημα θα πρέπει να μιλά με σύμβολα που αρέσουν πολύ στα παιδιά, να μιλά μεταφορικά και με τρόπο ευρηματικό, να έχει χιούμορ, δράση, ποικιλία και απρόοπτα, να πλημμυρίζει από ζωντάνια, να είναι πρωτότυπο και σύντομο και να συνδυάζει το απόλυτο με το σχετικό καλό, το φυσικό με το ιδεατό, το ηθικό με το καλλιτεχνικό. Επίσης καλό παιδικό βιβλίο είναι εκείνο που προσφέρει στην ομαλή ανάπτυξη του παιδιού, που οξύνει την ευαισθησία του, που το βοηθά να γνωρίσει τον κόσμο, να ολοκληρώσει τις εμπειρίες του, να ανακαλύψει του εαυτού του. Σίγουρα στα παιδιά αρέσει και το ρεαλιστικό δημιούργημα, για αυτό και οι ήρωες των παιδικών βιβλίων θα πρέπει να είναι χαρακτήρες παιδιών τολμηρών και σκανταλιάρικων, όπως είναι στην πραγματικότητα και τα ίδια τα παιδιά, αλλά ο συγγραφέας να μην επιμένει στην ψυχογραφική τους παρουσίαση, γιατί έτσι θα ταυτιστούν ευκολότερα οι νεαροί αναγνώστες με τους ήρωες. (Κύκλος του ελληνικού παιδικού βιβλίου, 1987)

Το παιδί δεν είναι άβουλο που δέχεται ό,τι και αν του προσφέρουν. Έχει ανάγκη από κείμενα με γλωσσική αυτάρκεια και με ποιότητα. Δεν πρέπει λοιπόν να υποβιβάζεται η γλώσσα του παιδικού βιβλίου. Όταν λέγεται να έχει ποιότητα η γλώσσα σημαίνει να είναι σωστή, απαλλαγμένη από λογοτεχνισμούς, βερμπαλιστικό φόντο και από μια ύποπτη πολυχρωμία και κενότητα που ταλαιπώρησαν γενιές παιδιών και εξακολουθούν να ταλαιπωρούν και τα σημερινά παιδιά. Χρειάζονται

κείμενα όπου οι λέξεις είναι πλήρεις και να έρχονται από το βάθος των πραγμάτων.(Κατσίκη- Γκιβάλου Α., 1994)

Όσον αφορά το περιεχόμενο του παιδικού βιβλίου τρία είναι τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά του: α) η πλοκή. Υπάρχει πλοκή σε ξεκάθαρο πλαίσιο, έντονη και γρήγορη, κάτι που ικανοποιεί την περιέργεια και την ανυπομονησία της παιδική ηλικίας, κάτι που εναρμονίζεται με τη χαρακτηριστική κινητικότητα των παιδιών. Υπάρχει μύθος, με αρχή, μέση, τέλος. β) η ύπαρξη της κάθαρσης και γ) μια διάχυτη αίσθηση ότι ο αναγνώστης είναι αντικείμενο αγάπης από το συγγραφέα. Η κάθαρση είναι σχεδόν πάντα ορατή και ικανοποιεί απόλυτα το αίσθημα δικαιοσύνης που διακρίνει την παιδική ηλικία. Επίσης το στοιχείο της αγάπης είναι από τα πιο βασικά και πιο διαδεδομένο στο χώρο της παιδικής λογοτεχνίας.(Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου Λ., 1990)

Στα παιδιά προσχολικής ηλικίας κυρίαρχο στοιχείο είναι ο ανιμισμός. Με τον ανιμισμό όλα ζωντανεύουν και ανθρωποποιούνται, ζώα, δέντρα, πουλιά, λουλούδια, σπίτια, έπιπλα, κινητά, ακίνητα και ότι μπορεί να φανταστεί κανείς. Δανείζονται τις ανθρώπινες ιδιότητες και μιλούν, αισθάνονται, δρουν και αντιδρούν, όπως οι άνθρωποι. Στην παιδική λογοτεχνία χρησιμοποιείται ευρύτατα, όμως όπου γίνεται κατάχρηση το τέχνασμα χάνει την αξία του και ίσως ζημιώνει.(Αναγνωστόπουλος Β.Δ., 1999)

Η παιδική λογοτεχνία όλο και περισσότερο κατακτά τη θέση που της αξίζει, όχι μόνο στο χώρο της τέχνης, αλλά και σε αυτόν της εκπαίδευσης. Γονείς και εκπαιδευτικοί με τη σειρά τους, ο καθένας από τη δική του σκοπιά βοηθούν το παιδί και συμβάλλουν στις επιλογές του. Οι απαραίτητες προϋποθέσεις για να βοηθήσει η νηπιαγωγός τα νήπια να πλησιάσουν και να αγαπήσουν την παιδική λογοτεχνία είναι:

- Η λογοτεχνική κατάρτιση της νηπιαγωγού: Θα πρέπει να διαβάζει αξιόλογους Έλληνες και ξένους πεζογράφους και ποιητές. Τότε θα μπορέσει να ευαισθητοποιήσει τα νήπιά της, ώστε να απολαμβάνουν ένα καλό παραμύθι ή ποίημα..

- Η λογοτεχνική ενημέρωση: Η νηπιαγωγός πρέπει να φροντίζει και για τη λογοτεχνική της ενημέρωση. Θα φροντίσει να παρακολουθεί σεμινάρια σχετικά με την παιδική λογοτεχνία, καθώς και περιοδικά που κινούνται σε αυτό το χώρο και να δώσει ιδιαίτερη σημασία σε αξιόλογες κριτικές παιδικών βιβλίων.

- Η επιλογή των θεμάτων: Η νηπιαγωγός, με ιδιαίτερη ευαισθησία, προσοχή και φροντίδα, ψάχνει τις ιστορίες, τα παραμύθια και τα ποιήματα που θα

δώσει στα παιδιά. Όλο αυτό το υλικό θα πρέπει να ανταποκρίνεται στην ηλικία των παιδιών, στις ανάγκες τους και στα ενδιαφέροντά τους.

- Η ενημέρωση και πληροφόρηση των γονιών: Οι γονείς είναι σχεδόν πάντα πρόθυμοι να βοηθήσουν το έργο του νηπιαγωγείου, όταν ενημερώνονται σωστά. Για αυτό η νηπιαγωγός πρέπει, στις συγκεντρώσεις γονέων, να τους μιλήσει για τις πρακτικές που εφαρμόζει στην τάξη της, όπως για παράδειγμα τον τρόπο που διαβάζει ένα παραμύθι. Ακόμα μπορεί να ορίσει μια μέρα τη βδομάδα που οι γονείς θα μπορούσαν να παρακολουθήσουν ένα ημερήσιο πρόγραμμα στο νηπιαγωγείο. Ακόμα προτείνει στους γονείς να γίνουν συνδρομητές σε περιοδικά που δίνουν πληροφορίες για το παιδικό βιβλίο, αλλά και η ίδια τους συστήνει βιβλιογραφία σχετικά με παιδικά βιβλία. Τους προτείνει να επισκέπτονται μαζί με τα παιδιά τους δημόσιες βιβλιοθήκες, εκθέσεις βιβλίων και καλά βιβλιοπωλεία, ώστε τα παιδιά να συνηθίσουν και να αγαπήσουν τέτοιους χώρους.

- Η οργάνωση της βιβλιοθήκης: Ένα ημερήσιο πρόγραμμα στο νηπιαγωγείο, που πιστεύει στην αξία της παιδικής λογοτεχνίας πρέπει να δίνει ευκαιρίες στα παιδιά να ξεφυλλίζουν αξιόλογα βιβλία με ιστορίες, παραμύθια και ποιήματα. Για το σκοπό αυτό η νηπιαγωγός θα οργανώσει στην τάξη της τη βιβλιοθήκη έτσι ώστε να αποτελεί μια άνετη, ευχάριστη και ελκυστική γωνιά για τα παιδιά. (Παπανικολάου Ρ- Τσιλιμένη Τ., 2002)

- Ο/Η νηπιαγωγός δημιουργεί συνθήκες και κίνητρα που αναπτύσσουν τα συναισθήματα και τις σχέσεις των παιδιών μεταξύ τους, όπως είναι η φιλία, η συνεργασία, η ευγένεια, η αλληλοβοήθεια και καλλιεργούν αξίες με πανανθρώπινο και παγκόσμιο χαρακτήρα, όπως η αγάπη και η ειρήνη, ώστε να εμπλουτίζεται η ηθικό- πολιτισμική προσωπικότητα του παιδιού. Αυτός ο ηθικός προσανατολισμός θα καθορίσει σε μεγάλο βαθμό τη μελλοντική κοινωνική δράση και συμπεριφορά του ατόμου. Εξάλλου το νήπιο δεν έχει ανεπτυγμένες ξεκάθαρες αξίες. Η ηθική, πολιτισμική και συναισθηματική ανάπτυξή του είναι ένας ευρύς εκπαιδευτικός στόχος, που αποβλέπει στην εξέλιξη της προσωπικότητας και της κοινωνικής συμπεριφοράς του. Επίσης είναι ικανό να διευκολύνει το ρυθμό ανάπτυξης των γλωσσικών ικανοτήτων του παιδιού. (Τσιλιμένη Τ., 2002)

Ο ρόλος της/ του νηπιαγωγού ως αφηγητή, είναι πολύ σημαντικός, αφού είναι εκείνος που θα μυήσει τα παιδιά στην τέχνη του αφηγηματικού λόγου, στη μαγεία της λογοτεχνίας και της ανάγνωσης.

Το ζεύγος παιδαγωγός- παιδαγωγούμενος βρίσκονται σε μια διαλεκτική σχέση που λειτουργεί στα πλαίσια της ισότητας και της αμοιβαιότητας. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού έχει ριζικά αναθεωρηθεί. Ενισχύει τη δράση, την εφαρμογή και την ανάπτυξη ποικίλων δεξιοτήτων. Ο ρόλος του είναι βοηθητικός, συμβουλευτικός, καθοδηγητικός, δημιουργικός, αντιαυταρχικός και κοινωνικός. Ο εκπαιδευτικός βοηθάει το παιδί να εκφράζεται ελεύθερα, υπάρχει αμοιβαία εκτίμηση και εμπιστοσύνη και είναι οδηγός του παιδιού στην αντίληψη του χρέους και της ευθύνης. Ακόμα ο ρόλος του δασκάλου είναι καθοριστικός για την καλλιέργεια και ανάπτυξη της αγάπης του παιδιού για τη λογοτεχνία. Αυτό γίνεται μέσα σε ένα παιδαγωγικό, αντιαυταρχικό κλίμα. Έχει αφετηρία την ελευθερία της επιλογής των κειμένων από τους μαθητές.

Ο εκπαιδευτικός κινητοποιεί και δραστηριοποιεί το παιδί στη λογοτεχνία να κατακτήσει το κείμενο με προσωπική συμμετοχή. Επίσης ο ρόλος του είναι παρακινητικός, γιατί ωθεί τους μαθητές να γνωρίσουν τη λογοτεχνία. Έτσι όσο πιο γρήγορα έρθουν τα παιδιά σε επαφή με τη λογοτεχνία, τόσο μεγαλύτερες πιθανότητες υπάρχουν, ώστε να γίνουν μελλοντικοί αναγνώστες. Γιατί το βιβλίο είναι το κλειδί που ανοίγει παράθυρα γνώσης στον κόσμο και τα συνδέει με την πραγματικότητα, τον πολιτισμό και την εθνική τους κουλτούρα Μεγάλη σημασία έχει η ενθάρρυνση και η επιβράβευση. (Κατσίκη- Γκιβάλου Α., 1994)

Για να γίνει το παιδί καλός αναγνώστης, το μεγαλύτερο βάρος το επωμίζεται η οικογένεια, διότι αυτή θεμελιώνει μια σωστή επαφή ανάμεσα στο παιδί και το έντυπο, ώστε να καλλιεργήσει την ψυχική διάθεση για αυτήν την επαφή και να δημιουργηθεί η όρεξη για μάθηση. Από τους γονείς, συχνά, το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο αντιμετωπίζεται περισσότερο ως μέσο για να συμπληρωθούν οι γνώσεις που αποκτούν τα παιδιά στο σχολείο και λιγότερο σαν κάτι που προσφέρει πνευματική χαρά και ψυχική ικανοποίηση. Αναμφισβήτητα, βέβαια, τα καλά λογοτεχνικά βιβλία, όσο κι αν αυτό δεν είναι πρόθεση του συγγραφέα, τελικά διδάσκουν με τον τρόπο τους, προσφέρουν ακόμα και κάποιες γνώσεις. όμως αυτό δεν είναι το κυριότερο. Επειδή η φιλαναγνωσία είναι εσωτερική διάθεση και γενικότερη στάση ζωής και επειδή τα παιδιά έχουν την τάση να μιμούνται τους μεγαλύτερους, για να γίνει καλός αναγνώστης το παιδί, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το οικογενειακό περιβάλλον. Εκεί καλλιεργούνται οι συνήθειες και το διάβασμα είναι συνήθεια. (Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου Α., 1990)

Ένας ακόμη παράγοντας που επηρεάζει την αναγνωστικότητα είναι η τηλεόραση, η οποία μας «κλέβει» το χρόνο και τη διάθεση για διάβασμα. Δημιουργεί ένα αρνητικό και καθόλου πρόσφορο κλίμα για συγκέντρωση προσοχής, που απαιτείται για την ανάγνωση ενός βιβλίου. Υπάρχουν όμως και εκπομπές που είναι αφιερωμένες στη λογοτεχνία για τα παιδιά και νέους καθώς υπάρχουν και τηλεοπτικές σειρές που είναι βασισμένες σε παιδικά βιβλία και μπορούν να ζυπνήσουν το ενδιαφέρον των παιδιών για τη λογοτεχνία.

Ακόμη οι επισκέψεις των παιδιών σε εκθέσεις βιβλίου, προσφέρουν κέρδος, γιατί τους δίνουν τη δυνατότητα να δουν και να ξεφυλλίσουν τα βιβλία και τελικά να αγοράσουν κάποιο από αυτά. Αυτό μπορεί να τους ανοίξει το δρόμο προς το διάβασμα.

Επίσης κάποιοι ακόμη παράγοντες που επηρεάζουν την αναγνωστικότητα είναι τα περιοδικά, ο κοινωνικός περίγυρος, το βίντεο, τα βιβλιοπωλεία, ο τύπος, το ραδιόφωνο και οι εκδοτικοί οίκοι.(Ζούρας ,2003)

Επιγραμματικά τα λογοτεχνικά βιβλία που απευθύνονται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας πρέπει να ανταποκρίνονται στις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τις απαιτήσεις τους και έχουν και τα εξής χαρακτηριστικά:

- ◆ Να εμπεριέχουν αισθητικά μηνύματα και να βοηθούν στην αισθητική καλλιέργεια του παιδιού.
- ◆ Να είναι προσαρμοσμένα στο γλωσσικό επίπεδο του παιδιού. Το κείμενο θα πρέπει να συμβαδίζει με τις λεξιλογικές γνώσεις του παιδιού. Αυτό δε σημαίνει ότι πρέπει να περιέχει μόνο λέξεις που γνωρίζει, αλλά με αφετηρία το βασικό λεξιλόγιο δίνει σταδιακά τη δυνατότητα για γνωριμία με καινούριες λέξεις.
- ◆ Να είναι αντίστοιχα των εμπειριών του παιδιού. Το μικρό παιδί δεν μπορεί να παρακολουθήσει εύκολα πράγματα και καταστάσεις που είναι απομακρυσμένες από το γλωσσικό επίπεδο.
- ◆ Να ικανοποιούν την ανάγκη του παιδιού για κίνηση. Το παιδί προσχολικής ηλικίας έχει έντονη ανάγκη για κίνηση. Το παιδικό λογοτέχνημα ικανοποιεί την ανάγκη αυτή με το ρυθμό και το μέτρο, αν πρόκειται για ποίημα, και την εναλλαγή εικόνων, προσώπων και συμβάντων, αν πρόκειται για αφήγημα.
- ◆ Να μην προκαλούν ισχυρές συγκινήσεις. Το παιδί είναι συναισθηματικά και πνευματικά ανώριμο. Έτσι δεν προκαλεί αναστάτωση και έντονη

αγωνία, αλλά αντίθετα εξασφαλίζει μέσα από το αισιόδοξο κλίμα, ασφάλεια και σιγουριά.

- ◆ Να ικανοποιούν την ανάγκη του παιδιού για χαρά. Όταν το παιδί είναι χαρούμενο, βιώνει θετικά συναισθήματα και αποκτά αυτοπεποίθηση για το γύρω κόσμο. Το κατόρθωμα ενός ήρωα μπορεί να δημιουργήσει χαρά στην ψυχή του παιδιού και να το βοηθήσει να επικοινωνήσει καλύτερα και αποτελεσματικότερα με το περιβάλλον του.

- ◆ Να αποφεύγουν το διδακτισμό. Στη λογοτεχνία μεταδίδεται το μήνυμα έμμεσα με ιδιαίτερη ευαισθησία και χιούμορ.

- ◊ Να καλλιεργούν στο παιδί πανανθρώπινες αξίες και ευγενικά αισθήματα. Το λογοτέχνημα διαμορφώνει και καλλιεργεί την προσωπικότητα των παιδιών, αξίες όπως η ειρήνη, η αγάπη και τη φιλία.

- ◊ Να είναι ρεαλιστικά. Το παιδί έχει ανάγκη να μάθει για τη ζωή και να αποκτήσει μια πλήρη άποψη για αυτήν. Έτσι το λογοτεχνικό βιβλίο βοηθάει σε αυτό, δίνοντάς του εμπειρίες για τα ήθη και τις αξίες της κοινωνίας, της οποίας το παιδί αποτελεί αναπόσπαστο μέλος.

- ◆ Να συνδυάζουν το λόγο με την εικόνα. Το παιδί προσχολικής ηλικίας δεν είναι ακόμα σε θέση να διαβάζει. Αρκείται στη «ανάγνωση» των εικόνων, μέσω των οποίων κατανοεί το βιβλίο.

- ◆ Να είναι λιτά και απλά. Οι πολλές λεπτομέρειες κουράζουν το παιδί και για αυτό πρέπει να είναι λιτό.

- ◆ Να έχουν καλή εμφάνιση. Η καλή εμφάνιση του βιβλίου κεντρίζει το ενδιαφέρον του παιδιού. Το καλαίσθητο εξώφυλλο, η μορφή της εκτύπωσης και οι συνοδευτικές εικόνες ελκύουν και συμβάλλουν στην αισθητική του καλλιέργεια.

- ◊ Να συντελούν στην συναισθηματική και ηθική ωρίμανση του παιδιού, καθώς και στην κοινωνικοποίησή του. (Μάνος Χρ.- Σελίμης Ε.- Σονιάδης Χ. , 2001)

ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Τα είδη της παιδικής λογοτεχνίας είναι:

◆ Το παραμύθι, το οποίο θεωρείται από τις αγαπημένες δραστηριότητες των παιδιών. Ο κόσμος ο φανταστικός, ο μαγικός, ο κόσμος του παραμυθιού είναι ο δρόμος που θα οδηγήσει το παιδί στην αντιμετώπιση και κατανόηση της σκληρής πραγματικότητας. Με το πέρασμα του χρόνου το παραμύθι πήρε διάφορες μορφές, σήμερα όμως μπορούμε να αναφερόμαστε σε δύο είδη, που είναι το λαϊκό και το σύγχρονο παραμύθι. Οι διαφορές τους παρατηρούνται στην έκφραση, στο ύφος, στη θεματολογία τους και γενικά σε στοιχεία που έχει το καθένα. Στα λαϊκά κυρίαρχο ρόλο παίζει η φαντασία, το όνειρο, η υπερβολή και το μαγικό στοιχείο που δίνει τη λύση στα δύσκολα και άλυτα προβλήματα. Στα έντεχνα, αντίθετα κυριαρχεί η πραγματικότητα και αποφεύγεται το μαγικό στοιχείο. Οι ήρωες κινούνται σε μια κοινωνία σύγχρονη και διαστημική. Το χιούμορ, η ειλικρίνεια, η φυσικότητα του ύφους και η αμεσότητα είναι κάποια από τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου παραμυθιού. Πρωταρχικός στόχος είναι να ψυχαγωγήσει και να συγκινήσει το παιδί, παρά να του διδάξει. Στα παραμύθια που απευθύνονται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας είναι έντονος ο ανιμισμός και ο παμψυχισμός. Το παιδί έχει την τάση να ζωντανεύει τα πάντα και έτσι διατηρείται, κατά κάποιο τρόπο, το μυθικό στοιχείο του λαϊκού παραμυθιού. Τα παραμύθια θα πρέπει να είναι σύντομα και περιεκτικά, με πλούσιο διάλογο, που να είναι φυσικός και γοργός, και με σκηνές περιεκτικές και συναρπαστικές.

◆ Οι μύθοι- Η μυθολογία. Μύθος είναι ένα είδος της λογοτεχνίας, όπου το πραγματικό και το φανταστικό συγχέονται ,σε σημείο που δεν γίνεται να τα ξεχωρίσεις. Οι μύθοι χαρακτηρίζονται σαν σύντομες και σχεδόν χωρίς πλοκή, αλληγορικές και με διδακτικό χαρακτήρα ιστορίες, που σκοπό έχουν να παραδειγματίσουν ή να διδάξουν.

◆ Το ποίημα είναι απαραίτητο για τα παιδιά, διότι στην εποχή μας, όπου κυριαρχεί η πεζότητα, η ψυχή του παιδιού δέχεται έντονες εξωτερικές πιέσεις. Ο ποιητής, γνωρίζοντας την παιδική ψυχή και επειδή θέλει να πλησιάσει τα παιδιά και να δει πως αισθάνονται, οδηγείται στη δημιουργία παιδικών ποιημάτων. Η ποίηση απελευθερώνει τη φαντασία του παιδιού, τις δυνατότητες του νου του, το ξυπνάει αισθητικά, αλλά παράλληλα το μνει και το συνδέει με το φυσικό και κοινωνικό

περιβάλλον. Τα παιδιά που είναι από τη φύση τους ευαίσθητα και ευσυγκίνητα, έλκονται ιδιαίτερα από την ποίηση. Είναι και τα ίδια μικροί ποιητές και ευχαριστιούνται ιδιαίτερα με τα αυτοσχέδια ποιηματάκια τους. Στο νηπιαγωγείο θεωρείται ένα από τα μέσα για την αισθητική και γλωσσική καλλιέργεια του παιδιού. Στα παιδιά επίσης αρέσουν ιδιαίτερα τα ποιήματα που έχουν χιούμορ, παραλογισμό και γενικά όσα τους προκαλούν γέλιο και παιχνιδίσμα της φαντασίας. Η παιδική ποίηση εμπλουτίζει τον εσωτερικό κόσμο του παιδιού, του δίνει τη δυνατότητα όχι μόνο να κατανοήσει τον κόσμο, αλλά και να αποκτήσει μια αισιόδοξη διάθεση για ζωή. Ακόμα στόχος της είναι να νιώσουν τη μεγαλοπρέπεια της φύσης, τη δύναμη αισθημάτων, όπως η αγάπη, η φιλία, η αξία της ειρήνης και της οικογένειας.

♦ Το θέατρο. Στη χώρα μας πολύ διασκεδαστικό υπήρξε πάντα το θέατρο σκιών, δηλαδή ο Καραγκιόζης. Άλλη μορφή θεάτρου είναι η παντομίμα. Για να το καταφέρουν όμως χρειάζεται αυτοσυγκέντρωση, παρατηρητικότητα και η προσοχή. Τα τελευταία χρόνια γίνεται μια προσπάθεια προσέγγισης της θεατρικής πράξης μέσα από το παιχνίδι. Έτσι στην παιδαγωγική πρακτική μπαίνει το θεατρικό παιχνίδι. Στο νηπιαγωγείο κυριαρχεί το κουκλοθέατρο και το θεατρικό παιχνίδι. Το σημαντικότερο μέσο ψυχαγωγίας για τα παιδιά είναι το κουκλοθέατρο, το οποίο κινητοποιεί τη φαντασία και το συναίσθημά τους, επιταχύνει την ωριμότητά του, ασκεί την κρίση του και ικανοποιεί ανάγκες επικοινωνίας και έκφρασης. Η παρακολούθηση μιας παράστασης ασκεί τον αυτοέλεγχο, την παρατηρητικότητα και δραστηριοποιεί τη σκέψη. Το κουκλοθέατρο παίζει βασικό ρόλο και στην κοινωνικοποίηση του νηπίου. Ακατανόητες για τα παιδιά αξίες, όπως η ειρήνη, η αδελφοσύνη, μπορούν να μεταδοθούν αβίαστα μέσα από μια παράσταση. Το θεατρικό παιχνίδι αποτελεί μια νέα μορφή ψυχαγωγικής και δημιουργικής απασχόλησης. Το θεατρικό παιχνίδι απελευθερώνει τη φαντασία του παιδιού, το βοηθάει να λειτουργήσει μέσα στην ομάδα και να χρησιμοποιήσει το σώμα του.

♦ Όταν λέμε μικρή ιστορία εννοούμε μια περιορισμένου μήκους αφήγηση, με απλή πλοκή, λιτότητα ύφους και γλώσσας, που απεικονίζει καθημερινές ρεαλιστικές σκηνές της ζωής του παιδιού και των ενηλίκων, καθώς και πολιτισμικές πανανθρώπινες αξίες. Η διαφορά της από το παραμύθι είναι η έλλειψη των βασικών στοιχείων του παραμυθιού. Ο χωροχρόνος που διαδραματίζονται τα γεγονότα είναι συγκεκριμένος, μιας και ο χώρος αναφέρεται στον άμεσο περίγυρο του παιδιού και ο χρόνος στο παρόν. (Παπανικολάου Ρ.- Τσίλιμνη Τ., 2002)

ΟΙ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΕΣ ΜΙΚΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥΣ

Οι Μικρές Ιστορίες είναι το μικρότερο είδος της παιδικής λογοτεχνίας, που απευθύνεται στο παιδί της προσχολικής ηλικίας. Αναμφισβήτητα οι μικρές ιστορίες γράφονταν και παλιότερα. Σημαντικό ρόλο στην καλλιέργεια και εξέλιξη των μικρών ιστοριών έπαιξε η Γ.Λ.Σ. και ο Κ.Ε.Π.Β. Όμως ο ρόλος της Γ.Λ.Σ. υπήρξε καθοριστικός καθώς ανάδειξε αξιόλογους συγγραφείς που ασχολήθηκαν με τις μικρές ιστορίες. Αλλά και η Γ.Σ.Λ. , που καθιέρωσε τον όρο «μικρή ιστορία», εντάσσει τις μικρές ιστορίες στην ίδια κατηγορία με το «παραμύθι». Τα τελευταία είκοσι χρόνια η σημαντική παραγωγή τους όμως μας επιτρέπει να τις θεωρήσουμε ως ένα αυτόνομο και δυναμικού λογοτεχνικού είδους. Οι μικρές ιστορίες είναι ένα σημαντικό εργαλείο στα χέρια των νηπιαγωγών. (Τσιλιμένη Τ., 2002)

«Όταν λέμε μικρή ιστορία εννοούμε μια περιορισμένου μήκους αφήγηση, με απλή πλοκή, λιτότητα ύφους και γλώσσας, που απεικονίζει καθημερινές ρεαλιστικές σκηνές της ζωής του παιδιού και των ενηλίκων, καθώς και πολιτισμικές πανανθρώπινες αξίες». (Τσιλιμένη Τ. 2002: 43)

Στόχος των μικρών ιστοριών είναι να ψυχαγωγήσουν, να ενημερώσουν και να πληροφορήσουν τα μικρά παιδιά γύρω από θέματα κοινωνικού περιεχομένου, όπως είναι οι σχέσεις, των ανθρώπων, οι συναισθηματικές αξίες και ηθικές, η φιλία, η αλληλεγγύη και η ειρήνη. Ακόμα πάνω σε ηθικό-πολιτισμικά θέματα, την καλλιέργεια της φιλαναγνωσίας και την εισαγωγή των μικρών αναγνωστών στο χώρο της λογοτεχνίας. Στις μικρές ιστορίες επίσης ενυπάρχει το ψυχαγωγικό περιεχόμενο, όπου παρατηρείται το χιούμορ και η διασκέδαση. Στη δεκαετία του '80 εμφανίζονται ιστορίες με οικολογικό περιεχόμενο, το οποίο δεν αναφέρεται μόνο στις καταστροφές του φυσικού περιβάλλοντος αλλά και στις ομορφιές της φύσης.

Οι μικρές ιστορίες ανθούν ιδιαίτερα κατά την εικοσαετία 1970- 1990, τόσο λόγω της γενικότερης εξέλιξης της παιδικής λογοτεχνίας, όσο και εξαιτίας της εξέλιξης στον τομέα των επιστημών και των θεσμών που αφορούν την προσχολική εκπαίδευση και αγωγή. Ακόμα η παιδαγωγική, κοινωνική ιδεολογική, αισθητική προσφορά των μικρών ιστοριών και ο ρόλος της Γ.Λ.Σ. ήταν οι παράγοντες που οδήγησαν στη συνεχή ανοδική πορεία και εξέλιξη του είδους στην εικοσαετία 1970-1990.

Επίσης συνδυάζουν πληροφόρηση και λογοτεχνικότητα. Είναι ακόμη σημαντική η επίδρασή τους στην καλλιέργεια των ηθικό- πολιτιστικών αξιών στα μικρά παιδιά.

Τα χαρακτηριστικά εκείνα που σηματοδοτούν την ιδιαιτερότητά τους ως λογοτεχνικό είδους είναι η έκταση ή αλλιώς η συντομία, που είναι μια από τις κύριες ιδιότητες των μικρών ιστοριών. Το ζήτημα της έκτασης έχει άμεση σχέση με την ηλικία του αναγνωστικού κοινού στο οποίο απευθύνονται. Η προσοχή του μικρού παιδιού είναι περιορισμένης χρονικής διάρκειας, ενώ επίσης δεν μπορεί να μείνει για πολύ ακίνητο. Ο χρόνος των αφηγήσεων γενικά στο νηπιαγωγείο περιορίζεται συνήθως στη διάρκεια των δέκα δεκαπέντε λεπτών. Έτσι μπορεί να έχουν έκταση περίπου μιας σελίδας. Η συντομία δίνει τη δυνατότητα μιας αδιάσπαστης ακρόασης-ανάγωσης του κειμένου.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό είναι η γλώσσα, η οποία πρέπει να είναι απλή στη σύνταξη, λιτή και εικονοπλαστική, δίχως νοητικές δυσκολίες. Οι προτάσεις θα πρέπει να είναι μικρές, οι λέξεις διαυγείς και εύηχες. Η παρουσία του διαλόγου είναι έντονη, που προσδίδει αμεσότητα και ζωντάνια. Συνήθως χρησιμοποιείται το πρώτο πρόσωπο, σε ευθύ λόγο και σπάνια κλείνεται σε εισαγωγικά και αποδίδεται με πλάγιο λόγο. Η γλώσσα ανταποκρίνεται στο νοηματικό και αντιληπτικό επίπεδο της ηλικίας στην οποία απευθύνεται ο συγγραφέας.

Άλλο ένα χαρακτηριστικό είναι ο ρεαλισμός όσον αφορά το χρόνο και το χώρο στον οποίο κινείται το καθετί. Οι μικρές ιστορίες είναι μια πραγματική αφήγηση. Τα γεγονότα εκτυλίσσονται σε ένα χρόνο πολύ συγκεκριμένο και κατανοητό, στο σήμερα. Και όλα συμβαίνουν στο γνώριμο και οικείο περιβάλλον του παιδιού, στο σπίτι, στη γειτονιά, στην εξοχή. Ο τόπος καθορίζεται εξαρχής, για να μπορεί το παιδί να παρακολουθεί την εξέλιξη μέσα σε ένα πνεύμα γνώριμο. Η ρεαλιστικότητα διαπιστώνεται και από τον τρόπο με τον οποίο η μικρή ιστορία αρχίζει την αφήγηση. Η συνήθης χρήση του ενεστώτα και του παρατατικού δίνει μια πειστικότητα, μια ζωντάνια και αμεσότητα στην αφήγηση. Ο χρόνος είναι κοντινός και υποκειμενικός. Ο χώρος όπου εκτυλίσσονται τα γεγονότα είναι το δάσος, η αυλή, το σπίτι, το σχολείο, η γειτονιά, οι δρόμοι.

Επίσης στις μικρές ιστορίες καταγράφεται μια μεγάλη ποικιλία προσώπων που αποτελούν τους ήρωες των αφηγήσεων. Αν θέλουμε να ομαδοποιήσουμε τους ήρωες μπορούμε να τους χωρίσουμε:

1. Στους ανθρώπους, που μπορεί να είναι ο παππούς, η γιαγιά, η μαμά, ο μπαμπάς, τα αδέρφια, οι φίλοι. Οι ήρωες- παιδιά, που είναι παιδιά της ίδιας ηλικίας με τα παιδιά αναγνώστες- ακροατές. Έχουν τις ίδιες απορίες, τις ίδιες απόψεις και γνώσεις, την ίδια αφέλεια και το ίδιο αντιληπτικό επίπεδο.

2. Στα ζώα- πουλιά- έντομα. Όλος ο ζωικός και φυτικός κόσμος παρελαύνει στις σελίδες των βιβλίων. Αυτό οφείλεται τόσο στο αυθόρμητο ενδιαφέρον των παιδιών για τα ζώα, όσο και το γεγονός πως μέσα από τη διήγηση τους παρέχεται η δυνατότητα να τα γνωρίσουν. Τα ζώα επειδή έχουν ανθρωπομορφικά στοιχεία, αντανακλούν συμπεριφορές του παιδιού. Πολλές φορές έχουν ονόματα, συμπεριφέρονται και ντύνονται σαν τους ανθρώπους, πηγαίνουν σχολείο και εργάζονται. Άλλες φορές πάλι διατηρούν την ιδιότητα του ζώου, παρόλο που μιλούν.

3. Στα αντικείμενα- παιχνίδια. Ο ανιμισμός και ο συμβολισμός είναι τα κύρια χαρακτηριστικά του μικρού παιδιού. Άψυχα αντικείμενα του σπιτιού, όπως σκούπες, τραπέζι, κατσαρόλες, αλλά και τα παιχνίδια είναι οι αγαπημένοι ήρωες του μικρού παιδιού, αφού όλα αυτά μπορούν να μιλήσουν, να κινηθούν, να τσακωθούν, να κάνουν σκανταλιές και να ζωντανέψουν.

Ένα ακόμα χαρακτηριστικό των μικρών ιστοριών είναι και η δομή. Παρόλη τη συντομία τους, η ύπαρξη μιας πλοκής και μιας αλληλουχίας γεγονότων και πράξεων είναι αναγκαία. Υπάρχει μια λογική συνέχεια και μια χρονική εξέλιξη την οποία επιβάλλει η αντιληπτική ικανότητα του παιδιού. Δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στο τι συμβαίνει, δηλαδή στη δράση και όχι στη λεπτομερή περιγραφή των γεγονότων. Η πλοκή όσο απλή και να είναι πρέπει να έχει αρχή, μέση και τέλος για να θεωρηθεί ολοκληρωμένη από το παιδί. Η αφηγηματική δομή της ιστορίας προέρχεται από την ύπαρξη ενός γεγονότος, ακολουθητικής δράσης και αποτελέσματος. Η συντομία, ο περιορισμός του χρόνου δράσης, η εστίαση συνήθως σε ένα περιστατικό, η ελλειπτική ανάπτυξη της αφήγησης καταξιώνουν το μερικό και αποκαλύπτουν τη δεξιοτεχνία των συγγραφικών μέσων και τη συμπύκνωση της αφήγησης. Οι μικρές ιστορίες είναι σύντομες, περιεκτικές, με αφηγηματική μορφή που αναδεικνύει την απλότητα της πλοκής.

Κάποια άλλα στοιχεία των μικρών ιστοριών είναι το τέλος. Η κατάληξη της ιστορίας είναι συνήθως προβλέψιμη, αναμενόμενη και θετική. Το τέλος έχει αισιόδοξο χαρακτήρα, όπως αρέσουν άλλωστε και στα παιδιά. Ένα άλλο στοιχείο είναι η εικονογράφηση. Ο ρόλος και η σπουδαιότητά της για τα παιδιά προσχολικής

και πρώτης σχολικής ηλικίας, όπως και η παρουσία της είναι απαραίτητη, όχι μόνο για αισθητικούς λόγους, αλλά και για παιδαγωγικούς. Η εικόνα καλλιεργεί τη φαντασία και την αισθητική, οξύνει την παρατηρητικότητα, διευρύνει τις γνώσεις για τον κόσμο που περιβάλλει το παιδί. Επίσης αποτελεί καθοριστικό κριτήριο επιλογής ενός βιβλίου, καθώς τα πιο μικρά παιδιά δεν διαθέτουν την ικανότητα της ανάγνωσης. Η εικόνα είναι ο «μεταφραστής» του κειμένου και βοηθά τα παιδιά να ανιχνεύσουν το νόημα και την εξέλιξη της ιστορίας, να πάρουν πληροφορίες για πράγματα, αντικείμενα, ζώα που δεν γνωρίζουν. (Τσιλιμένη Τ., 2002)

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό των μικρών ιστοριών είναι η θεματολογία, όπου γίνεται λόγος για μια πλατιά θεματική των μικρών ιστοριών, καθώς τα θέματά τους στρέφονται αφενός μεν γύρω από το οικογενειακό περιβάλλον στο οποίο κινούνται τα παιδιά αυτής της ηλικίας, αφετέρου γύρω από το ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο. Οι συγγραφείς εκφράζουν με απλό τρόπο θέματα με σύγχρονους προβληματισμούς. Οι προθέσεις του συγγραφέα είναι ξεκάθαρες και κυριολεκτικές. Εξάλλου το θέμα- νόημα δεν φαίνεται να απασχολεί τα μικρά παιδιά, που χαίρονται την ιστορία αυτή καθαυτή. Η απεικόνιση και η γνωριμία του παιδιού με το φυσικό, ζωικό και κοινωνικό περιβάλλον, οι σχέσεις και η συμπεριφορά των ανθρώπων, η προστασία του περιβάλλοντος, σκηνές από τη ζωή και τα ενδιαφέροντα του παιδιού, ανησυχίες και παιδικοί προβληματισμοί είναι τα συνήθη θέματα που αναπτύσσουν οι συγγραφείς.

Μια μικρή ιστορία δεν αρκεί να είναι σύντομη κι απλή, πρέπει ακόμα να έχει και ένα πλήθος άλλα γνωρίσματα για να μπορέσει να προσεγγίσει το παιδί που του κινεί το ενδιαφέρον του και τελικά να του αρέσει.

Σήμερα καμιά φορά το ηθικό δίδαγμα δίνεται έμμεσα, αλλά συχνά δεν υπάρχει καθόλου και στα παιδιά προσφέρουμε μια διπλή ιστορία, είτε για να τα διασκεδάσουμε και να τα κάνουμε να γελάσουν, είτε για να τους μάθουμε κάτι καινούριο. (Ταρσούλη Γ., 1986)

Έχει διαπιστωθεί ότι το εικονογραφημένο βιβλίο και κυρίως οι μικρές ιστορίες, συντελεί στην αποτελεσματικότερη εμπέδωση του κειμένου, στην καλλιέργεια της φαντασίας, της ευαισθησίας, της παρατηρητικότητας και της καλαισθησίας. Επίσης έχει αποδειχθεί ότι οι εικόνες με την ιδιαιτερότητά τους, το χρώμα, το σκίτσο, τις φιγούρες, προκαλούν τα παιδιά να εκφράζονται και να ξεπερνούν τις γλωσσικές δυσκολίες που έχουν. Αλλά και ότι η εικόνα με την

αφαιρετική της ιδιότητα ανταποκρίνεται περισσότερο στις πνευματικές ικανότητες του παιδιού και προωθεί με αυτόν τον τρόπο τη μάθηση.

Τις μικρές ιστορίες μπορούμε να τις κατηγοριοποιήσουμε στις μορφικές, που αφορά στη σχέση με τη μορφή απόδοσης του περιεχομένου και σε σχέση με το αριθμητικό σύνολο των ιστοριών του βιβλίου και στις θεματικές.

Στη μορφική κατηγοριοποίηση μπορούμε να διακρίνουμε κείμενα σχετικά με τη μορφή, όπου εξετάζοντας τα κείμενα, διαπιστώνουμε πως δεν έχουν όλα την ίδια μορφή, για αυτό μπορούμε να μιλάμε για έμμετρες μικρές ιστορίες, για μικρές ιστορίες σε πεζό λόγο και για μεικτές μικρές ιστορίες. Στην ίδια κατηγοριοποίηση μπορούμε να διακρίνουμε και κείμενα σχετικά με το σύνολο των μικρών ιστοριών που εμπεριέχονται σε κάθε βιβλίο. Σε αυτή την κατηγορία μπορούμε να αναφερθούμε σε δύο υποκατηγορίες: α) σύνδεση κειμένων ενός βιβλίου με βάση ένα εξωτερικό πλαίσιο, όπου ανήκουν τα βιβλία που περιέχουν μεμονωμένες ιστορίες, αυτόνομες, με δικό τους τίτλο και περιεχόμενο και δεν παρατηρείται κανένα συνδετικό στοιχείο μεταξύ τους, και β) εσωτερική σύνδεση, όπου πρόκειται για μια συνολική ιστορία, που όμως χωρίζεται σε κεφάλαια με υπότιτλους. Τα κεφάλαια αυτά έχουν νοηματική αυτοτέλεια και συνδετικός κρίκος μεταξύ τους είναι οι σταθεροί βασικοί ήρωες ή το αρχικό θέμα.

Σχετικά με τη θεματική κατηγοριοποίηση και κατατάσσοντας τις μικρές ιστορίες στο παραμύθι, αναφέρονται οι εξής κατηγοριοποιήσεις: «Οικογενειακή, σχολική και κοινωνική ζωή του παιδιού», «Ζώα και πουλιά», «Το δάσος», «Προστασία του περιβάλλοντος», «Ταξιδιωτικές».

Οι βασικές κατηγορίες στις οποίες μπορούμε να κατατάξουμε τις μικρές ιστορίες της εικοσαετίας 1970-1990 είναι:

❖ Οι μικρές ιστορίες με κοινωνικό περιεχόμενο, που αναφέρονται σε διαπροσωπικές σχέσεις, διαπολιτισμικές και ηθικό- κοινωνικές αξίες, στις συγκρούσεις του παιδιού, προσωπικά παθήματα και οικογενειακές συνήθειες.

❖ Οι μικρές ιστορίες με πραγματογνωστικό περιεχόμενο, αναφέρονται στα μέσα μεταφοράς, στην εξέλιξη και στα στάδια ανάπτυξης των φυτών, των σπόρων, στο κύκλο του νερού, σε φυσικά φαινόμενα, στον τρόπο ανάπτυξης των ζώων, στη διαδοχή των εποχών, στα χρώματα, στη μουσική και στα επαγγέλματα.

❖ Οι μικρές ιστορίες με οικολογικό περιεχόμενο, που αναφέρονται στην προστασία της φύσης και η πληροφόρηση γύρω από τη μόλυνση και την καταστροφή του περιβάλλοντος.

❖ Οι μικρές ιστορίες με ψυχαγωγικό περιεχόμενο, όπου παρουσιάζεται έντονα το στοιχείο του χιούμορ, το οποίο συμβάλλει στην ψυχική υγεία του παιδιού, του δίνει την ευκαιρία να γνωρίσει και να εξοικειωθεί με τον κόσμο μέσα από ένα κλίμα χαράς και ευχαρίστησης. Εμφανίζονται ζαβολιές μικρών και μεγάλων, πειράγματα, σχολιασμός και σάτιρα της σύγχρονης ζωής και γκάφες.

❖ Οι μικρές ιστορίες με εορταστικό- θρησκευτικό περιεχόμενο, που έχουν σχέση με εορταστικά έθιμα και με την ανάπτυξη του θρησκευτικού συναισθήματος.

❖ Οι περιπέτειες, όπου κυριαρχεί η δράση και το απρόοπτο.

❖ Οι ταξιδιωτικές μικρές ιστορίες, που αναφέρονται στην έννοια της γνωριμίας νέων τόπων, αλλά και στις εκδρομές και στη διασκέδαση.(Τσιλιμένη Τ., 2002)

Οι μικρές ιστορίες καλλιεργούν και συναισθηματικά το παιδί, μιας και το βοηθούν να αποσαφηνίσει και να κατανοήσει τις εμπειρίες που βιώνει.

● Το γεγονός ότι το μικρό παιδί δέχεται ποικίλες επιδράσεις μέσα από το κείμενο, καθώς προσλαμβάνει και αφομοιώνει ιδέες, υιοθετεί τρόπους σκέψης και συμπεριφορές ρεαλιστικού χαρακτήρα, μας υπαγορεύει να επικεντρώσουμε στο γεγονός ότι οι μικρές ιστορίες, είναι φορέας αξιών που θα καλλιεργήσουν την ηθικό-πολιτισμική πλευρά του παιδιού. Σε αυτή την ηλικία που βρίσκεται το παιδί ταυτίζεται με τους ήρωες της ιστορίας, γεγονός που παίζει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της εσωτερίκευσης και υιοθέτησης συμπεριφορών. Αυτή η ταύτιση βοηθάει το παιδί να κατανοήσει τα δικά του συναισθήματα, αλλά και εκείνα των άλλων, να γνωρίσει εμπειρίες τρίτων, να βρει λύσεις σε προβλήματα που αναστατώνουν το ίδιο ή τους ήρωες της ιστορίας και έτσι να ασχοληθεί με ζητήματα που έχουν διαχρονική επικαιρότητα και πανανθρώπινη σημασία. ●

Η γλώσσα τους είναι συγκινησιακή και βιωματική, προάγει το λόγο των παιδιών, προκαλεί την επικοινωνία και συμβάλλει στην αφομοίωση του μηνύματος του κειμένου. Επίσης η αφήγηση μικρών ιστοριών και οι μεταφηγηματικές δραστηριότητες που οργανώνονται στο χώρο του νηπιαγωγείου καλλιεργούν πολύπλευρα το μικρό παιδί, καθώς αναπτύσσουν γλώσσα, εφευρετικότητα, φαντασία και δημιουργικότητα.

Οι μικρές ιστορίες λόγω της συντομίας τους, εντάσσονται στα κείμενα που επιδέχονται λιγότερη ελεύθερη αφήγηση- απόδοση από όσο μπορεί να συμβαίνει με ένα εκτενέστερο κείμενο, όπως είναι το παραμύθι. Το παιδί λοιπόν μέσω της

αφήγησης έρχεται σε επαφή με τη γλώσσα που ο λογοτέχνης έχει επιλέξει για να του μεταφέρει διάφορα μηνύματα. Η σωστή χρήση της γλώσσας από το συγγραφέα εξαρτάται από τον τρόπο που χρησιμοποιεί τις λέξεις, την τοποθέτησή τους μέσα στη φράση, ώστε ο λόγος, δυνατός και επικοινωνιακός, να προσληφθεί βιωματικά από το παιδί και να το οδηγήσει στην εξοικείωση με τη γλωσσική φόρμα του κειμένου.

Κάποια αφηγηματικά κειμενικά γνωρίσματα των μικρών ιστοριών είναι το αφηγηματικό πλαίσιο και η παρουσία του αφηγητή. Ως προς το αφηγηματικό πλαίσιο, τα κύρια γνωρίσματα του είναι η αρχή και το τέλος. οι μικρές ιστορίες, όπως είναι γνωστό, δεν ακολουθεί συνήθως το γνωστό στερεότυπο «Μια φορά κι έναν καιρό». Υπάρχουν τέσσερις γενικοί τύποι έναρξης που είναι: α) να δηλώνεται απευθείας το πρόσωπο- ήρωας. Η έναρξη της ιστορίας σηματοδοτείται από την παρουσία του ήρωα. β) δηλώνεται ο αφηγηματικός χρόνος, όπου δηλώνεται ο χρόνος κατά τον οποίο εκτυλίσσεται η ιστορία. γ) δηλώνεται ο χώρος, που αναφέρεται στο χώρο δράσης και δ) η μεικτή έναρξη, όπου γίνονται συνδυασμοί με τη δήλωση είτε του χρόνου και του χώρου, είτε του ήρωα και του χρόνου- χώρου και είτε και με τα τρία στοιχεία. Ως προς την παρουσία τώρα του αφηγητή, συνήθως βλέπουμε ότι ο αφηγητής είναι αόρατος, τα γνωρίζει όλα και μιλάει σε τρίτο πρόσωπο. Άλλοτε πάλι δηλώνεται ως μάρτυρας, χωρίς να συμμετέχει στη δράση. Επίσης για να κάνει την αφήγηση πιο ζωντανή, δίνει πολλές φορές το λόγο του στους ήρωες και πριματοδοτεί το διάλογο.(Τσιλιμένη Τ. 2002)

ΟΙ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΣΤΙΣ ΜΙΚΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

Τα παιδιά έλκονται περισσότερο από την εικόνα, παρά από το λόγο. Η μαγεία του χρώματος και του σχήματος παίζουν σημαντικό ρόλο, διότι το χρώμα εντυπωσιάζει και το παιδί και διεγείρει τη φαντασία του. Επίσης τα χρώματα έχουν την δυνατότητα να προκαλούν συναισθήματα, όμως η υπερβολική χρήση του χρώματος μπορεί να αποσπάσει την προσοχή του παιδιού αλλά και κάποια πιο ουσιαστικά στοιχεία που θέλει να μας δώσει μια εικόνα. Η εικόνα σε ένα βιβλίο αποτελεί ένα κώδικα αναγνώρισης του περιεχομένου. Οι εικόνες παρουσιάζουν τα πράγματα όταν αυτά είναι απόντα και μπορούν να έχουν μεγαλύτερη διάρκεια σε αυτά. Οι εικόνες εξάλλου έχουν ένα δικό τους κώδικα επικοινωνίας και μάλιστα διεθνή, έχουν μια δική τους γλώσσα, μέσα από την οποία το παιδί αρχίζει να ερευνά με περισσότερη ακρίβεια. Η εικόνα λοιπόν καλλιεργεί την αισθητική αγωγή, αλλά παράλληλα προσφέρει και γνώσεις. Η εικόνα έκτος από το να γοητεύει, θα πρέπει και να εξηγεί. Σημαντικό θεωρείται τα χρώματα να ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, όπως και τα σχήματα, διότι αντίθετα παραμορφώνεται η αντίληψη που έχει το παιδί για τον κόσμο. Το μικρό παιδί παρακολουθεί την εξέλιξη του παραμυθιού μέσα από τις εικόνες. Έτσι αντιλαμβανόμαστε ότι η εικόνα στα μικρά παιδιά έχει παντοδύναμη γλώσσα. Ακόμα η εικόνα θα πρέπει να είναι δομημένη με έναν τέτοιο τρόπο, ώστε να τους δίνει τη δυνατότητα να ανιχνεύουν το μήνυμά της και να φτάνει με έμμεσο τρόπο σε αυτό. Θα πρέπει επίσης να είναι αυτόνομη και να απεικονίζει δημιουργικά το καθετί, αλλά και να προκαλεί λόγο. Κύρια χαρακτηριστικά της θα πρέπει να είναι η δράση και η κίνηση, όπως επίσης θα πρέπει να είναι σε αρμονική σχέση με όλα τα στοιχεία του βιβλίου, δηλαδή το ύφος, το περιεχόμενο, το κείμενο και το σχήμα του βιβλίου.(Παπανικολάου Ρ.- Τσιλιμένη Τ. ,2002)

Η εικονογράφηση διήλθε όλα τα στάδια εξέλιξης που αφορούν γενικότερα το παιδικό βιβλίο. Συγκεκριμένα, διαπιστώνουμε ότι στις αρχές της δεκαετίας του '70 η εικονογράφηση κάλυπτε ένα μικρό μέρος του βιβλίου με μικρές ιστορίες και επικρατούσε το ασπρόμαυρο, η μονοχρωμία ή η διχρωμία. Βαθμιαία η πολύχρωμη εικονογράφηση κερδίζει έδαφος. Το φωτεινό και καθαρό χρώμα προκαλεί ποικίλα συναισθήματα, συγκινήσεις και ευχάριστες εντυπώσεις στα μικρά παιδιά. Στο τέλος της δεκαετίας του '80 η εικόνα έχει μπει δυναμικά στις σελίδες των μικρών ιστοριών, αφού συχνά διεκδικεί την ίδια έκταση με το κείμενο. Η εικόνα, τοποθετημένη με

διάφορους τρόπους και σε διάφορα σημεία στις σελίδες του βιβλίου, συνοδεύει συνήθως το κείμενο και προχωρεί ισότιμα μαζί του, λειτουργώντας σε οργανική σχέση με το λόγο. Το βαθμό εικονογράφησης επηρεάζει πολλές φορές η μορφή του βιβλίου. Επίσης το ρεαλισμό που διαπιστώνουμε στο κείμενο τον διαπιστώνουμε και στην εικονογράφηση. τα πράγματα, τα αντικείμενα, τα πρόσωπα, τα χρώματα παρουσιάζονται συνήθως με την πραγματική τους εικόνα. Βεβαίως η απεικόνιση της πραγματικότητας δεν νοείται με τη στενή της έννοια, δηλαδή δεν αφορά μόνο την αποκωδικοποίηση και την ταυτότητα των γραφικών αναπαραστάσεων, αλλά είναι δομημένη έτσι που να θέτει σε λειτουργία τη φαντασία και την αισθητική του παιδιού. (Τσιλιμένη Τ., 2002)

Τα σύγχρονα εικονογραφημένα βιβλία μπορούμε να πούμε ότι απευθύνονται κατά κύριο λόγο σε μικρά παιδιά, λαμβάνοντας υπόψιν το παραστατικό χαρακτήρα της σκέψης του μικρού παιδιού. Υπάρχουν δυο κατηγορίες εικονογραφημένων βιβλίων, η κατηγορία που μεταδίδουν το μήνυμά τους μόνο με την εικόνα και στην κατηγορία εκείνων που το μεταδίδουν με εικόνα και κείμενο μαζί. Στη δεύτερη περίπτωση η εικόνα μπορεί να παίζει διακοσμητικό ρόλο ή να δένεται οργανικά με ορισμένα σημεία του κειμένου ή να είναι στο λόγο υποτελής ή αντίθετα ο λόγος να είναι υποταγμένος στην εικόνα.

Στην ηλικία των 3-7 ετών το παιδί ελάχιστα ενδιαφέρεται για το κείμενο και το λόγο και η προσοχή του επικεντρώνεται στα οπτικά- εικαστικά σύμβολα, τα οποία πρέπει να είναι ποιοτικά ανώτερα, να ανταποκρίνονται στην αντιληπτική ικανότητα του παιδιού και να κυριαρχούν τα ζεστά και φωτεινά χρώματα, ώστε να σαγηνεύουν και να αιχμαλωτίζουν το παιδί.(Κιτσαράς Γ.Δ., 1993)

Από παιδαγωγική άποψη η διαμόρφωση της εικόνας πρέπει να είναι σταθμισμένη στις ικανότητες του παιδιού. Ακόμη, η εικόνα θα πρέπει να εξασφαλίζει στο μαθητευόμενο αναγνώστη αναγνωρισιμότητα, να μεταφέρει γνώσεις και πληροφορίες. Για να επιτευχθεί αυτό θα πρέπει η εικόνα να μην προκαλεί σύγχυση, δηλαδή τα εικονιζόμενα να συνδέονται με τον κόσμο των βιωμάτων και τη φαντασία του παιδιού. Αλλά και το κείμενο πρέπει να είναι σύμφωνο με το πνεύμα των παιδιών, ώστε να είναι σε θέση με τη βοήθεια των πνευματικών τους δυνάμεων να τα ανακαλύψουν και τα δύο.

Γενικότερα θα μπορούσαμε να πούμε ότι η εικονογράφηση ενός παιδικού βιβλίου, μιας μικρής ιστορίας, πρέπει να είναι σύστοιχη προς τη διανοητική, τη γλωσσική και τη συναισθηματική ικανότητα του παιδιού στο οποίο απευθύνεται.

Η εικόνα βοηθάει το παιδί να γίνει πιο διεισδυτικό στο περιεχόμενο του κειμένου, να διαμορφώσει μια πιο συγκεκριμένη εικόνα του κειμένου, χωρίς όμως να περιορίζεται η φαντασία του. με την εικόνα δίνονται προεκτάσεις και συναισθήματα που το κείμενο αδυνατεί να το κάνει μη μπορώντας να μεταφέρει και να αποδώσει χρώματα και σχήματα. Επίσης η εικόνα είναι αυτή που κάνει το παιδί να αγαπήσει ένα βιβλίο. (Ν. Ανδρικόπουλος 1999)

Η σχέση της εικόνας με το κείμενο στο παιδικό βιβλίο είναι αναμφισβήτητη εξαιρετικά στενή. Αυτό δε σημαίνει ότι η εικόνα δεν έχει και μια δικιά της ζωή και λειτουργία. Λειτουργία που η επίδρασή της και ο ρόλος της εξαρτάται και κατά κάποιο τρόπο, καθορίζεται, από την ηλικία του αναγνώστη.

Για τα μικρά παιδιά το εικονογραφημένο βιβλίο είναι μια μήση στην ίδια τη ζωή. Η εικόνα έχει κυρίως λειτουργία γνωστική. Το παιδί γνωρίζει τον κόσμο μέσα από την εικόνα, η οποία συνοδεύει τη λεκτική περιγραφή του. Η εικονογράφηση προσφέρει κυρίως αισθητική καλλιέργεια.(Ψαράκη Β., 1999)

Όταν οι μικρές ιστορίες απευθύνονται σε αναγνώστες-παιδιά συνυπάρχει μαζί με το κείμενο και η εικονογράφηση, με ρόλο αυτόνομο, συμπληρωματικό και ίσως επεξηγηματικό. (Ανδρικόπουλος Ν. ,1999)

Στις εικονογραφημένες μικρές ιστορίες συνυπάρχουν και συνεργάζονται τρία στοιχεία, το κείμενο, η εικόνα και το βιβλίο σαν αντικείμενο. Με τον όρο αντικείμενο νοείται κάτι που η αφή του έχει σημασία, που το γύρισμα των σελίδων πρέπει να δημιουργηθεί αισθήματα έκπληξης και εναλλαγής. Στη σύνθεση λοιπόν ενός βιβλίου τέτοιου πρέπει να ληφθεί υπόψη η δράση. (Ζαραμπούκα Σ., 1999)

Πολύ συχνά , ακόμη και μετά το τέλος της αφήγησης, το παιδί εξακολουθεί την εξερεύνησή του μέσα από τις εικόνες. Για αυτό θέλει να βλέπει πολλές φορές τις εικόνες, μέσα από τις οποίες παρατηρεί περισσότερο τα αντικείμενα, τα επεξεργάζεται, τα φαντάζεται στις διάφορες αντίξοες ή ευνοϊκές συνθήκες του παραμυθιού προσθέτει καινούρια στοιχεία, μιλάει μαζί τους, θαυμάζει, εκπλήσσεται, λυπάται ή φοβάται. Σε μερικές περιπτώσεις το παιδί αλλάζει τελείως την πορεία των γεγονότων ή πλάθει μια δική του ιστορία, άσχετη ίσως με το αρχικό παραμύθι, αλλά που ανταποκρίνεται στις εικόνες όπως τις βλέπουν τα δικά του μάτια.

Το πρώτο στοιχείο της εικόνας που θα διεγείρει το παιδί να την παρατηρήσει περισσότερο είναι τα χρώματα. Το χρώμα προκαλεί διάφορα συναισθήματα ανάλογα με την ιδιοσυγκρασία του παιδιού. Τα φωτεινά και καθαρά χρώματα είναι τα καλύτερα χρώματα γιατί θα προκαλέσουν στα παιδιά χαρά, κέφι, συγκίνηση και

ευχάριστες εντυπώσεις. Αντίθετα οι εικόνες που έχουν σαν κυρίαρχο χρώμα το σκούρο θα δημιουργήσει ίσως φόβο, μελαγχολία, μυστήριο γιατί δεν θα διακρίνονται καθαρά οι μορφές της εικόνας. Εκτός από φόβο μπορεί να προκληθούν και άλλα συναισθήματα ανάλογα με εκείνα του ήρωα. Αυτό εξαρτάται από τον τρόπο που παριστάνεται η εικονιζόμενη μορφή και από την έκφραση του προσώπου της. (Μαγουλιώτης Α. ,1988)

«Το παιδί έχει την περιέργεια να γνωρίσει κάθε τι καινούριο, να γίνει ήρωας, να παλέψει. Θα ζητήσει κάποια στιγμή τη βοήθεια αυτών των φανταστικών προσώπων, θα ζήσει στον κόσμο τους, θα γνωρίσει την υπερφυσική τους δύναμη. Η περιγραφή της δύναμης και της εξωτερικής εμφάνισης θα γίνει τόσο από το λεκτικό, όσο και από το εικονογραφημένο μέρος και πρέπει να δοθεί με τρόπο πολύ διαφορετικό από ότι γνωρίζει το παιδί από το καθημερινό του περιβάλλον: τεράστια μάτια, άγρυπνα που βλέπουν παντού, σώμα γεμάτο αιχμηρά εξογκώματα, στόμα που βγάζει φωτιές και γενικά χρώματα παράξενα και δυνατοί θόρυβοι. Δίπλα ο ήρωας μικρόσωμος, αλλά έξυπνος και χωρίς φόβο, ερευνά τον αντίπαλο και επειδή είναι το μοναδικό ον με νόηση, θα ανακαλύψει πιθανόν το σημείο που θα το καταστρέψει ή και θα το μιμηθεί».(Μαγουλιώτης Α. 1988: 58)

Οι εικονογραφημένες μικρές ιστορίες λαμβάνουν ξεχωριστή σημασία για κάθε παιδί, ανάλογα με τον τρόπο που το χειρίζεται. Το παιδί δέχεται ερεθίσματα και μηνύματα από ένα πλήθος άλλων οπτικοακουστικών μέσων. Η πλούσια συμβολή τους στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού στηρίζεται κατά βάση σε αυτή τη μόνιμη και σταθερή σχέση που οικοδομείται. Η σημασία τους λοιπόν είναι μεγάλη, διότι:

- ◆ Προσφέρουν ευχαρίστηση. Το μικρό παιδί στην προσπάθειά του να γνωρίσει και να εξερευνήσει το βιβλίο αισθάνεται τη γοητεία της εικόνας και τροφοδοτεί την ψυχή του με συναισθήματα χαράς, όταν ανακαλύπτει το ωραίο, το απρόοπτο και συναρπαστικό μέσα από τις σελίδες του.

- ◆ Βελτιώνουν το αισθητικό κριτήριο του παιδιού. Μέσα από την προσεγμένη εικονογράφηση το παιδί αναγνωρίζει το ωραίο και εξοικειώνεται μαζί του. Έτσι του δίνεται η δυνατότητα να αντιμετωπίσει την ασχήμια της ζωής και να φτιάξει τον κόσμο του ωραιότερο.

- ◆ Καλλιεργούν τη φαντασία. Οι εικονογραφημένες μικρές ιστορίες συμβάλλουν στην καλλιέργεια της φαντασίας του παιδιού. Η φαντασία ενεργοποιείται χάρη στην ίδια τη φύση της αφήγησης, η οποία δεν περιλαμβάνει

ευθείες περιγραφές των ηρώων και των μεταξύ τους σχέσεων ούτε ρητές αναφορές στις μεταβάσεις μεταξύ των κεφαλαίων και των επιμέρους σκηνών και αυτά φαίνονται μέσα από τη δράση. Η ανάγνωση λοιπόν των εικονογραφημένων μικρών ιστοριών, κάθε άλλο παρά παθητική είναι. η επεξεργασία των εικόνων απαιτεί νοητική προσπάθεια, ανάλυση, σύνθεση, ταξινομήσεις και συναγωγή λογικών συμπερασμάτων.

- ◆ Δίνουν τη δυνατότητα για παιχνίδι. Το βιβλίο στα χέρια του παιδιού αφ' ενός λειτουργεί σαν αντικείμενο- παιχνίδι και αφ' ετέρου μπορεί να γίνει αφορμή για παιχνίδι.

- ◆ Καλλιεργούν τη σκέψη και τη γλώσσα. Βοηθούν το παιδί να αναπτύξει τη δημιουργική σκέψη του παιδιού, οξύνουν την παρατηρητικότητα του και βοηθούν στην ανάπτυξη των αισθήσεών του. Με το κοίταγμα των εικόνων το παιδί κατανοεί το συμβολικό του χαρακτήρα και βοηθιέται στην οργάνωση εννοιών σχετικά με το χρόνο, την αιτιότητα και τις διάφορων ειδών σχέσεις. Επίσης συμβάλλουν στη γλωσσική εξέλιξη, καθώς το παιδί συζητά, σχολιάζει και εξωτερικεύει λεκτικά τις σκέψεις του σχετικά με αυτά που βλέπει.

- ◆ Προκαλούν ψυχική ισορροπία. Το παιδί συνδέει τις προσωπικές του εμπειρίες με τις εμπειρίες των ηρώων των βιβλίων, μπαίνει σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής τους και της δράσης του, εκτονώνεται βλέποντας τις ωραίες και σιωπηλές εικόνες, ενθαρρύνεται και αναθεωρεί επιθετικές τάσεις. Ακόμα το εικονογραφημένο βιβλίο προκαλεί το γέλιο και συμπαρασύρει το παιδί σε ευχάριστα συναισθήματα.

- ◆ Συμβάλλουν στην κοινωνικοποίηση του παιδιού. Μέσα από το περιεχόμενο του εικονογραφημένου βιβλίου καλλιεργούνται σε διανοητικές σχέσεις σε όλα τα επίπεδα και με αυτόν τον τρόπο το παιδί κοινωνικοποιείται και εντάσσεται ομαλά στο κοινωνικό σύνολο.

- ◆ Παρέχουν γνώσεις, το παιδί με την παρατήρηση, την αναγνώριση και την επεξήγηση των εικόνων ασκείται νοητικά. Ρωτά, σχολιάζει και εκφράζει απορίες σχετικά με αυτό που βλέπει. Έτσι συλλέγει πληροφορίες για τον κόσμο, κάνοντας μια πνευματική εργασία πολύ δημιουργική.

- ◆ Δίνουν την ευκαιρία στο παιδί να αποκτήσει εμπειρίες. Η ταύτιση με τους ήρωες δίνει τη δυνατότητα στο παιδί να γνωρίσει και να βιώσει νέους για αυτό τρόπους ζωής και να συλλέξει καινούριες εμπειρίες.

Τέλος οι εικονογραφημένες μικρές ιστορίες ως μορφωτικό, αισθητικό και διδακτικό εργαλείο πρέπει να αξιοποιηθεί κατάλληλα από τους γονείς και τους παιδαγωγούς, για να μπορέσουν να προσφέρουν όλα τα παραπάνω και να συμβάλουν καθοριστικά στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού.(Μάνος Χρ.- Σελίμης Ε.- Σονιάδης Χ. ,2001)

Διαφαίνεται λοιπόν πως η σύγχρονη εικονογραφική αντίληψη προσδίδει ιδιαίτερη έμφαση στο γεγονός της απεικόνισης ενός κόσμου διαφοροποιημένου από τον κόσμο των μεγάλων, ενώ παράλληλα εκφράζεται και μια τάση διατύπωσης του θέματος σε ένα «φανταστικό κόσμο» ο οποίος παρέχει τη δυνατότητα στο παιδί να αντιληφθεί με το δικό του προσωπικό τρόπο την πραγματικότητα που το περιβάλλει.

Η εικόνα λειτουργεί με κανόνες που είναι διαφορετικοί από τους κανόνες της γλώσσας. Δεν επιβάλλει την επεξεργασία των εννοιών που απαιτεί η γλώσσα, έχει μεγαλύτερο βαθμό ελευθερίας στην «ανάγνωσή» της, παρέχει στον αναγνώστη τη δυνατότητα συμμετοχής μέσω του εικονικού κώδικα ανάγνωσης, εφόσον αυτός στηρίζεται σε μια λιγότερο αυστηρή από ότι η γλώσσα σύνταξη. (Μπενέκος Α.Π., 1981)

Από αυτή τη διάκριση μπορούμε να συμπεράνουμε ότι στις εικονογραφημένες μικρές ιστορίες, η εικόνα διαδραματίζει έναν πιο ουσιαστικό ρόλο, από ότι στο βιβλίο με εικόνες, το οποίο περιορίζεται στο να διακοσμήσει ή να τονίσει απλώς κύρια σημεία του κειμένου. Στην περίπτωση δηλαδή του εικονογραφημένου βιβλίου οι εικόνες διαδέχονται η μια την άλλη, αλλά προκειμένου να συνδέσουν την εικονογραφική εκδοχή της ιστορίας, με αφηγηματικό κυρίως τρόπο.

«Τελευταία η εικονογράφηση διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο στα εικονογραφημένα βιβλία για παιδιά και οι ευνοϊκές αναφορές απέναντί της τονίζουν τις ωφέλειες για το παιδί, την παιδική λογοτεχνία και την τέχνη γενικότερα. Για δυο κυρίως λόγους η εικονογράφηση στα εικονογραφημένα βιβλία θεωρείται κατάλληλη για τα παιδιά: α) αναπτύσσει την προφορική, την αφαιρετική ικανότητα, την αισθητική του χώρου και την οπτική τους αντίληψη και β) βοηθά τα παιδιά να κατευθύνουν το βλέμμα τους και να εστιάζουν επιλεκτικά.» (Ασωνίτης Π. 2001:69)

Η εικονογράφηση ασκεί την παρατηρητικότητα του παιδιού, διευρύνει τις εμπειρίες τους και διεγείρει την φαντασία τους. Επίσης συμβάλλει στην εξέλιξη γλωσσικών και νοητικών δεξιοτήτων, αφού μέσω της εικόνας παρακινείται το παιδί να μιλήσει και να διηγηθεί. Ακόμα μέσω της εικόνας καλλιεργείται η αφαιρετική ικανότητα και η κριτική σκέψη. Γενικά θεωρείται απαραίτητο να καλλιεργηθεί η

φαντασία των παιδιών, μέσω της αλληλεπίδρασης του πραγματικού με το φανταστικό. Επίσης κρίνεται αναγκαίο να αναπτυχθεί η κριτική σκέψη και η ικανότητα για ανάλυση και σύνθεση, με σκοπό την ολόπλευρη εξέλιξη της προσωπικότητάς του και τη διεύρυνση του πνευματικού του ορίζοντα.

Μέσω της εικόνας, όσον αφορά τη λειτουργική της πλευρά, ενισχύεται η ιστορία και γίνεται πιο κατανοητή, επεκτείνονται οι πληροφορίες που δίνει το κείμενο, αλλά προσδίδουν και στο βιβλίο μια ελκυστικότητα, ενώ παράλληλα το εμπλουτίζουν. Τέλος προσδιορίζουν τον χώρο και το χρόνο της ιστορίας και ψυχογραφούν τους ήρωες καθιστώντας αισθητές τις στάσεις, τις προθέσεις, τις συμφωνίες και τις διαφοροποιήσεις τους.

Οι εικονογραφημένες μικρές ιστορίες θα πρέπει να περιέχουν απλές και ευκρινείς εικόνες και ανάλογες με την ηλικία του παιδιού στο οποίο απευθύνονται και οι εικόνες τους θα πρέπει να είναι σωστές, ελκυστικές και ωραίες, χωρίς το στοιχείο του περίτεχνου και του υπερβολικά περίπλοκου. (Κιτσαράς Γ.Δ. ,1993)

«Επίσης όλα τα εκφραστικά στοιχεία της εικόνας θα πρέπει α) να εντάσσεται σε ένα άρτιο και λειτουργικά δομημένο σύνολο β) να διαφοροποιούνται ανάλογα με τις ανάγκες της ατμόσφαιρας της ιστορίας γ) να έχουν ως βασικές ποιότητές τους την αισθητικότητα, την αισθηματικότητα, την ευαισθησία και την ζωντάνια και δ) να εξασφαλίζουν τους όρους μιας εικαστικής σχεδιαστικής διευθέτησης». (Ασωνίτης Π ,2001: 146)

Η επίδραση που ασκεί μια εικονογραφημένη μικρή ιστορία στο παιδί είναι πολυσήμαντη και εξαρτάται από πολλές παραμέτρους, όπως η ηλικία, η αναγνωστικότητα του παιδιού, η αναγνωσιμότητα του βιβλίου και κυρίως το κείμενο και η εικόνα. Έχει σημασία παιδαγωγική, ψυχολογική, κοινωνιολογική και αισθητική.

- Παιδαγωγική σημασία: Όλοι όσοι εμπλέκονται στη δημιουργία ενός εικονογραφημένου βιβλίου, τονίζουν την παιδευτική αξία που έχουν ο καλός λόγος και η καλή εικόνα, δηλαδή το εικονογραφημένο κείμενο. Η μάθηση εμπεδώνεται καλύτερα όταν ο μαθητής ενεργοποιεί, εκτός από τη νόηση και τις υπόλοιπες αισθήσεις του, ακοή, αφή και όραση. Το εικονογραφημένο βιβλίο ασκεί μεγάλη επίδραση στη αγωγή των παιδιών, διότι τα παρακινεί να εκφραστούν με το δικό τους τρόπο, να παίζουν, να σκεφτούν, να γελάσουν, να παρατηρήσουν και να αναπτύξουν τη φαντασία τους.

- **Ψυχολογική σημασία:** Μέσα από το παιδικό βιβλίο περνούν τα προβλήματα που αφορούν την παιδική ηλικία, όπως είναι φοβίες, παιχνίδι, συναισθηματική ανασφάλεια, διαπροσωπικές σχέσεις, πολέμους, εχθρότητα και το καθημερινό άγχος. Όλες αυτές τις άσχημες πλευρές του κόσμου, το παιδί τις εισπράττει μέσω του λόγου και της εικόνας ως έμμεσο βίωμα και γνώση, απαραίτητα στηρίγματα για την εσωτερική ισορροπία και προετοιμασία να αντιμετωπίσει αργότερα το κακό. Επίσης τα εικονογραφημένα βιβλία προειδοποιούν, προετοιμάζουν, ενημερώνουν και αφυπνίζουν συνειδήσεις. Όλα δίνονται με τρόπο ρεαλιστικό, γιατί δεν υπάρχουν στην παιδική λογοτεχνία θέματα απαγορευμένα. Για όλα μπορεί να μιλήσει ο συγγραφέας, αρκεί να βρει τον κατάλληλο τρόπο για να το δώσει στο παιδί.

- **Κοινωνιολογική σημασία:** Το εικονογραφημένο βιβλίο συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση του μικρού αναγνώστη, προβάλλοντας τις κοινωνικές και πολιτισμικές αξίες της πατρίδας του, του έθνους και της ανθρωπότητας. Έτσι διαμορφώνεται στην ψυχή του παιδιού ένας κόσμος αξιολογικός που επιδρά στην καλλιέργεια της εθνικής και πανανθρώπινης συνείδησης. Το εικονογραφημένο βιβλίο για την ηλικία αυτή είναι ο καλύτερος τρόπος, γιατί ταυτόχρονα με το λόγο μιλάει στον αναγνώστη η λαϊκή ζωγραφιά, το λαϊκό μοτίβο, τα χρώματα και τα σχήματα.

- **Αισθητική σημασία:** η τέχνη του λόγου και η εικόνα στο παιδικό βιβλίο εξοικειώνουν το παιδί με το φαινόμενο της τέχνης, το εισάγουν σε μυστικά μονοπάτια καλλιτεχνικής δημιουργίας, το παρακινούν σε δικές του ανάλογες δραστηριότητες και του καλλιεργούν το συναίσθημα και την καλαισθησία του. (Αναγνωστόπουλος Β.Δ., 2003)

Οι εικονογραφημένες μικρές ιστορίες, που απευθύνονται σε παιδιά ηλικίας 2-8 ετών, μπορούν να τα χωριστούν στα παρακάτω είδη:

- **Βιβλία μόνο με εικόνες, τα λεγόμενα «σιωπηλά βιβλία»,** που δίνονται στα παιδιά βρεφικής και νηπιακής ηλικίας, όπου η εικόνα ως έργο τέχνης δεν απαιτεί κείμενο για την κατανόησή της. Έχουν τις πιο απλές εικόνες γιατί απευθύνονται σε παιδιά 1-3 ετών. Οι εικόνες αυτές παριστάνουν αντικείμενα από το άμεσο περιβάλλον του παιδιού, χωρίς να αποκλείει το φανταστικό στοιχείο. Βασικό χαρακτηριστικό είναι η ευθυγράμμισή τους με τις απαιτήσεις του παιδιού να μάθει να εννοεί και να ομιλεί.

- Βιβλία με ελάχιστο κείμενο και πλούσια εικονογράφηση, όπως τα αλφαβητάρια και αριθμητάρια. Είναι βιβλία με σκηνές για παιδιά 3-4 ετών, με σκηνές απλές προερχόμενες από το περιβάλλον του παιδιού και εμπλουτισμένες σε περιεχόμενο εικόνες, με σκοπό να βοηθήσουν στη διεύρυνση του οπτικού πεδίου του παιδιού και στο σχηματισμό μιας μεταβατικής φάσης.

- Βιβλία όπου η εικονογράφηση και το κείμενο βρίσκονται σε ισότιμη σχέση. Είναι βιβλία με ιστορίες για παιδιά 5-6 ετών. Τα βασικά χαρακτηριστικά αυτής της κατηγορίας συνίστανται κυρίως στην υπερίσχυση παραστάσεων δράσης, η οποία βαθμιαία διευρύνεται. Το φανταστικό αρχίζει σιγά-σιγά να δίνει τη θέση του στο πραγματικό. Έτσι οι φανταστικές ιστορίες και τα παραμύθια αντικαθίστανται όλο και περισσότερο από πραγματικά γεγονότα, όπως ιστορίες από το περιβάλλον, όπως και αφηγήσεις με ζώα. Οι ιστορίες είναι δηλαδή απαλλαγμένα από τα τέσσερα βασικά χαρακτηριστικά στοιχεία του παραμυθιού, που είναι το φανταστικό και το μαγικό, το άχρονο και το άτοπο. (Κιτσαράς Γ.Δ. ,1993)

Η εικόνα, πρωταρχικό μέσο επικοινωνίας και πρώτο μέσο επαφής του ανθρώπου με τον έντυπο λόγο, αποτελεί την πρώτη μορφή ανάγνωσης, αφού μπορεί να λειτουργήσει και χωρίς την παρουσία κειμένου, αλλά και χωρίς τους περιορισμούς, που θέτουν όλοι, χωρίς εξαίρεση, οι γραπτοί γλωσσικοί κώδικες επικοινωνίας των λαών. Από το άλλο μέρος, η εικόνα, οργανικό στοιχείο σκέψης και έκφρασης, παίζει πρωταρχικό ρόλο στο εικονογραφημένο βιβλίο και η ποιότητά της είναι καθοριστική για την αξία του. (Κιτσαράς Γ.Δ. ,1993)

Η ύπαρξη λόγου και εικόνας πρέπει να υπαγορεύεται από ορισμένους παράγοντες και κυρίως από ψυχολογικούς, αισθητικούς, διδακτικούς και κοινωνικούς.

Ως προς τον ψυχολογικό παράγοντα, το κείμενο και η εικόνα, όπου αποδέκτης είναι τα παιδιά, πρέπει να έχουν άμεση σχέση με την ψυχολογία της παιδικής ηλικίας. Θα πρέπει να γνωρίζουν και ο συγγραφέας, αλλά και ο εικονογράφος τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν αυτή την ηλικία, που είναι ο εγωκεντρισμός, η μιμητικότητα, η εικονοπλασία το χιούμορ αλλά και τα βιώματά τους. Θα πρέπει επίσης μέσα από τις καλλιτεχνικές εκφράσεις να αποκωδικοποιούνται οι επιθυμίες, οι ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών.

Ως προς τον αισθητικό παράγοντα, αναφορικά με το κείμενο, λειτουργεί ευχάριστα και θετικά όταν η λογοτεχνία είναι γνήσια και καθαρή και όταν έχει λογοτεχνικά στοιχεία. Αναφορικά με την εικόνα, τώρα λειτουργεί θετικά και

ευχάριστα, όταν είναι αισθητικά όμορφη, αρμονική σε χρώματα και σχήματα και όταν είναι κατανοητή.

Ως προς τον διδακτικό παράγοντα, λέγεται πως σε πολλά εικονογραφημένα βιβλία είναι εμφανής ο παιδαγωγικός και εκπαιδευτικός σκοπός.

Τέλος ως προς τον κοινωνικό παράγοντα, τον εικονογραφημένο βιβλίο θεωρείται όχημα κοινωνικών και πολιτισμικών αξιών, που συμβάλλουν στην ομαλή κοινωνικοποίηση των παιδιών. Τόσο το κείμενο, όσο και η εικονογράφηση «αποβλέπουν» στην προώθηση κανόνων κοινωνικής συμπεριφοράς και στην διαμόρφωση κοινωνικών αξιών. Οι αξίες και τα πρότυπα υποβάλλονται μέσα από σχετικές εικονογραφημένες ιστορίες. (Αναγνωστόπουλος Β.Δ., 2003)

Η εικόνα και ο λόγος θα πρέπει να έχουν άμεση σχέση με την ηλικία του παιδιού. Όταν το παιδί είναι μικρό η εικονογράφηση πρέπει να είναι πλουσιότερη και το κείμενο λιγότερο. Επίσης το κείμενο θα πρέπει να παρέχει σπουδαίες «λογοτεχνικές και παιδαγωγικές» λειτουργίες, για να μπορέσει να βοηθήσει στην οικοδόμηση των πρώτων λογοτεχνικών εμπειριών του παιδιού. Ακόμη όλα τα στοιχεία που το απαρτίζουν και είναι η εικόνα, ο λόγος, το χρώμα, το μέγεθος, σχήμα και ύφος, θα πρέπει να είναι στενά συνδεδεμένα μεταξύ τους σε μια καλλιτεχνική ενότητα. Να υπηρετούν τον ίδιο σκοπό και να εκπέμπουν το ίδιο μήνυμα.

Σε ότι αφορά την εικόνα θα πρέπει να είναι αισθητικά άρτια, ένα αληθινό έργο τέχνης που θα εξευγενίζει το συναίσθημα και θα συμβάλλει στην ανάπτυξη των αισθητικών ικανοτήτων και αντιλήψεων του παιδιού. Η εικόνα θα πρέπει να είναι φορέας της τέχνης. Θα πρέπει όχι μόνο να γοητεύει, αλλά και να εξηγεί. Να μην παραμορφώνει την αντίληψη του παιδιού για τον κόσμο. Επίσης θα πρέπει να αρέσει στο παιδί και να ανταποκρίνεται στα αισθητικά του μέτρα. Το παιδί εξάλλου για να αγαπήσει κάτι θα πρέπει να είναι σε θέση να το αντιλαμβάνεται και να το αναπαριστά. Ακόμη θα πρέπει να ενεργοποιεί τη φαντασία και τη σκέψη του παιδιού. Θα πρέπει να είναι κοντά στο τμήμα του κειμένου στο οποίο αναφέρεται, γιατί αυτό βοηθάει το παιδί της προσχολικής ηλικίας στην «ανάγνωση» του βιβλίου.

Οι εικόνες θα πρέπει να απεικονίζουν τους χαρακτήρες της ιστορίας με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι αναγνωρίσιμοι και σύμφωνοι με τις περιγραφές του κειμένου. Θα πρέπει να είναι ανθρωποκεντρική και τα μηνύματά της να είναι συνυφασμένα με τη ζωή του ανθρώπου, τις δραστηριότητες και τα προβλήματά του. Θα πρέπει να υποκαθιστά το λόγο, αλλά να τον προκαλεί. Ακόμη θα πρέπει να παρουσιάζει κίνηση και δράση και να εμπεριέχει αντιθέσεις. Επίσης θα πρέπει να έχει το στοιχείο της

εξελικτικότητας και να είναι απαλλαγμένη από περιττές λεπτομέρειες. Τέλος θα πρέπει να έχει στοιχεία συμβολισμού και να είναι έξω από τη λογική του ενήλικου και να μην προκαλεί σύγχυση.(Μάνος Χρ.-Σελίμης Ε.- Σονιάδης Χ., 2001)

Η ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΣΤΙΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΕΣ ΜΙΚΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

Οι μικρές ιστορίες ασχολούνται με θέματα όπως:

- Ο κόσμος του παιδιού: Πολλά βιβλία αντλούν τα θέματά τους από τις ενασχολήσεις του παιδιού τόσο στο σπίτι, όσο και στο σχολείο. Μιλούν για τα παιχνίδια του, τα όνειρά του, την οικογένειά του, τους φίλους του και το φέρνουν σε επαφή με το δικό του κόσμο.

- Η κοινωνία: Οι αξίες που αναδεικνύει σήμερα η παιδική λογοτεχνία μέσω της θεματολογίας της είναι κατά βάση κοινωνικές, πολιτικές και πανανθρώπινες. Παρέχονται μηνύματα για την ειρήνη, τη φιλία, τη δικαιοσύνη και την αγάπη. Οι ήρωες αυτών των μηνυμάτων είναι ρεαλιστικοί, ανθρώπινοι και φίλοι με τα παιδιά.

- Το φυσικό περιβάλλον: Τα βιβλία δεν αντιμετωπίζουν το περιβάλλον μόνο από τη ρομαντική του πλευρά, αλλά παράλληλα φανερώνουν την εκμετάλλευσή του και γενικότερα την καταστροφή του από την ανθρώπινη παρέμβαση. Έτσι γίνεται προσπάθεια να καλλιεργηθεί ο σεβασμός προς τη φύση από τη νηπιακή ηλικία. Παρόλα αυτά δεν εγκαταλείπονται θέματα που αναφέρονται στην ομορφιά του φυτικού και ζωικού κόσμου, στα φυσικά φαινόμενα και σε τόπους παλιότερους και σημερινούς. Η ομορφιά και η δύναμη της φύσης ασκεί ιδιαίτερη γοητεία στο παιδί προσχολικής ηλικίας.

- Ο τεχνολογικός πολιτισμός: Θέματα που αφορούν στην εξοικείωση του παιδιού με τα τεχνολογικά επιτεύγματα καταλαμβάνουν σημαντική θέση στη σύγχρονη παιδική λογοτεχνία. Γίνεται προσπάθεια συμφιλίωσής του με τη «μηχανή» και οικοδόμησης μιας στέρεας συνείδησης για τον κόσμο στον οποίο ζει.

- Το διάστημα: Η πρόσβαση του ανθρώπου, μέσω της τεχνολογίας, στο διάστημα έδωσε αφορμή για αξιόλογα βιβλία, που καλύπτουν την ανάγκη του μικρού παιδιού να γνωρίσει το γαλαξιακό χώρο. Οι φανταστικές ιστορίες και τα παραμύθια για το διάστημα προωθούν τη φαντασία του παιδιού, εμπλουτίζουν το λεξιλόγιό του και διευρύνουν τον πνευματικό του ορίζοντα.

- Ο κόσμος του μέλλοντος: Έντονη είναι επίσης η τάση να κάνει λόγο για πράγματα που έρχονται και με τα οποία θα έρθει αντιμέτωπο το παιδί στο μέλλον. Έτσι, προετοιμάζεται για αυτά που θα συναντήσει και τοποθετεί στέρεα τον εαυτό

του μπροστά στο αύριο. Τέλος το παιδικό βιβλίο σήμερα δεν έχει εγκαταλείψει τις νεράιδες, τα βασιλόπουλα και τα άλλα στοιχεία που έχουμε γνωρίσει στο παρελθόν. Έχει αλλάξει μόνο ο τρόπος που ενεργούν οι ήρωες, όπως άλλαξαν και οι ιδέες που αυτοί εκφράζουν. (Μάνος Χρ.- Σελίμης Ε.- Σονιάδης Χ., 2001)

Τα βιβλία αρχικά είχαν θέματα πιο παραδοσιακά, όπως η πατρίδα, η θρησκεία και βέβαια η οικογένεια, το σχολείο και η φύση. Τα θέματα επίσης βασιζόνταν σε αιτήματα του καιρού μας και οι συγγραφείς εμπνέονταν από αυτά, όπως είναι η ειρήνη. Ποτέ άλλοτε δεν είχε συνειδητοποιηθεί η ειρήνη ως ύψιστο αίτημα ζωής και ως τέτοιο αίτημα προβάλλεται από την παιδική λογοτεχνία. Επίσης ο εξανθρωπισμός της επιστήμης και της τεχνολογίας είναι επίσης έντονο αίτημα της εποχής μας. Η επιστήμη και η τεχνολογία με τις άπειρες και απροσμέτρητες δυνατότητές τους περνούν μέσα στις μικρές ιστορίες με δυο κυρίως τρόπους: με τα βιβλία των γνώσεων και με τα καθαρώς λογοτεχνικά βιβλία. Και οι δυο κατηγορίες βιβλίων αποβλέπουν στη γνώση και τη συμφιλίωση του νεαρού ατόμου με την «νεαρή μοίρα» μας, το μηχανικό πολιτισμό. Ένα ακόμη αίτιο της εποχής είναι η προστασία του περιβάλλοντος, η ανάγκη να συνειδητοποιηθεί ότι η ύπαρξή μας είναι στενά συνυφασμένη με τη ζωή του γύρω φυσικού κόσμου. Επίσης το παιδικό βιβλίο έχει γίνει πιο τολμηρό συγκριτικά με παλιότερες εποχές. Έτσι δεν φοβάται να μιλήσει στα παιδιά για τα ναρκωτικά, θέμα που αποτελεί ένα από τα έντονα προβλήματα της κοινωνίας. Ακόμη βιβλία που μιλάνε για το ρατσισμό, γιατί αποτελεί δεινή προσβολή στον πολιτισμό και στην ανθρωπιά μας. Το αίτημα της σεξουαλικής ενημέρωσης των παιδιών περνάει και αυτό ως θέμα στην παιδική λογοτεχνία, όπως και βιβλία που αναφέρονται σε ενδοοικογενειακές σχέσεις, αλλά και σε σχέσεις μεταξύ δασκάλων και μαθητών. Ένας άλλος χώρος που τράβηξε τους συγγραφείς στα μεταπολεμικά χρόνια είναι τα πολιτικά γεγονότα της πρόσφατης ιστορίας, όπως η κατοχή, η αντίσταση και η δικτατορία. Τέλος άλλο αίτημα όλων των λαών είναι η διαφύλαξη των ανθρώπινων δικαιωμάτων, διότι με τρόπο κατάφωρο και προκλητικό παραβιάζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα στα περισσότερα κράτη, ιδιαίτερα όπου ευδοκμούν τα τέρατα του ολοκληρωτισμού. (Αναγνωστόπουλος Β.Δ., 2001)

Οι μικρές ιστορίες υποστήριζαν σύγχρονα κοινωνικά θέματα, όπως οι φυλετικές διακρίσεις, η βία, τα ναρκωτικά, το διαζύγιο, η αμφισβήτηση του αυταρχικού γονιού και ο θάνατος, διάφορες ατέλειες και ελαττώματα, όπως ο εγωισμός, η απληστία και η διαφθορά και τέλος τα συναισθήματα, όπως η ζήλια, η κακία, ο θυμός και η ενοχή. (Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου Λ., 1987)

ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΚΗ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Έχουμε πλέον μπει σε μια τροχιά πλουραλιστικής και πολυπολιτισμικής κοινωνίας, όπου διάφορες ηθικές, αξίες, ιδέες, αντιλήψεις και στάσεις συναντιούνται και αλληλεπιδρούν.

• Ο ρόλος της παιδικής λογοτεχνίας μπορεί να αποδειχθεί καθοριστικός και αναντικατάστατος στις σημερινές πολυπολιτισμικές κοινωνίες μας, αφού μπορεί να συμβάλλει μέσω των ηρώων της στη διαμόρφωση μιας κοινωνίας πολιτών, ευαίσθητης απέναντι στο ζήτημα της συνύπαρξης διαφορετικών πολιτισμών με στόχο την επίτευξη αμοιβαίας αποδοχής, εκτίμησης και κατανόησης.

Ο όρος της διαφορετικότητας απασχολεί κάθε άτομο, ανεξάρτητα από την ηλικιακή και ταξική θέση που έχει. Η ολοένα αυξανόμενη πολυπολιτισμική κοινωνία εμπεριέχει το στοιχείο της διαφορετικότητας. Έτσι αναφερόμαστε σε διαφορές που αφορούν τον κοινωνικό-οικονομικό τομέα, το φύλο, τη γλώσσα, τον πολιτισμό που φέρει ο καθένας μέσα του ως μέλος μιας κοινωνικής ομάδας, τα θρησκευτικά και πολιτικά πιστεύω και ιδεώδη, τις σωματικές ιδιαιτερότητες και γενικότερα καθετί που χαρακτηρίζει ένα άτομο ως διαφορετικό.

Η επιλογή βιβλίων θα πρέπει να είναι προσεκτική, ώστε να *μπορέσουν να* διευκολύνουν την επαφή των μειονεκτούντων παιδιών με αυτό. Επίσης η επιλογή τους με θέμα τα παιδιά με ειδικές ανάγκες, θα μπορούσαν να ευαισθητοποιήσουν το κοινωνικό σύνολο, να συμβάλουν στην κατανόηση των προβλημάτων των παιδιών αυτών και να βοηθήσουν στη σωστή αντιμετώπισή τους από την κοινωνία. (Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου Α., 1990)

Η έννοια της διαφορετικότητας δε σημαίνει μειονεξία, αλλά στοιχείο διάκρισης από άλλα άτομα ή ομάδες όσον αφορά χαρακτηριστικά, ικανότητες ή ανάγκες. Άλλοτε η διαφορετικότητα υφίσταται ως σωματική κατάσταση (αναπηρία) και άλλοτε ερμηνεύεται από μια γενικότητα. Και στις δυο περιπτώσεις επισημαίνεται η πρόκληση αρνητικών συναισθημάτων στον «πάσχοντα». Ως αποτέλεσμα συνήθως καταγράφεται η επιθυμία για απαλλαγή από το «πρόβλημα» ή παρουσιάζεται η συνειδητή προσπάθεια διατήρησης της υπάρχουσας «διαφοράς». (Σακκάς Β., 2004)

Με το χρόνο η παραγωγή βιβλίων σχετικών με τη διαφορετικότητα όλο και αυξάνεται και έτσι προκύπτει και ο όρος πολυπολιτισμική λογοτεχνία. Η ανάγκη σεβασμού και αποδοχής κάθε διαφορετικής πολυπολιτισμικότητας είναι δυνατόν να

καλλιεργηθεί μέσα από τα λογοτεχνικά βιβλία. Οι συγγραφείς με ευθύνη και ευαισθησία προσεγγίζουν με τα έργα τους και με ρεαλιστικό τρόπο, θέματα που απασχολούν το σύγχρονο άνθρωπο και συμβάλλουν στην ενημέρωση και ευαισθητοποίησή του απέναντι σε προκαταλήψεις και κοινωνικές και πολιτισμικές διαφορές. Η κοινωνική ωριμότητα και ευαισθητοποίηση του παιδιού αποτελεί συνείδηση και στόχο γενικότερο των λογοτεχνημάτων.

Ο πλουραλισμός είναι κύριο χαρακτηριστικό των πολυπολιτισμικών κοινωνιών. Πλουραλισμός είναι μια κοινωνία, στην οποία άτομα διαφορετικών εθνικών, φυλετικών, θρησκευτικών και κοινωνικών ομάδων διατηρούν και εξελίσσουν τις παραδόσεις και τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντά τους, ενώ παράλληλα συνεργάζονται προς την κατεύθυνση μιας αλληλεξάρτησης που είναι απαραίτητη για την ενότητα ενός έθνους.

Ανάμεσα στα λογοτεχνικά είδη που απευθύνονται στα παιδιά είναι και οι μικρές ιστορίες, που χαρακτηρίζονται για το στοιχείο του ρεαλισμού. Ένας λοιπόν από τους στόχους των μικρών ιστοριών είναι η πληροφόρηση, η ενημέρωση σε θέματα και αξίες, ώστε ο αναγνώστης να οδηγηθεί στην κοινωνικοποίηση και στην ευαισθητοποίηση. Οι μικρές ιστορίες αναπτύσσουν το στοιχείο του διαφορετικού, με σκοπό την εξοικείωση του αναγνώστη σε ζητήματα διαφορετικότητας και σε ζητήματα ιδεολογίας. (Τσιλιμένη Γ., 2003)

Οι συγγραφείς της παιδικής λογοτεχνίας αντιλαμβάνονται τη σημασία για την εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού των παιδιών με ειδικές ανάγκες και γίνονται ανατόμοι του κοινωνικού κατεστημένου για αλληλεγγύη, ευαισθητοποίηση, στάσεις συμπεριφοράς με απώτερο σκοπό την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης, της αυτοπεποίθησης και της επικοινωνίας με τον άνθρωπο. Έχουν ευθύνη να παρουσιάσουν στα μάτια των παιδιών έναν κόσμο με την πραγματική του διάσταση, να τους εμπνεύσουν το θάρρος και να τα βοηθήσουν να συνειδητοποιήσουν την προσωπική τους αξία, για να μην αντιμετωπίζουν τη διαφορετικότητα με απογοήτευση και κατάθλιψη, γιατί τότε εκμηδενίζεται κάθε προσπάθεια βελτίωσης.

«Η παιδική λογοτεχνία, που έχει θέμα τα παιδιά με ειδικές ανάγκες, αρχίζει να φωτίζει τον εσωτερικό τους κόσμο, τις πνευματικές τους αναζητήσεις, τις σκέψεις και τα αισθήματά τους. Δίνει τα πνευματικά «όπλα», την ενεργητικότητα, τη βούληση να αρνηθούν τον παθητικό τους ρόλο και να διεκδικήσουν ένα ηρεμότερο και σταθερότερο μέλλον με στόχο τη συμμετοχή τους στην οικονομική, πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική νέα ευρωπαϊκή πραγματικότητα.»(Σταθάτου Ξ. 2003:314)

Ως παιδαγωγός, ο συγγραφέας γίνεται ο φορέας των πολιτιστικών αγαθών της εποχής του, έχει χρέος να κατευθύνει τα παιδιά με ειδικές ανάγκες να γνωρίσουν όσο το δυνατόν πιο αντικειμενικά την πραγματικότητα και να νιώσουν την προσωπική τους ευθύνη απέναντι στον κόσμο. Να δημιουργήσει μια συνετή αισιοδοξία, η οποία να προέρχεται από την αυτογνωσία, την αυτοκυριαρχία και την ανεπτυγμένη κρίση. Ο σκεπτόμενος άνθρωπος είναι πάντοτε αισιόδοξος, καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια κι όταν ακόμη βλέπει να σβήνουν τα όνειρά του, πιστεύει στη ζωή και στις πανανθρώπινες αξίες, όπως η ειρήνη, η δικαιοσύνη, η ελευθερία και η δημοκρατία. Τα βιβλία με θέμα τα παιδιά με ειδικές ανάγκες, θεωρούνται σημαντικό στοιχείο στην ανάπτυξη και διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών. Τα βιβλία αυτά επίσης καθοδηγούν τα παιδιά, ώστε να ερμηνεύουν τα προβλήματά τους ή να συμβιώνουν με αυτά, να αναζητούν την προσωπική τους φυσιογνωμία και να ζουν σε κοινωνική αρμονία. Η αρμονία της κοινωνικής ζωής στηρίζεται στο θάρρος, την ευθύνη, τη δικαιοσύνη και την ισότητα.

Ο όρος πολυπολιτισμικότητα στην παιδική λογοτεχνία σημαίνει πολύ απλά το να μην είσαι προσδεδεδεμένος σε μία μόνο κουλτούρα, αλλά αντίθετα να είσαι ανοιχτός και στις κουλτούρες των άλλων. Με τον όρο διαπολιτισμική αγωγή εννοείται το σύνολο των παιδαγωγικών αρχών, με τις οποίες ρυθμίζονται μέτρα και διαδικασίες που απευθύνονται σε όλα τα μέλη ενός κοινωνικού συνόλου, όπου αναπόφευκτα υπάρχουν διαφοροποιήσεις στη νοοτροπία, στις αντιλήψεις και στον τρόπο ζωής.

Με τον όρο διαπολιτισμικότητα δεν εννοούμε απλώς τη συνύπαρξη, αλλά και την ανταλλαγή μεταξύ των πολιτισμών. Μαθαίνουν ο ένας λαός για τον άλλον και σέβονται ο ένας τον άλλο. (Νικολούδη Φ., 2004)

Η έννοια της διαπολιτισμικής αγωγής είναι μια πολυσήμαντη έννοια και εμφανίζεται ως ανταντακλαστική σημασία της πολιτισμικής ποικιλίας μέρους ή μιας ολόκληρης κοινωνίας, η οποία δέχεται και στηρίζει αυτήν την ποικιλία. Όταν λοιπόν μιλάμε για διαπολιτισμική αγωγή θα πρέπει να εννοούμε το σύνολο των παιδαγωγικών αρχών, με τις οποίες ρυθμίζονται μέτρα και διαδικασίες που απευθύνονται σε όλα τα μέλη ενός κοινωνικού συνόλου, όπου αναπόφευκτα υπάρχουν διαφοροποιήσεις στη νοοτροπία, στις αντιλήψεις, στον τρόπο ζωής.

Ειδικότερα ως διαπολιτισμική αγωγή μπορεί να χαρακτηριστεί εκείνο το είδος αγωγής/ εκπαίδευσης που :

- Απορρέει από την πεποίθηση ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι.

- Θεωρεί ότι οι πολιτισμικές και γλωσσικές διαφορές δεν αποτελούν αποδιοργανωτικό παράγοντα, αλλά αντίθετα εκτιμώνται ως εμπλουτισμός και πρέπει να συμπεριλαμβάνονται στα περιεχόμενα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.
- Προσανατολίζεται και αποσκοπεί στην ισότητα ευκαιριών για όλους.
- Είναι ενάντια σε κάθε είδους διακρίσεις.

Η διαφορά του όρου διαπολιτισμικός και πολυπολιτισμικός είναι εύκολο να κατανοηθεί. Έτσι με τον όρο «πολυπολιτισμικός» εννοούμε έναν απλό χαρακτηρισμό της συνύπαρξης διαφορετικών πολιτισμών, χρησιμοποιείται συνήθως για να περιγράψει μια συγκεκριμένη κοινωνική πραγματικότητα τη διαδικασία εξέλιξής της, ενώ με τον όρο «διαπολιτισμικός» εκφράζεται η διαλεκτική σχέση και οι συσχετισμοί μεταξύ των πολιτισμών, μια δυναμική διαδικασία αλληλεπίδρασης αμοιβαίας αναγνώρισης και συνεργασίας ανάμεσα σε άτομα διάφορων εθνικών/μεταναστευτικών ομάδων. Ο όρος λοιπόν διαπολιτισμικός δίνει σοβαρές προεκτάσεις στην έννοια της αγωγής, όπως και στα περιεχόμενά τους, εξετάζοντας την πολύπλοκη διαδικασία της κοινωνικοποίησης του ανθρώπου από μια καινούρια οπτική γωνία σε μια νέα κοινωνική πολυπολιτισμική πραγματικότητα. Η διαπολιτισμική αντίληψη δεν εξαντλεί την κοινωνικοποίηση και την εκπαίδευση του ατόμου στη μετάδοση εμπειριών, γνώσεων, παραδόσεων και αξιών.

Ο διαπολιτισμικός χαρακτήρας της αγωγής επικεντρώνεται σε τέσσερις άξονες, που αποτελούν ταυτόχρονα και τους στόχους της: α) στη διαμόρφωση θετικών αντιλήψεων για τις διαφορές μεταξύ των πολιτισμών, β) στην αλληλεγγύη, γ) στο σεβασμό, ως ισότιμων, των άλλων πολιτισμών, δ) στην αγωγή στην ειρήνη.

Κατά την εκπαιδευτική πράξη στο σχολείο οι βασικές αρχές της διαπολιτισμικής αγωγής εφαρμόζονται με την επιδίωξη των παρακάτω επιμέρους στόχων:

- Τόσο τα αναλυτικά προγράμματα, όσο και οι μέθοδοι διδασκαλίας πρέπει:
 - Να λαμβάνουν υπόψη το περιβάλλον της ζωής και μάθησης, καθώς και το επίπεδο μάθησης του κάθε μαθητή.
 - Να συμβάλλουν στη διεύρυνση του γνωστικού και συναισθηματικού ορίζοντα του παιδιού και στην ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών μεταξύ των μαθητών.

- Να διευκολύνουν την επικοινωνία των παιδιών μεταξύ τους και με το ευρύτερο περιβάλλον τους άμεσα και μακροπρόθεσμα στην κοινωνία.

- Να αναβαθμίζουν τους πολιτισμούς και τις γλώσσες, καταπολεμώντας παράλληλα οποιοδήποτε είδος ρατσισμού προκύπτει με τη μορφή συμβόλου ή συμπεριφοράς μέσα από ανάλογα πολιτιστικά και γλωσσικά στοιχεία.

- Να εμπνέουν και να καλλιεργούν την ανθρώπινη ευαισθησία, την αλληλεγγύη και τη συνεργασία.

- Να αντισταθμίζουν την πολιτισμική στέρηση των παιδιών χωρίς διακρίσεις.

Η σχολική τάξη πρέπει να οργανώνεται και να αναπτύσσει τη δυναμική της κατά τρόπο ώστε:

- ◆ Να λειτουργεί ως συμπλήρωμα του παιδικού κόσμου και ως προέκταση παράλληλα στον κόσμο των ενηλίκων.

- ◆ Να εξασφαλίζει την επικοινωνία με το περιβάλλον και να διαμορφώνει υγιείς βάσεις για μελλοντικές σχέσεις.

- ◆ Να προσφέρεται ως πεδίο ενίσχυσης της αυτοπεποίθησης του παιδιού και ως ικανή συνθήκη διαμόρφωσης ταυτότητας των ατόμων μέσα από τις σχέσεις τους.

- ◆ Να ενισχύει τις αντιστάσεις των μαθητών στην κατηγοριοποίηση των ανθρώπων και στην παθητική αφομοίωση.

Σύμφωνα με την διαπολιτισμική αντίληψη, η εκπαιδευτική διαδικασία, πρέπει να είναι μια διαδικασία συνεχούς αλληλεπίδρασης μέσω ενός συστήματος επικοινωνίας, που θα εμπλουτίζεται και θα ανανεώνεται διαρκώς από τους εταίρους. Δηλαδή το μάθημα θα πρέπει να δίνει τη δυνατότητα της ανταλλαγής εμπειριών και γνώσεων, να επιτρέπει την αποκάλυψη παραστάσεων και αντιλήψεων διδασκόντων και διδασκόμενων, όπως επίσης και τη δυνατότητα ερμηνείας και κριτικής με στόχο την ολοκλήρωσή τους στην πραγματικότητα ως ολότητα.

Σε πολλά πολυπολιτισμικά σχολεία το διαπολιτισμικό μάθημα ταυτίζεται με ιδιότητες και λειτουργίες που αποδίδονται στη γλώσσα, αφού οι μετανάστες και άλλες μειονότητες έχουν κατά κανόνα δικό τους γλωσσικό ιδίωμα. Έτσι, το βάρος στην εκπαιδευτική διαδικασία δίνεται στην εκμάθηση της μητρικής γλώσσας και της γλώσσας η οποία ομιλείται στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, με στόχο τη βελτίωση της επικοινωνιακής ικανότητας των μαθητών. Είναι γνωστό ότι η γλώσσα

μαθαίνεται στο σχολείο μέσα σε πολύ ειδικές μαθησιακές καταστάσεις και με πολύ ειδικούς συνειρμούς. Όταν λοιπόν τα παιδιά πρέπει να τη χρησιμοποιήσουν κάποια στιγμή σε κάποιο άλλο περιβάλλον, συναντούν δυσκολίες και αναγκάζονται έτσι να καταφεύγουν στην άρνηση να μιλήσουν, στη χρήση άλλων επικοινωνιακών μέσων και στην αυτοαπομόνωση.

Όταν αναφέρεται κανείς στο μάθημα της γλώσσας σε ένα πολυπολιτισμικό σχολείο, σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία υπονοεί απαραίτητα τη διδασκαλία μιας γλώσσας κάτω από συνθήκες πολυγλωσσίας, συνηθέστερα διγλωσσίας, δηλαδή της μητρικής γλώσσας των μαθητών και της επίσημης ή των επίσημων γλωσσών της διοίκησης γενικά. Η διγλωσσία δεν είναι μια αμετάβλητη κατάσταση. Η εκμάθηση ή η απώλεια μιας γλώσσας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το κοινωνικό περιβάλλον, όπου ζει και μαθαίνει το άτομο. Κλασικό παράδειγμα αποτελούν τα άτομα που μεταναστεύουν σε μια χώρα, όπου ομιλείται μια διαφορετική γλώσσα και αναγκάζονται, για να επικοινωνήσουν, να χρησιμοποιούν τη γλώσσα της πλειονότητας στο ευρύτερο περιβάλλον, αλλά συνεχίζουν να χρησιμοποιούν στην προσωπική τους ζωή, στο πλαίσιο της κοινότητάς του, τη μητρική τους γλώσσα. Η μεταβλητότητα της διγλωσσίας αποδεικνύεται από τη γλωσσική συμπεριφορά της δεύτερης μεταναστευτικής γενιάς. Τα παιδιά των μεταναστών χρησιμοποιούν τη μητρική τους γλώσσα στο στενό οικογενειακό και κοινοτικό τους περιβάλλον και τη γλώσσα της πλειονότητας στο σχολείο, στην εργασία και τις επαφές με τους συνομηλίκους τους.

Με την είσοδό του στο σχολείο, στο οποίο χρησιμοποιείται μια άλλη γλώσσα, το παιδί έρχεται αντιμέτωπο με μια άλλη πραγματικότητα, όπου αντιλαμβάνεται ότι η μητρική του γλώσσα είναι άνευ σημασίας και πολλές φορές έχει αρνητικές συνέπειες. Αυτό προκαλεί στο παιδί συναισθηματική και κοινωνική ανασφάλεια, που συνεπάγονται μαθησιακές δυσκολίες, με αποτέλεσμα τον αποκλεισμό του από τις εκπαιδευτικές διαδικασίες. Τα παιδιά των μεταναστών βρίσκονται αντιμέτωπα με μια άλλη σχολική πραγματικότητα, η οποία διαγράφεται με κάποιες αποκλίσεις σε σχέση με αυτήν που έχουν βιώσει στη χώρα μετανάστευσης, κυρίως με τους κανόνες της επίσημης σχολικής κοινωνικοποίησης και την επεξεργασία της μητρικής γλώσσας.

«Οι προβληματισμοί, ο διάλογος και η κινητικότητα γύρω από την εκπαίδευση των μεταναστών και των παλινοστούντων και την αποτελεσματική τους λειτουργία, διευρύνθηκαν και επεκτάθηκαν πλέον και στην εκπαίδευση φυλετικών, εθνικών, θρησκευτικών μειονοτήτων. Αυτή η διεύρυνση του διαλόγου είναι

αποτέλεσμα των γενικότερων κινητοποιήσεων των μειονοτήτων και της έξαρσης του ρατσισμού και στοχεύει σε μια γενικότερη θεώρηση της αγωγής της κοινωνικοποίησης σε πολυπολιτισμικό επίπεδο με την προοπτική της ειρηνικής συνύπαρξης».(Κανακίδου Ε- Παπαγιάννη Β.,1997: 76)

Οι παιδαγωγοί επισημαίνουν την ανάγκη να διδάσκεται η διαρθρωμένη μειονεξία των μειονοτήτων και να επιχειρείται η συνειδητοποίηση του λανθάνοντος ρατσισμού στις δομές, στις σχέσεις και στις διαντιδράσεις μεταξύ των ατόμων και των ομάδων. Η πολυπολιτισμική αντίληψη είναι το επόμενο στάδιο αντιμετώπισης των αλλοδαπών. Η ανοχή και ο αλληλοσεβασμός των πολιτισμών γίνονται το επίκεντρο ανοιχτών συζητήσεων με στόχο την ενίσχυση των πολιτισμικών διαφορών.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση στοχεύει να επηρεάσει με αλληλέγγυες διαδικασίες τα άτομα στη γνωριμία, την αναγνώριση, την κατανόηση, το σεβασμό, την καταπολέμηση της προκατάληψης, της ξеноφοβίας και του ρατσισμού και να προχωρήσει στην ανάπτυξη θετικών αντιλήψεων, στάσεων και σχέσεων, που σήμερα παρά ποτέ έχει ανάγκη ο άνθρωπος και ιδιαιτέρως εμείς ως ενταγμένοι στο πλαίσιο μιας ενωμένης Ευρώπης. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση υπηρετεί στόχους, οι οποίοι αναπτύσσουν ικανότητες και δεξιότητες τις οποίες έχουν ανάγκη όλοι οι μαθητές ως αυριανοί πολίτες και όχι μόνο οι υπό ένταξη αλλοδαποί μαθητές.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση προσεγγίζει τα πολιτιστικά αγαθά των κοινωνικών ομάδων που την αποτελούν. Αναδεικνύει διαφορετικούς τρόπους καθημερινής ζωής, όπως ένδυσης, διαφορετικές συνήθειες, εορταστικές εκδηλώσεις και όλα όσα σημαίνουν «ήθη και έθιμα», αλλά κυρίως δικαιώματα στη διαφοροποίηση σε ότι αφορά τον τρόπο με τον οποίο κάποιος σκέπτεται, κρίνει, δέχεται, συνεργάζεται, διεκδικεί και γενικά συμβιώνει και αυτοπραγματεύεται μέσα σε ένα ετερογενές κοινωνικό σύνολο.

Η λογοτεχνία αποτελεί ένα από τα γνωστικά αντικείμενα, όπου η διαπολιτισμική εκπαίδευση βρίσκει την καλύτερη εφαρμογή της, και αξιοποιούμενη κατάλληλα γίνεται το μέσον όχι μόνο για γνώση, αλλά και για ανάπτυξη και καλλιέργεια όλων των παραπάνω κοινωνικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων. «Η διαπολιτισμική εκπαίδευση στοχεύει στην ανακάλυψη της διερευνητικής και ανακαλυπτικής ικανότητας, στην ικανότητα κριτικής στάσεις για τους κοινωνικούς ρόλους και αναστοχασμού για τις προσδοκίες από κάθε ρόλο, στην ανάπτυξη και καλλιέργεια επικοινωνιακής ικανότητας, στην ανάπτυξη της «ενσυναίσθησης» με ικανότητα γνωστικής και συναισθηματικής τοποθέτησης στη θέση του «άλλου», στην

ικανότητα ανοχής αντιφατικών καταστάσεων και ικανότητα κατανόησης του «άλλου».(Εμμανουήλ Σ., 2003)

Σε ένα παράδειγμα που δίνεται, ενός έργου της Ματούλας Καραγιάννη-Τόλκα: «Το Τουρκάκι, εγώ και το Αραπάκι»,στο οποίο τρία αγόρια που ανήκουν σε διαφορετικές εθνικότητες και φυλές, που γνωρίζονται και συνδέονται με δυνατή φιλία. Μια φιλία που γεννιέται ανάμεσα σε παιδιά με αντίθετες εθνικές και πολιτισμικές ταυτότητες αλλά πάνω στα πανανθρώπινα και παγκόσμια συναισθήματα της αγάπης και της τρυφερότητας. Τα τρία παιδιά θα σταθούν πάνω από τις πατροπαράδοτες έχθρες, θα υπερβούν μίσση και θα χτίσουν γέφυρες επικοινωνίας όχι μόνο για τα παιδιά, αλλά και για τις οικογένειές τους. Θα ανοίξουν με την αγάπη και τη φιλία νέους ορίζοντες στις σχέσεις τους και έτσι θα αλλάξουν τη νοοτροπία και τη στερεότυπη αντίληψη για τον «εχθρό» που στέκεται στα σύνορα. Η παιδική γνωριμία και φιλία εδραιωμένη στις καρδιές τους θα βοηθήσει στον αναστοχασμό δυο στρατιωτών που φυλούν ο καθένας από τη μεριά του τα σύνορα της χώρας τους. Οι δυο στρατιώτες θα ανατρέψουν το στερεότυπο του αντιπάλου και θα ανοίξουν τα χέρια σε δυο αγκαλιές. (Εμμανουήλ Σ., 2003)

Τα εκπαιδευτικά ζητήματα που αφορούν μαθητές διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης δεν αποτελούν πρόσφατο φαινόμενο. Η ενίσχυση, όμως του πολυπολιτισμικού χαρακτήρα των σύγχρονων κοινωνιών, ως αποτέλεσμα της αυξανόμενης αλληλεξάρτησης των κοινωνιών σε παγκόσμιο επίπεδο, έχει αναδείξει τα σχετικά προβλήματα σε θέματα μείζονος σημασίας και αυτή η τάση φαίνεται ότι θα ενισχυθεί στο μέλλον. Για το λόγο αυτό είναι αναγκαία η συστηματική ενασχόληση με αυτά, η αναλυτική μελέτη τους και η συνεχής και οργανωμένη παρέμβαση σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης, με στόχο την αποτελεσματική αντιμετώπισή τους.

Η Ελλάδα έχει πλέον μετατραπεί σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Αλλοδαπούς ή παλινοστούντες μαθητές έχουν σχεδόν όλα τα σχολεία. Είναι φανερό ότι η σχολική «διαρροή», που είναι αδιάψευστη ένδειξη σχολικού αποκλεισμού, πλήττει επιλεκτικά κυρίως τις μειονοτικές ομάδες, τα παιδιά των μεταναστών. Οι ιδιαιτερότητές τους, η διαφορετική, συνήθως, μητρική γλώσσα, ο τρόπος ζωής τους και οι διαφορετικές επιλογές τους επιτείνουν τον κίνδυνο μιας αποτυχίας που δεν οφείλεται σε αυτές τις ίδιες τις ομάδες πληθυσμού, αλλά στις κοινωνικές συνθήκες που αντιμετωπίζουν.

Τα ζητήματα της προσχολικής και της γενικής εκπαίδευσης είναι ιδιαίτερα σημαντικά, γιατί σε αυτές τις βαθμίδες της εκπαίδευσης διαμορφώνονται σε μεγάλο βαθμό στάσεις, έξεις και δεξιότητες που συνδέονται με τη μόρφωση, ενώ παράλληλα συντελείται η πρωτογενής κοινωνικοποίηση των παιδιών ως συνέχεια της κοινωνικοποίησης της οικογένειας. Από την ποιότητα του περιεχομένου των προγραμμάτων σε αυτές τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και την αποτελεσματικότητα της παιδευτικής διαδικασίας επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό οι όροι για τη μετέπειτα εξέλιξη των ατόμων, την ανάπτυξη της κοινωνίας, τη μορφή των κοινωνικών σχέσεων και την ποιοτική αναβάθμιση του πολιτισμού.

Καμία διάκριση λόγω φύλου, εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων δεν επιτρέπεται στην εκπαίδευση.

Το Υπουργείο παιδείας εφαρμόζει ειδικά προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, που απευθύνονται σε τσιγγάνους μαθητές, στη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης και σε αλλοδαπούς και παλιννοστούντες μαθητές. Για αυτούς τους μαθητές λειτουργούν και τάξεις υποδοχής, τα οποία παρέχουν πρόσθετη διδακτική βοήθεια πέραν του κανονικού προγράμματος.(Βλάχος Α., 2004)

Αρχικά επικρατούσε η αντίληψη ότι τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν τα παιδιά των εθνικών/ μεταναστευτικών ομάδων ήταν προσωρινά και σχετιζόνταν με το «πολιτισμικό σοκ» και την έλλειψη των αναγκαίων γνώσεων στην επίσημη γλώσσα και τον πολιτισμό.

Η αφομοίωση ορίζεται συνήθως ως μια διαδικασία μέσα από την οποία άτομα διαφορετικής εθνικής ή φυλετικής προέλευσης αλληλεπιδρούν και συμμετέχουν στην καθημερινή ζωή μιας ευρύτερης κοινωνίας χωρίς να παίζει ρόλο η διαφορετική τους προέλευση. Μια ολοκληρωμένη μορφή αφομοίωσης είναι ταυτόσημη με την ανυπαρξία εθνικών ή φυλετικών χαρακτηριστικών που διαχωρίζουν τη δομή μιας πολυεθνικής/ πολυφυλετικής κοινωνίας.

Για την εκπαίδευση γενικά η υιοθέτηση της αφομοιωτικής πολιτικής σήμαινε τη μετάδοση γνώσεων και την καλλιέργεια ικανοτήτων και δεξιοτήτων σε όλα τα παιδιά ανεξάρτητα από την εθνική και πολιτισμική τους προέλευση για να μπορούν να συμμετέχουν στη διαμόρφωση της κοινωνίας και να ωφελούνται από τα αγαθά που προσφέρει. Όλοι οι μαθητές πρέπει να αποκτούν γνώσεις και να αναπτύξουν στάσεις και δεξιότητες που θα τους επιτρέπουν να συμμετέχουν στον κοινό εθνικό πολιτισμό. Το σχολείο οφείλει να εφαρμόζει μια μονογλωσσική και μονοπολιτισμική προσέγγιση και να βοηθά όλους τους μαθητές να αποκτήσουν επάρκεια στην εθνική

γλώσσα και τον πολιτισμό. Είναι σημαντικό το σχολικό πρόγραμμα να αντανακλά την παράδοση, την ιστορία και τον πολιτισμό της χώρας υποδοχής και να καλλιεργεί την πίστη στη διαχρονική αξία του εθνικού κράτους. Η ύπαρξη στο σχολείο παιδιών με διαφορετική, από την επίσημη, γλώσσα και πολιτισμική έκφραση αντιμετωπίζεται ως «πρόβλημα» που πρέπει να παραμεριστεί. Το πρόβλημα εστιάζει στην αδυναμία των παιδιών αυτών να χρησιμοποιούν τη γλώσσα της χώρας υποδοχής και οι εκπαιδευτικές προσπάθειες επικεντρώνονται στην εντατική διδασκαλία της επίσημης γλώσσας του σχολείου. Η εκμάθηση της επίσημης γλώσσας, πιστεύεται, είναι το κλειδί για τη γρήγορη αφομοίωσή τους». (Μάρκος Γ.Π. ,1996: 8)

Οι αδυναμίες της αφομοιωτικής προσέγγισης οδήγησαν στην υιοθέτηση του μοντέλου της ενσωμάτωσης, που στηρίζεται στις αρχές της ισότητας ευκαιριών και της ανεκτικότητας και στοχεύει στη δημιουργία μιας πολιτισμικά αρμονικής και ισόνομης κοινωνίας. Η αφομοιωτική προσέγγιση περιορίζει το μετανάστη καταδικάζοντάς τον σε ρόλο «κομπάρσου», χωρίς να του δίνει τη δυνατότητα να ανακαλύψει και πολύ περισσότερο να πραγματώσει τις ατομικές του δυνατότητες.

Η πολυπολιτισμική προσέγγιση δέχεται ότι η κοινωνία αποτελείται από διαφορετικές ομάδες με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, ενθαρρύνει τη διατήρηση των πολιτισμικών παραδόσεων και των ιστορικών στοιχείων των διαφόρων εθνικών ομάδων και τονίζει την ενότητα μέσα από τη διαφορετικότητα.

Το σχολείο πρέπει να μεταχειρίζεται όλα τα παιδιά το ίδιο ακριβώς καθώς όλοι είναι ίδιοι και δεν πρέπει να δίνεται προσοχή στις γλωσσικές, πολιτισμικές και φυλετικές διαφορές. Θα πρέπει επίσης να προωθείται η ισότητα ευκαιριών στην εκπαίδευση και την κοινωνία. Γενικά το σχολείο και η κοινωνία πρέπει να διασφαλίζουν σε όλους τους νέους ίσες ευκαιρίες, ανεξάρτητα από την εθνική, φυλετική, πολιτισμική και κοινωνική τους προέλευση.

Είναι αλήθεια ότι αρκετοί υποστηρικτές της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης αναφέρονται συχνά σε θέματα που σχετίζονται με το ρατσισμό. Ωστόσο, τον βλέπουν ως αποτέλεσμα ιδεολογικού αναχρονισμού και συνεπώς η καταπολέμησή του είναι κυρίως έργο της εκπαίδευσης, η οποία πρέπει να εφαρμόσει τα κατάλληλα προγράμματα και τις κατάλληλες διδακτικές προσεγγίσεις. Το σχολείο θα πρέπει να αποδυναμώσει τις ηθικές ρίζες του ρατσισμού και να αποβάλει όλα εκείνα τα στοιχεία που ενισχύουν τις ρατσιστικές στάσεις, να δημιουργήσει ένα σχολικό περιβάλλον, στο οποίο τα παιδιά των εθνικών/ μεταναστευτικών ομάδων θα μπορούν να αναπτύξουν τις δυνατότητές τους, να ενισχύσουν το αυτοσυναίσθημά τους, να

είναι υπερήφανα για την καταγωγή τους και να αναπτύσσουν εύκολα σχέσεις με τα άλλα παιδιά. Πάνω όμως από όλα, πρέπει να καλλιεργεί στα παιδιά της κυρίαρχης ομάδας το σεβασμό στους άλλους πολιτισμούς. Ακόμη θα πρέπει να γίνονται παρεμβάσεις στα σχολικά προγράμματα και τα μέσα διδασκαλίας που ενθαρρύνουν τα παιδιά των μειονοτικών ομάδων να γνωρίσουν την πολιτισμική τους κληρονομιά, τη γλώσσα, την ιστορία, τα ήθη και έθιμα καθώς και άλλες πλευρές του τρόπου ζωής, αλλά και όλα τα παιδιά να διδάσκονται για τις πολιτισμικές διαφορές της κοινωνίας στην οποία ζουν.

Οι εκπαιδευτικοί είναι αυτοί που φέρνουν στην τάξη τις πολιτισμικές τους αντιλήψεις, τις αξίες, τις προσδοκίες και τα οράματά τους καθώς επίσης και τις προκαταλήψεις, τα στερεότυπα και τις παρανοήσεις, τα οποία παρεμβάλλονται και επηρεάζουν το περιεχόμενο της διδασκαλίας. Είναι σημαντικό ο εκπαιδευτικός να κατανοήσει τις δικές του πολιτισμικές αξίες και την ταυτότητά του για να είναι σε θέση να βοηθήσει τους μαθητές του από διαφορετικές εθνοπολιτισμικές ομάδες να αναπτύξουν ξεκάθαρες πολιτισμικές ταυτότητες και να καλλιεργήσουν θετικές μεταξύ τους σχέσεις. (Μάρκος Γ.Π., 1996)

Πολλές φορές οι προκαταλήψεις των εκπαιδευτικών δημιουργούν θετικό ή αρνητικό περιβάλλον για κάθε μαθητή ξεχωριστά. Και στη σχολική τάξη πολλές φορές οι ευνοημένοι μαθητές, μέσα από γλωσσικά και μη γλωσσικά μηνύματα, εισπράττουν την επιδοκίμασία, την εμπιστοσύνη, την ανοχή και την επιείκεια σε αντίθεση με τους μαθητές που δεν είναι ευνοημένοι, είτε κοινωνικά είτε βιολογικά, και ανάλογα διαμορφώνονται και τα αποτελέσματα, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι πάντοτε οι χαρακτηρισμοί των δασκάλων για τα προβλήματα των παιδιών είναι προκατάληψη, αλλά μπορεί να είναι και περιγραφή της πραγματικότητας και οι προσδοκίες τους να σχηματίζονται από τη συστηματική επαφή και γνωριμία με τους μαθητές. (Σακκάς Β., 2004)

Η Ελληνική κοινωνία, όπως άλλωστε και οι κοινωνίες όλων των χωρών της Ευρώπης, είναι πολυπολιτισμική. Η υιοθέτηση και η εφαρμογή μιας διαπολιτισμικής προσέγγισης απέναντι σε «διαφοροποιημένες πολιτισμικές ομάδες», θα δώσει την ευκαιρία στα μέλη τους να συμμετάσχουν ενεργά στο κοινωνικό γίγνεσθαι, διατηρώντας παράλληλα τη δική τους πολιτισμική ταυτότητα μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο κοινά αποδεκτών αξιών, πρακτικών και διαδικασιών.

Έτσι οι προκαταλήψεις, τα στερεότυπα, η ξενοφοβία και ο ρατσισμός έχουν γίνει πλέον αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής μας ζωής και η μάστιγα των

μελλοντικών γενιών μας. Επίσης σε μια γνήσια πλουραλιστική κοινωνία, η ένταξη και η συμμετοχή όλων των πολιτισμικών ομάδων σε ένα ενιαίο σύνολο δε σημαίνει αφομοίωση στον τρόπο ζωής της κυρίαρχης ομάδας, αλλά μια συνεχή διαδικασία αλληλεπίδρασης.

Τα παιδιά των ελλήνων ομογενών που επαναπατρίζονται, καθώς και τα παιδιά των άλλων γλωσσικών και πολιτισμικών ομάδων που ζουν στην Ελλάδα αντιμετωπίζουν μια σειρά από προβλήματα σχολικής και κοινωνικής ένταξης, τα οποία ανάγονται τόσο στην περίοδο της κοινωνικοποίησής τους στις χώρες υποδοχής, όσο και στη συγκεκριμένη σχολική και κοινωνική πραγματικότητα της χώρας μας. Βέβαια δεν αντιμετωπίζουν όλα τα παιδιά τα ίδια προβλήματα και με την ίδια ένταση, αφού αποτελούν μια ευρεία και ανομοιογενή ομάδα, ως προς τον αριθμό, τα γλωσσικά και πολιτισμικά τους χαρακτηριστικά και την ταξική τους προέλευση. Ωστόσο όλα έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό: τη γλωσσική και πολιτισμική τους διαφοροποίηση από τον ντόπιο πληθυσμό.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση, όταν δεν εξαντλείται στην έννοια της ισότητας εκπαιδευτικών ευκαιριών και τη λογική της αντισταθμιστικής εκπαίδευσης, αλλά προχωρεί στην αναγνώριση των πολιτισμικών διαφορών και της αξίας κάθε πολιτισμού, συνδέεται με ριζικές αλλαγές στην εκπαίδευση, ώστε να πάψει το σχολείο να είναι το βασικό εργαλείο για την πολιτισμική ομοιομορφία και να γίνει ο χώρος στον οποίο οι διάφοροι πολιτισμοί θα αναγνωρίζονται και θα διδάσκονται. (Μάρκος Γ.Π., 1996)

Η ιδέα της ισότητας των ευκαιριών θεμελιώνει πάνω σε μια εξισωτική αρχή, μια διαδικασία, η οποία στοχεύει στην παραγωγή της ανισότητας. Το σχολείο μπορεί να λειτουργήσει σαν το θεσμό εκείνο, που προσφέροντας ίσες ευκαιρίες σε όλους, δίνει τη δυνατότητα στους μαθητευόμενους, ανεξαρτήτως κοινωνικού στρώματος, να πετύχουν και να προοδεύσουν, εφόσον διαθέτουν το χάρισμα και το σθένος να διακριθούν. (Κατσίκας Χ- Καββαδίας Γ.Κ. 1994)

Η ισότητα δεν νοείται στη φάση αυτή ως το απλό δικαίωμα του παιδιού για σχολική φοίτηση, ούτε ως η παροχή της ίδιας μαθησιακής με την εξασφάλιση κοινών αναλυτικών προγραμμάτων και κοινής υλικοτεχνικής υποδομής στα σχολεία. Αυτά, βέβαια αποτελούν βασικές προϋποθέσεις ισότητας ευκαιριών, όμως σημαίνει πέρα από όλα αυτά, ισότιμη κατανομή των εκπαιδευτικών τίτλων σε όλα τα κοινωνικά στρώματα.

«Η κοινωνικοποίηση επίσης, είναι μια διαδικασία μάθησης, που έχει ως κύριο περιεχόμενό της συστήματα αξιών, κοινωνικών κανόνων και μορφών συμπεριφοράς. Η μορφή αυτή μάθησης πραγματοποιείται μέσα από την κοινωνική επαφή και την αλληλεπίδραση και έχει ως αποτέλεσμα την απόκτηση τρόπων σκέψης και δράσεις. Το άτομο δηλαδή μέσα σε μια κοινωνία συναναστρέφεται με άλλα άτομα και ομάδες και αναπτύσσει διαπροσωπικές σχέσεις μαζί τους. Κατά την κοινωνική αυτή αναστροφή, έρχεται σε επαφή με τους κοινωνικούς κανόνες και τις κοινωνικές αξίες, τις οποίες και οικειοποιείται από πολύ νωρίς και συνειδητά ή ασυνείδητα, διαμορφώνει τη συμπεριφορά του σύμφωνα με αυτές. Με τη διαδικασία αυτή το άτομο εντάσσεται στο κοινωνικό-πολιτιστικό του περιβάλλον και γίνεται ικανό και άξιο να δημιουργεί μέσα σε αυτό».(Πυργιωτάκης Ι.Ε., 1989: 19)

Από το δεύτερο έτος της ζωής του παιδιού, οι γονείς επιδίδονται στο έργο της ενθάρρυνσης, της αναστολής, της διδασκαλίας και της άσκησης των παιδιών. Στην πραγματικότητα όμως η κοινωνικοποίηση αρχίζει από τη στιγμή που γεννιέται το παιδί και συνεχίζεται σε όλη τη διάρκεια της παιδικής και εφηβικής ηλικίας, ακόμη και της ενήλικης ζωής. Από τις πρώτες κιόλας εβδομάδες της ζωής, οι γονείς απαιτούν από το παιδί να προσαρμοστεί στις τακτικές ύπνου, φαγητού, τακτικές που οι ίδιοι θεωρούν αποδεκτές.(Γιαννίτσας Ν.Δ., 1996)

Μέσα στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης εμπεριέχεται και η ομογενοποίηση που επιβάλλει στην ανθρωπότητα απώλεια της διαφορετικότητας, της διαφορετικότητας σε πολιτισμό και δημιουργίες, σε ήθη και έθιμα, σε γλώσσες και θρησκείες, σε ιδέες και αξίες, σε γνώσεις και ικανότητες, σε χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητες.

Το εκπαιδευτικό σύστημα οφείλει να εκπαιδεύει ισότητα όλα τα παιδιά, να δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες, να χρησιμοποιεί τα κατάλληλα μέσα, υλικά, προγράμματα και μεθόδους διδασκαλίας, αξιοποιώντας τη διαφορετικότητα θετικά. Η διαφορετικότητα είναι χαρακτηρισμός που αποδίδεται, σε άτομα και ομάδες, με την κοινωνική κατηγοριοποίηση.

Τα σχολεία μας φιλοξενούν μεγάλο αριθμό αλλοδαπών μαθητών και η αντιμετώπιση των προβλημάτων από αυτή την πολυπολιτισμική σύσταση του μαθητικού μας πληθυσμού είναι ιδιαίτερα δύσκολη, επειδή εκτός από τις ιδιαίτερες μαθησιακές ανάγκες υπάρχουν προβλήματα στην ταυτότητα. Η έννοια της ταυτότητας σχετίζεται με ποικίλους τομείς της ανθρώπινης δράσης και η συνειδητοποίηση της ανάγκης για συνύπαρξη και μερική επικάλυψη, στο χώρο των

σημερινών κοινωνιών, διαφορετικών μορφών προσωπικής ταυτότητας, μπορεί να οδηγήσει σε συγκρίσεις καθώς και στον προσδιορισμό των κοινών και των ανόμοιων χαρακτηριστικών της ταυτότητας των μελών της κοινωνίας γύρω τους, της ετερότητας και της διαφοράς.

Η ξαφνική είσοδος των λαθρομεταναστών, αρχικά και των μεταναστών στην Ελλάδα, έχει οδηγήσει στην ανάπτυξη μιας ξενοφοβίας. Η ξενοφοβία είναι δυνατό να εξελιχθεί σε ρατσισμό, αφού με την κοινή του χρήση ο όρος ρατσισμός συχνά ταυτίζεται με την προκατάληψη, την άγνοια και το παράλογο μίσος ή φόβο για μια άλλη κοινωνική ομάδα.

Τα προγράμματα ενσωμάτωσης περιορίζονται συνήθως στην προσπάθεια για παροχή ίσων εκπαιδευτικών ευκαιριών και στην προώθηση της κοινωνική ένταξης των μαθητών στα σχολεία μας.(Σακκάς Β., 2004)

Οι περιπτώσεις περιθωριοποίησης και κοινωνικής αποξένωσης πολλαπλασιάζονται και συχνά οδηγούν με τη σειρά τους στην ξενοφοβία και το ρατσισμό. Πολιτική μας επιδίωξη είναι η δημιουργία προϋποθέσεων για παροχή ίσων ευκαιριών σε όλους τους μαθητές, ανεξάρτητα από το οικονομικό και κοινωνικό τους περιβάλλον. Προς αυτήν την κατεύθυνση πρέπει το ελληνικό κράτος να πάρει όλα εκείνα τα μέτρα, που προλαβαίνουν τον αποκλεισμό από το σχολείο και την περιθωριοποίηση των παιδιών που προέρχονται από κοινωνικές ομάδες με ιδιαιτερότητες και προάγουν την ανάπτυξή τους σε ένα πλαίσιο που σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα. Για αυτό ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να απευθύνεται σε όλα ανεξαιρέτως τα παιδιά και δεν θα πρέπει να εξαντλείται σε μειωμένες δραστηριότητες.

Οι ξενοφοβικές αντιλήψεις σχετικά με την παρουσία των μεταναστών που ζουν μόνιμα στην Ελλάδα, μεταφέρονται και στον τρόπο που οι γονείς αντιμετωπίζουν την φοίτηση αλλοδαπών μαθητών στα ελληνικά σχολεία. Η προβολή των στερεοτυπικών χαρακτηριστικών του «αλλοδαπού μετανάστη», όπως αυτή κυριάρχησε στην χώρα μας την τελευταία δεκαετία στους μικρούς μαθητές από άλλες χώρες είναι προφανής. Η σχολική κοινότητα γίνεται αυτόματα αντιληπτή ως μια μικρή κοινωνία στην οποία μεταφέρονται αυτούσια τα χαρακτηριστικά της μεγάλης, συμπεριλαμβανόμενης και της απειλής από κάθε τι διαφορετικό.

Στην περίπτωση των μειονοτήτων το ελληνικό κράτος οφείλει να προσφέρει εκπαίδευση που θα σέβεται τη γλώσσα, την παράδοση και την κουλτούρα των ομάδων αυτών.

Οι εκπαιδευτικοί αγωνίζονται για ένα εκπαιδευτικό σύστημα που θα υπηρετεί τον άνθρωπο και θα στηρίζεται στα ιδανικά της ισότητας, της κοινωνικής δικαιοσύνης, της πολιτιστικής αναβάθμισης, της προστασίας του περιβάλλοντος και συνολικά της ανάπτυξης της κοινωνίας σε όλους τους τομείς. Η παιδεία θα πρέπει να προσπαθήσει να επιτρέψει την κατανόηση και την ερμηνεία της πραγματικότητας στο σύνολό της, να διασφαλίζει τη δυνατότητα του πολίτη να συμμετέχει ενεργητικά, υπεύθυνα και δημιουργικά στα κοινωνικά δρώμενα, να προάγει τις δημοκρατικές αξίες και τα ανθρωπιστικά ιδανικά. Θα είναι μια παιδεία που θα συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας των νέων, θα καλλιεργεί την κριτική σκέψη και τη δημιουργικότητα και τη συναισθηματική ανάπτυξη και την κοινωνική ωρίμανσή τους. (www.olme.gr/2002/ekpaideutika0904.htm)

Το γεγονός της συνύπαρξης στην ίδια τάξη μαθητών με ποικίλες κοινωνικοπολιτισμικές αφετηρίες αποτελεί για το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα ένα σχετικά πρωτόγνωρο φαινόμενο, παρόλο που Έλληνες μαθητές συμμετείχαν σε τέτοιου είδους ομάδες έξω από τα όρια της Ελληνικής επικράτειας, ως παιδιά μεταναστών.

Σήμερα καλείται το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα να εντάξει, ως σύστημα χώρας υποδοχής μεταναστών πλέον, μαθητές από πλήθος χωρών σχεδόν από όλες τις ηπείρους, κυρίως όμως από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης είτε ως ομογενείς, είτε ως αλλοδαπούς.

Για να μπορέσει η προσπάθεια ένταξης των ομογενών και των αλλοδαπών μαθητών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα να είναι επιτυχής, είναι απαραίτητο η σχολική ζωή να πάρει μια τέτοια μορφή, που να στηρίζεται στα ενδιαφέροντα, τις ανάγκες και τους προβληματισμούς όλων των μελών της σχολικής ζωής. Αυτό σημαίνει ότι τόσο το ελληνάκι που γεννήθηκε και ζει στην Ελλάδα, όσο και στο εξωτερικό, αλλά και το παιδί του ξένου μετανάστη ή πρόσφυγα, θα βρίσκουν μέσα στο σχολείο ένα κομμάτι από τη δική τους προσωπικότητα και ιστορία. Αυτή η μαθητοκεντρική διάσταση του σχολείου πετυχαίνει πάνω από όλα μια συναισθηματική σύνδεση του σχολείου και των μαθητών.

Η τάξη βρίσκεται σε μια ισότιμη επικοινωνιακή σχέση, όπου όλοι οι μαθητές συμμετέχουν και καταθέτουν τις απόψεις τους, επιχειρεί να εντοπίσει τα σημεία εκείνα που προκαλούν ιδιαίτερα το ενδιαφέρον των μαθητών. Τα κοινά ενδιαφέροντα θα αποτελέσουν το σημείο αναφοράς και δράσης του μαθήματος. (Χρυσafiδης Κ.-Παπαγιάννη Π., 2000)

Το διαφορετικό δεν ορίζεται πλέον αποκλειστικά με όρους ταξικούς, αλλά και με όρους εθνολογικούς, φυλετικούς, θρησκευτικούς ή πολιτισμικούς. Έτσι κοινωνικοί θεσμοί, όπως το σχολείο καλούνται να διατηρήσουν και να αναπαράγουν την εθνική πολιτισμική κληρονομιά περιθωριοποίησης τους «επικίνδυνους ξένους» ή να τους ενσωματώσουν σε μια πλασματική ομοιομορφία, η οποία θα διατηρεί απλώς την ενδογενή της ταξικής ανομοιομορφία. Επίσης οι εθνικές, γλωσσικές, θρησκευτικές, πολιτισμικές μειονότητες αποτελούν τις περισσότερες φορές τα μεγάλα τμήματα των κατώτερων κοινωνικών τάξεων.

Τα νήπια διαμορφώνουν στερεοτυπικές απόψεις για πολιτισμούς και κουλτούρες που είναι διαφορετικές από τη δική τους, ειδικά όταν δεν συμμετέχουν σε δραστηριότητες που τα βοηθούν να αντιληφθούν ότι το διαφορετικό δεν είναι και απορριπτέο.

Ο ρόλος της νηπιαγωγού και η διαρκής συνεργασία με τις οικογένειες των παιδιών καθορίζουν την ανάπτυξη μιας διαπολιτισμικής νοοτροπίας, ώστε το σχολικό και οικογενειακό περιβάλλον να μη βρίσκονται σε άμεση ρήξη ή απομόνωση, αλλά σε διαρκή επικοινωνιακή συνεργασία. (Ντίνας Κ- Βαμβακίδου Ι.- Κυρίδης Α., 2002)

Οι δεξιότητες, οι οποίες είναι σημαντικές για την επιτυχή έκβαση κάθε διαπολιτισμικής επαφής και επικοινωνίας, σχετίζονται κυρίως με την ενσυναίσθηση, όπου συμβαίνει μια συναισθηματική τοποθέτηση του «εγώ» στη θέση του «άλλου». Με αυτή τη διαδικασία επιτρέπεται στα παιδιά μια πιο διαφοροποιημένη και πιο ρεαλιστική αντίληψη των «άλλων». Επίσης η κριτική στάση απέναντι στους κοινωνικούς ρόλους. Η ανάπτυξη αυτής της δεξιότητας βοηθά τα παιδιά να κρατήσουν αποστάσεις από περιοριστικούς, στερεοτυπικούς ρόλους και να δοκιμάσουν συμπεριφορές που ανταποκρίνονται καλύτερα τόσο στις ατομικές, όσο και στις ομαδικές ανάγκες. Ακόμη η ανοχή βεβαιοτήτων. Η διασφάλιση της συνέχειας μιας επικοινωνίας, προϋποθέτουν δεξιότητες ανοχής αντιφατικών καταστάσεων εκ μέρους των υποκειμένων. (Γκόβαρης Χ., 2002)

Οι σημερινοί αλλοδαποί μαθητές γνωρίζουν πολύ καλά την ελληνική γλώσσα και είναι ενταγμένοι στην ελληνική κοινωνία. Έτσι, οι διαφορές στην επίδοση δεν έχουν να κάνουν με την εθνικότητα αλλά με συνηθισμένους παράγοντες, που ισχύουν για όλους τους μαθητές μιας τάξης, ανεξαρτήτως καταγωγής.

Πίσω από το θέμα της γλώσσας, διαπιστώνουμε ότι υπάρχει ακόμη μια προκατάληψη, η οποία μας προκαλεί ανησυχία και προβληματισμό. Πρόκειται για το

θέμα της κοινωνικής συναναστροφής των παιδιών μας με τα παιδιά των οικονομικών μεταναστών.

Σε αυτή την περίπτωση θα πρέπει ως κοινωνία να «εκπαιδευτούμε» -εν όψει, άλλωστε, και της πολιτισμικής παγκοσμιοποίησης- να ερχόμαστε, δηλαδή, σε επαφή με ανθρώπους από άλλους πολιτισμούς, να σεβόμαστε τη διαφορετικότητά τους και, βέβαια, ν' απαιτούμε από αυτούς τον ίδιο σεβασμό προς εμάς.

Ας μην ξεχνάμε πως τα παιδιά από τη φύση τους δεν έχουν κανένα πρόβλημα, αφού η κοινωνική και οικονομική τάξη είναι κάτι που δεν τα αφορά.

Τα πλεονεκτήματα της επαφής των παιδιών με συμμαθητές από άλλες χώρες είναι πολλά. Μαθαίνουν ν' αποδέχονται τη διαφορετικότητα των συμμαθητών τους, άρα και τη δική τους, ως βασικό στοιχείο του κοινωνικού συνόλου. Έρχονται σε επαφή με διαφορετικούς πολιτισμούς, γλώσσες και συνήθειες. Αποκτούν νέα κίνητρα για μάθηση και ανάπτυξη άμιλλας μέσα στην τάξη. (www.eone.gr/4dcgi/_w_articles_womchild_100099_30/09/2003)

Θα πρέπει να προβληθεί και να ενισχυθεί η ιδέα ενός σχολείου στο οποίο όλοι οι μαθητές και όλες οι μαθήτριες έχουν ισότιμη θέση, ανεξάρτητα από τη φυλή, την εθνικότητα, το θρήσκευμα, τη γλώσσα, την πολιτισμική προέλευση, την κοινωνική θέση των γονέων τους ή άλλα κοινωνικά χαρακτηριστικά. Να καταπολεμήσει το ρατσισμό και την ξενοφοβία, ιδίως απέναντι στους οικονομικούς μετανάστες και τους πρόσφυγες, να ενισχύσει την ανεκτικότητα, την αποδοχή του διαφορετικού, τη διαπολιτισμική κατανόηση και ευαισθησία, και να προβάλλει τις αξίες της αλληλεγγύης, της ειρήνης και της συνεργασίας.

Επίσης να βοηθήσει τους μαθητές και μαθήτριες να γίνουν πιο ευαίσθητοι δέκτες των μηνυμάτων των μέσων μαζικής ενημέρωσης, αξιολογώντας θετικά το περιεχόμενό τους που προβάλλει τη διαπολιτισμική κατανόηση και ευαισθησία και απορρίπτοντας ό,τι προβάλλει το ρατσισμό, την ξενοφοβία και τις διακρίσεις.

Ακόμη να προωθήσει τη δημιουργική συνεργασία ανάμεσα στους μαθητές και μαθήτριες για την παραγωγή οπτικοακουστικών μηνυμάτων που προβάλλουν αξίες όπως αυτές που αναφέρθηκαν προηγουμένως, καθώς και ανάλογες πρακτικές στην καθημερινή σχολική ζωή. Να τους εθίσει στην τάση να επιζητούν τρόπους ψυχαγωγίας υψηλού επιπέδου, που θα συμβάλλουν τόσο στην προσωπική τους ικανοποίηση όσο και στην απόκτηση χρήσιμων γνώσεων και εμπειριών

Τέλος να δώσει ευκαιρίες στους μαθητές και μαθήτριες να αναδείξουν το ταλέντο και τις δεξιότητές τους και να αναπτύξουν εμπιστοσύνη της ικανότητές τους. (www.olme.gr/2002/loveme01/htm)

Μόρφωση και ξενοφοβία είναι μεγέθη αντιστρόφως ανάλογα. Τα παιδιά γονέων με υψηλότερο επίπεδο μόρφωσης είναι εμφανώς πιο δεκτικά στη διαφορετικότητα από τα παιδιά γονέων με χαμηλό επίπεδο μόρφωσης.

Το κλειδί για την καλύτερη ένταξη των αλλοδαπών μαθητών στις σχολικές κοινότητες, και δευτερευόντως η ευαισθητοποίηση γονέων και μαθητών στις έννοιες της ισότητας και του σεβασμού της διαφορετικότητας, είναι η κατάρτιση των εκπαιδευτικών πάνω σε αυτό το θέμα.

✿ Η εκπαίδευση του παιδιού πρέπει να αποσκοπεί στην ανάπτυξη του σεβασμού για τους γονείς του παιδιού, την ταυτότητά του, τη γλώσσα του και τις πολιτιστικές του αξίες. Στην προετοιμασία του παιδιού για μια υπεύθυνη ζωή σε μία ελεύθερη κοινωνία μέσα σε πνεύμα κατανόησης, ειρήνης, ανοχής, ισότητας των φύλων και φιλίας ανάμεσα σε όλους τους λαούς και τις εθνικές και θρησκευτικές ομάδες και στα πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής. (www.unisef.gr/reports/racism.php)

Η διαπολιτισμική προοπτική στην ελληνική εκπαίδευση στοχεύει στην ευαισθητοποίηση του εκπαιδευτικού και μαθητικού πληθυσμού ως προς τις αρχές μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας καθώς και η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και των στελεχών της εκπαίδευσης σε θέματα σχετικά με τις θεωρητικές και πρακτικές διαστάσεις της διαπολιτισμικής προσέγγισης στο εκπαιδευτικό έργο. Επιδιώκεται, επίσης η αξιοποίηση του πολιτισμικού κεφαλαίου των μαθητών, αλλά και η καταπολέμηση φαινομένων όπως ο ρατσισμός και η ξενοφοβία.

Η ενημέρωση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα σχετικά με την πολιτισμική ταυτότητα των ξένων παιδιών και η εξοικειώσή τους με τις αρχές της διαπολιτισμικής πολιτικής στο χώρο της εκπαίδευσης. (www.istoselides.gr/news/article.php)

Ο προβληματισμός που αφορά την αντιμετώπιση μαθητών/μαθητριών διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών θεσμών δεν αποτελεί πρόσφατο φαινόμενο. Η ενίσχυση όμως του πολυπολιτισμικού χαρακτήρα των σύγχρονων κοινωνιών, που προέρχεται από την αυξανόμενη αλληλεξάρτησή τους σε παγκόσμιο επίπεδο, έχει αναδείξει τα σχετικά προβλήματα σε θέματα μείζονος σημασίας και αυτή η τάση φαίνεται ότι θα ενισχυθεί στο μέλλον.

Τα παιδιά των μεταναστών, συνεπώς, καθώς βιώνουν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα την απόρριψη από το σχολικό περιβάλλον και τη σχολική αποτυχία σε μεγάλο βαθμό, είναι επόμενο να ωθούνται προς αυτή τη διαδικασία, που οδηγεί σε περιορισμένες επαγγελματικές φιλοδοξίες αλλά και σε πρόωμη ένταξη στην αγορά εργασίας χωρίς επαρκή εκπαιδευτικά εφόδια για τη διεκδίκηση θέσεων εργασίας που παρέχουν υψηλές αμοιβές και κύρος στους κατόχους τους. (www.olme.gr/2002/loveme01/htm)

Είναι αλήθεια τέλος, ότι για να γνωρίσει κανείς τον πολιτισμό ενός λαού, οφείλει να εξετάσει προκατάληπτα την ιδεολογία της επίσημης Πολιτείας, του σχολείου, της οικογένειας και των λοιπών φορέων που εμπλέκονται στη μόρφωση των νέων ατόμων, των μελλοντικών πολιτών. (Αναγνωστόπουλος Β.Δ., 2001)

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ I

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΜΕΡΟΣ Ι

ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ

Α΄ ΦΑΣΗ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1.	Πότε λέμε ότι κάποιος είναι ξένος;
2.	Πότε λέμε ότι κάποιος δεν είναι ξένος;
3.	Πως νομίζεις ότι νιώθει όταν αφήνει τον τόπο του και γιατί;
4.	Είναι ενοχλητικό για σένα/σε ενοχλεί/σε πειράζει να είναι κάποιος συμμαθητής σου ξένος και γιατί;

Η έρευνα μου πραγματοποιήθηκε στην πόλη της Αλεξανδρούπολης, στο 1^ο, στο 6^ο και στο 18^ο νηπιαγωγείο και στους ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς «Μικρόκοσμο» και «Αγωγή και φροντίδα». Η έρευνα διήρκησε τρεις εβδομάδες. Ο συνολικός αριθμός των νηπίων που συνεργάστηκαν στην έρευνα ήταν 85(νήπια και προνήπια), από τα οποία τα 45 ήταν αγόρια και τα 40 κορίτσια. Επίσης από αυτά τα νήπια ήταν 44 και τα προνήπια 41. Τα δυο από τα τρία νηπιαγωγεία που επισκέφτηκα είχαν ξένα παιδιά, παιδιά από άλλες χώρες και στο ένα φαινόταν ιδιαίτερα ότι είχε γίνει σωστή ενημέρωση σχετικά με τη διαπολιτισμικότητα και ήταν ένα από τα θέματα που τους απασχολούσε σχεδόν καθημερινά.

Για τη συγκέντρωση των απόψεων των νηπίων χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος των προσωπικών συνεντεύξεων με βάση το ερωτηματολόγιο της έρευνας. Η πρώτη φάση περιλαμβάνει το ερωτηματολόγιο, στο οποίο απαντούν τα παιδιά, η δεύτερη την προσέγγιση των κειμένων και τρίτη επανάληψη του ερωτηματολογίου.

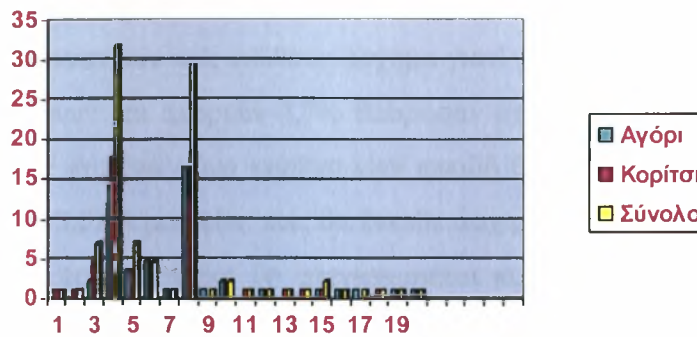
Στόχος μου ήταν να καταγράψω τις ιδέες των παιδιών και τις απόψεις τους σχετικά με την ξενοφοβία, ένα θέμα που έχει αυξηθεί στις μέρες μας, καθώς και πως αυτές εξελίσσονται και μεταβάλλονται υπό την επίδραση της προσέγγισής του μέσα από τις εικονογραφημένες μικρές ιστορίες.

Το ερωτηματολόγιο των συνεντεύξεων περιλαμβάνει τέσσερις ερωτήσεις που στοχεύουν να εκμαιεύσουν τις απόψεις των παιδιών για την έννοια της διαπολιτισμικότητας.

Οι δύο πρώτες ερωτήσεις αναφέρονται στο γενικό προσδιορισμό της έννοιας ξένος. Σύμφωνα λοιπόν με την πρώτη ερώτηση, που ερευνά την αντίληψη που έχουν τα παιδιά γενικά για την έννοια ξένος, το 31,75%, δεν ήξεραν να μου πουν. Ένα ποσοστό παιδιών της τάξης του 29,41% ήξεραν να μου πουν ότι είναι κάποιος, τον οποίο δεν γνωρίζουν και εδώ οι απαντήσεις μοιράζονται, τόσο από τα αγόρια, όσο και από τα κορίτσια. Υπήρξαν βέβαια και κάποιες μεμονωμένες απαντήσεις, όπως από την άλλη μεριά, όταν τον βλέπουμε, όταν είναι φίλος μας, αυτός που έρχεται από άλλη χώρα, κάποιος αδερφός, όταν κάποιος είναι καινούριος σε ένα μέρος, όταν δεν έχει ξανάρθει στο σχολείο, ο Ανδρέας, ένα παιδί της τάξης που ήταν από Γερμανία, όταν είναι διαφορετικός, όταν δεν τον γνωρίζω και δεν παίζω αλλά ούτε και μιλάω μαζί του και τέλος όταν είναι από άλλη χώρα και μιλάει μια άλλη γλώσσα. Όπως βλέπουμε πολλές από τις απαντήσεις ήταν εύστοχες, αλλά υπήρχαν και κάποιες λανθασμένες. Κάποια παιδιά 7,05%, από τα οποία το 4,7% ήταν κορίτσια, απάντησαν ότι είναι αυτός που γνωρίζουμε, αντιστρέψανε δηλαδή τη σημασία της έννοιας. Με ίδιο ποσοστό αγοριών και κοριτσιών 4,7% και σύνολο 7,04%, απάντησαν ότι είναι αυτός που έρχεται από άλλο μέρος ή άλλη χώρα. Τα αγόρια μόνο 4,7% απάντησαν ότι είναι αυτός που έρχεται πρώτη φορά στο σχολείο, ενώ το 2,34% απάντησαν πως είναι αυτά τα παιδιά που δεν μιλάνε ελληνικά ή μιλάνε κάποια άλλη γλώσσα. Τέλος δυο αγόρια 2,35%, απάντησαν πως είναι κάποιος κλέφτης.

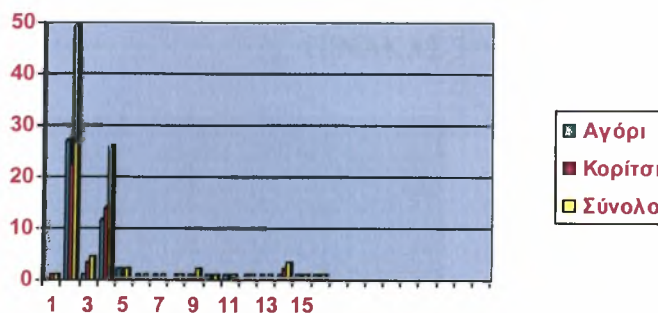
Παρόλο που θα πίστευε κανείς ότι όλα τα παιδιά γνωρίζουν τι σημαίνει ξένος και ποιος είναι αυτός, μέσα από την έρευνα αποδείχτηκε πως υπάρχουν ορισμένα, τα οποία είτε την έχουν μπερδεμένη στο μυαλό τους, είτε δεν γνωρίζουν καν τι μπορεί να σημαίνει.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Η δεύτερη ερώτηση χρησιμοποιείται για να διευκολύνει τα παιδιά σε περίπτωση που δεν κατανόησαν την κύρια ερώτηση. Σύμφωνα λοιπόν με την δεύτερη ερώτηση, η οποία εξετάζει την έννοια αλλά από την αρνητική της πλευρά, διαπιστώθηκε ότι το 49,4% γνώριζαν την απάντηση, ότι δηλαδή είναι κάποιος γνωστός ή κάποιος τον οποίο ξέρουν. Παρόλα αυτά όμως το 25,87% δεν ήξεραν τι θα μπορούσε να σημαίνει. Τα αγόρια, 2,35% αντιστρέψανε πάλι την σημασία του όρου και ισχυρίστηκαν πως είναι αυτός που δεν τον γνωρίζουμε. Άλλα αγόρια πάλι με ποσοστό 2,35% ισχυρίστηκε πως ήταν αυτός ο οποίος μένει στην πόλη μας και ένα μόνο κορίτσι 1,17% είπε πως είναι κάποιο παιδί από την τάξη. Μεμονωμένες απαντήσεις ήταν όταν είναι ο μπαμπάς ή ο αδερφός μας, όταν με πηγαίνει στο δικό του μέρος και με φροντίζει, όταν είναι φίλος μας, όταν δεν έρχονται από κάποιο άλλο μέρος, όταν του δινόμαστε, αυτός που έρχεται εδώ, αυτός που του δίνουμε ένα δώρο, όταν τον χαιρετάμε και τον ρωτάμε τι κάνει, η Ηλιάνα, ο Αποστόλης και ο Θανάσης, οι οποίοι είναι Έλληνες και όταν είναι ίδιος με εμάς. Τέλος ένα ποσοστό 3,52% απάντησαν ότι είναι αυτός που είναι από την ίδια χώρα, από όπου είμαστε και εμείς.

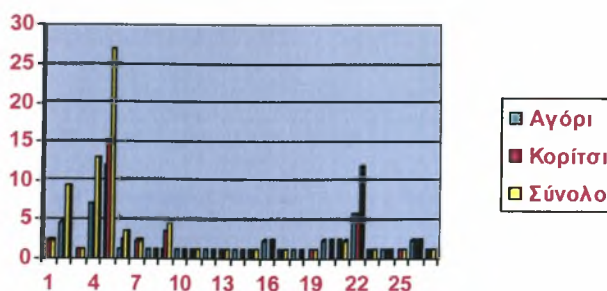
ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Η τρίτη ερώτηση ζητάει από τα παιδιά να έρθουν στη θέση των ξένων παιδιών και να σκεφτούν πως νιώθουν εκείνοι όταν αφήνουν τον τόπο τους. Σύμφωνα με τις

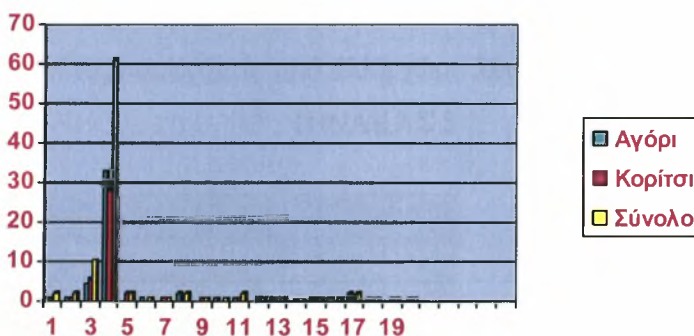
απαντήσεις το 45,8% πιστεύουν πως νιώθουν άσχημα, ενώ το 48,23% ότι νιώθουν όμορφα. Βέβαια κάθε φορά δίνουν και διαφορετικό αιτία στο γεγονός αυτό. Κορίτσια με ποσοστό 2,35% πιστεύουν πως νιώθουν άσχημα γιατί είναι μόνα τους, το 9,4% με ίδιο ποσοστό κοριτσιών και αγοριών 4,7% θεώρησαν ότι θα νιώθουν άσχημα γιατί δεν θα έχουν φίλους και ένα μόνο κορίτσι είπε επειδή θα νιώθει ξένος σε αυτή τη χώρα. Ένα ποσοστό 3,52% μου είπε πως θα ένιωθε άσχημα επειδή δεν θα το ήξεραν τα άλλα παιδιά και το 2,35% ότι θα στεναχωριέται και ένα ότι θα αρρωσταίνει. Επίσης ένα αγόρι μου είπε ότι θα νιώθει άσχημα γιατί τον χτύπησαν, ένα επειδή δεν θα τον καταλαβαίνει κανείς και θα έχει πρόβλημα, ένα επειδή δεν ξέρει τη γλώσσα, ένα επειδή δεν ξέρει που να πάει, ένα γιατί θέλει να γυρίσει πίσω, ένα επειδή είναι κλέφτης, ένα επειδή δεν ξέρει να διαβάζει, ένα επειδή θα του λείπει η μαμά και ο μπαμπάς του και ένα γιατί έφυγε από το σπίτι του. Υπήρξαν βέβαια και πολλές απαντήσεις 12,93% που δεν είχαν αιτιολόγηση. Ένα κορίτσι μου είπε πως θα ένιωθε άσχημα επειδή δεν θα ήξερε που να πάει και ένα γιατί δεν πρέπει να φύγει. Ένα ποσοστό αγοριών 2,35% πιστεύει πως θα νιώθει άσχημα επειδή θα προσπαθεί να κάνει φίλους και δεν θα μπορεί γιατί κανένας δεν θα το θέλει ούτε θα το παίζει. Ένα αγόρι επίσης μου είπε πως στην αρχή θα ήταν δύσκολα τα πράγματα και πως μετά θα συνηθίζε, ένα άλλο ότι θα ένιωθε περίεργα γιατί δεν θα είχε ξαναδεί τον τόπο και ένα επειδή δεν θα είχε ξανάρθει. Κάποια αγόρια, 2,35%, δεν ήξεραν να μου απαντήσουν, ενώ ένα ποσοστό 27,05% μου είπαν ότι θα ένιωθε όμορφα, χωρίς όμως να μου αιτιολογήσουν την απάντησή τους. Το 4,69% μου είπαν ότι θα ένιωθε ωραία γιατί θα γνώριζε άλλα παιδιά και πράγματα και το 11,76%, με ίδιο ποσοστό αγοριών και κοριτσιών 5,88% ότι θα ένιωθε όμορφα γιατί θα έκανε νέους φίλους. Αγόρια με ποσοστό 2,35% μου είπαν από τη μια ότι θα ένιωθαν όμορφα γιατί η Ελλάδα είναι ωραία και από την άλλη με το ίδιο ποσοστό επειδή θα μάθαιναν μια νέα γλώσσα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Στην τέταρτη ερώτηση ρώτησα τα παιδιά αν τους ενοχλεί να έχουν ή να έρθει κάποιον ξένο παιδί στην τάξη. Οι απαντήσεις που πήρα έδειξαν ότι τα περισσότερα παιδιά 67% δεν ενοχλούνται από την συνύπαρξη με παιδιά που είναι από άλλη χώρα, ενώ το 30,58% ενοχλούνται. Τα παιδιά που δεν τους πειράζει να έρχονται ή και να έχουν ήδη ξένα παιδιά στην τάξη συνήθως δεν αιτιολογούσαν την απάντησή τους 61,17%. Μόνο το 2,34% είπαν ότι θα ήταν φίλος τους και ένα αγόρι ότι θα του αρέσει, ένα άλλο ότι θα παίζει μαζί του και ένα κορίτσι ότι θα τον γνωρίσει αμέσως. Υπήρξε και ένα μικρό κορίτσι που είπε ότι δεν ήξερε και ένα αγόρι το ποίο είπε ότι ενοχλείται μερικές φορές. Παιδιά που είπαν πως τους ενοχλεί 10,58%, δεν αιτιολόγησαν την απάντησή τους. Δύο παιδιά είπαν ότι τους ενοχλεί γιατί φοβούνται πως θα τους πάρουν τα πράγματα και τα παιχνίδια και 2,34% επειδή μπορεί να είναι κακό παιδί. Κορίτσια με ποσοστό 2,35% ενοχλούνται επειδή το ξένο παιδί θα θέλει να παίζει μαζί τους και αυτά δεν θα θέλουν και ένα αγόρι επειδή παίζουν και δεν τον αφήνουν ήσυχο. Ένα κορίτσι μου είπε ότι την πειράζει γιατί κάνουν φασαρία, ένα γιατί την ενοχλούν και δεν την αφήνουν σε ησυχία, ένα άλλο γιατί την σκουντάνε και ένα ότι ενοχλείται αρχικά αλλά μετά το κάνει παρέα το παιδί αυτό. Τα αγόρια με ποσοστό 2,35% ενοχλούνται από το γεγονός ότι δεν μιλάνε ελληνικά και με το ίδιο ποσοστό άλλα επειδή δεν θα τους αγαπάνε. Τέλος ένα αγόρι είπε ότι τον νευριάζει που μιλάνε ξένες γλώσσες και ένα επειδή του κλέβει τα παιχνίδια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

**ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ
ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ**

Β' ΦΑΣΗ

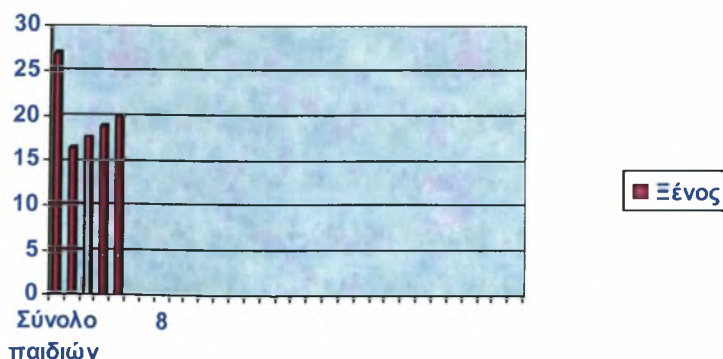
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1.	Πως λέγεται αυτός που έρχεται από άλλη χώρα;
2.	Ξέρετε κάποιον που ήρθε από άλλη χώρα;
3.	Γιατί νομίζετε ότι άφησε τον τόπο;
4.	Μπορεί να γίνει φίλος σας κάποιο ξένο παιδί;
5.	Πως θα τους δείχνατε τη φιλία και την αγάπη σας;

Στην εισαγωγική συζήτηση έκανα κάποιες ερωτήσεις σε όλα τα παιδιά για να τα εντάξω στο θέμα και κυρίως στην ξενοφοβία. Στις ερωτήσεις που τους έκανα όλα τα παιδιά συμμετείχαν και ήταν πρόθυμα να απαντήσουν.

Στην πρώτη ερώτηση όλα τα παιδιά, σε όλα τα νηπιαγωγεία που πήγα μου απάντησαν πως αυτός που έρχεται από άλλη χώρα λέγεται ξένος.

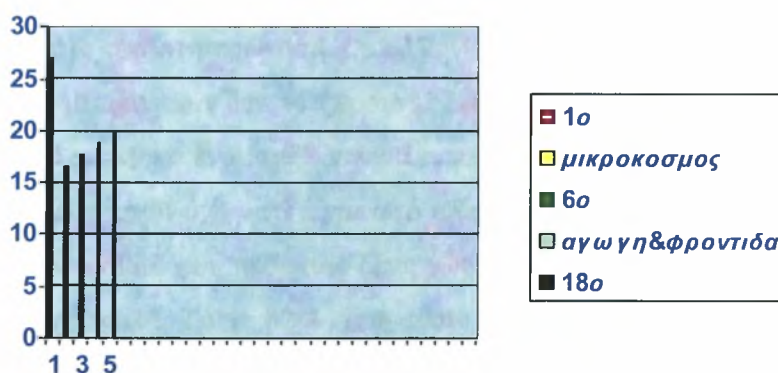
ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Στην δεύτερη ερώτηση το 27,05% από το σύνολο των παιδιών είπαν πως είναι ο μαύρος, ο κόκκινος, ο άσπρος, γενικότερα δηλαδή αυτός που είναι άλλο χρώμα. Το

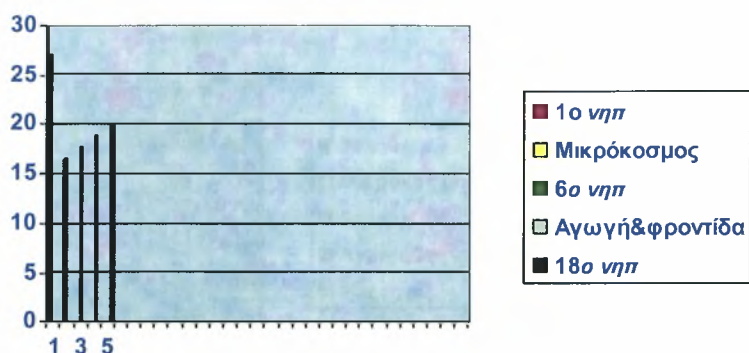
16,47% μου είπαν ένα μαύρο παιδάκι που είναι στην τάξη τους, στο άλλο νηπιαγωγείο και ένα μου είπε πως είναι το κατσιβελάκι. Το 17,64% μου είπαν τον Ανδρέα και το Διονύση από την τάξη τους που ο ένας είναι από Γερμανία και ο άλλος από Αρμενία. Ο Διονύσης όμως πειράχτηκε ιδιαίτερα όταν τον είπαν ξένο, το θεώρησε κακό και είπε πως μόνο η μητέρα του είναι από εκεί και ότι αυτός αφού γεννήθηκε στην Ελλάδα δεν είναι ξένος. Το 18,82% μου είπαν το Φιλίμωνα, ένα παιδάκι που ήταν στην τάξη τους από Γαλλία και τώρα είχε φύγει. Ένα μάλιστα μου είπε πως ο πατέρας του έχει ένα ξένο παιδί στην τάξη του, ως δάσκαλος. Τέλος το 20% μου είπαν ότι δεν ήξεραν κανένα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

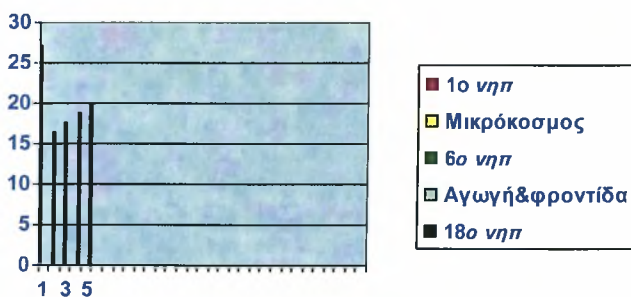
Στην επόμενη ερώτηση το 27,05% πιστεύουν πως άφησε τον τόπο του επειδή θέλουν να μείνουν εδώ, άλλα είπαν επειδή θέλουν να μας πάρουν την πατρίδα μας και επειδή θέλουν να κάνουν εκδρομή και να μας κάνουν καινούριο μάθημα. Επίσης άλλα είπαν επειδή θέλουν να φάνε, θέλουν να μάθουν να διαβάζουν και επειδή θέλουν να μάθουν ελληνικά. Το 16,47% είπαν ότι το κάνουν επειδή θέλουν να μάθουν γράμματα, να διαβάζουν, για να παίξουν με άλλα παιδιά και για να μάθουν ελληνικά. Το 17,64% είπαν ότι φεύγουν επειδή γίνεται ένας πόλεμος και γκρεμίζονται σπίτια και επειδή φοβούνται να μην σκοτωθούν. Το 18,82% μου είπαν επειδή θέλουν να γνωρίσουν καινούριους φίλους και να δει καινούρια σπίτια και καινούρια τάξη. Τέλος το 20% επειδή θέλουν να κάνουν διακοπές και επειδή μπορεί να έχουν παιδιά σε εκείνη τη χώρα που πηγαίνουν σχολείο και δεν μπορούν να τα αφήσουν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Στην τέταρτη ερώτηση το 27,05% λένε πως δεν μπορεί να γίνει φίλος τους επειδή είναι ξένο και δεν το ξέρουνε. Το 16,47% μπορούν να γνωριστούν και να γίνουν φίλοι. Μόνο ένα παιδί δεν θέλει να είναι φίλος με ένα ξένο παιδί. Το 17,64% μου είπε ένα παιδί όχι γιατί είναι από άλλη χώρα και συγκεκριμένα μου το είπε ένα από τα δυο παιδιά που ήρθε από ξένη χώρα. Τα υπόλοιπα μου είπαν ναι γιατί όλα τα παιδιά είναι καλά. Το 18,82% μου είπαν πως θα γινόταν φίλοι και θα έπαιζαν μαζί τους. Τέλος το 20% μου είπαν όχι επειδή δεν το ξέρουν και επειδή τον ξένο άμα τον γνωρίσουν τότε μόνο θα μπορούσαν να κάνουν παρέα μαζί του.

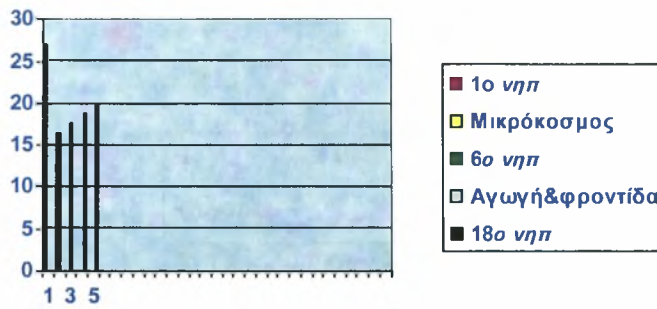
ΠΙΝΑΚΑΣ 8

Στην πέμπτη ερώτηση το 27,05% ισχυρίζεται πως θα έπαιζε μαζί του και θα τραγουδούσαν όλοι μαζί. Το 16,47% μου είπαν πως θα του έδειχναν καλοσύνη και θα του έλεγαν καλά λόγια. Ακόμη θα τον παίζανε και θα τον είχαν φίλο και θα έπαιζαν και μερικές φορές τα παιχνίδια που θα ήθελε. Το 17,64% μου είπαν πως θα του έδειχναν τη φιλία τους με τα παιχνίδια και με το γεγονός ότι δεν θα τον έδερναν, αλλά θα τον έπαιζαν. Επίσης το 18,82% μου είπαν πως τους ξένους θα πρέπει να τους

αγαπάμε, να τους χαιρετάμε και να είμαστε και εμείς καλά παιδιά όταν έρχονται ξένοι και να παίζουμε μαζί τους. Τέλος το 20% θα του έδειχνε τη φιλία του με το παιχνίδι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

ΚΥΡΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ «ΔΩΣΕ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ» ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Γ' ΦΑΣΗ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

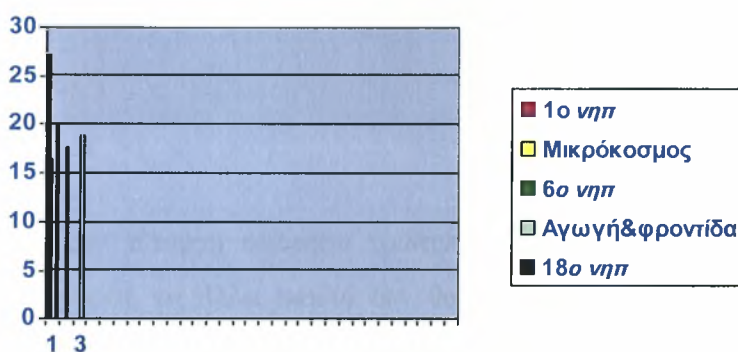
1. Γιατί χώρισε η δασκάλα τους δυο φίλους;
2. Πως ένιωσαν οι δυο φίλοι;
3. Γιατί δεν έβαλε η δασκάλα τα καινούρια παιδιά να καθίσουν μαζί, αλλά χώρισε τους δυο φίλους;
4. Γιατί θα ένιωθαν άσχημα τα δυο παιδιά;
5. Γιατί ήρθαν στην Ελλάδα και άφησαν τον τόπο τους;
6. Πως τα δέχτηκαν τα άλλα παιδιά; Πως ένιωσαν τα δυο παιδιά;
7. Έπαιξαν μαζί τους οι συμμαθητές τους; Γιατί;
8. Μάθαιναν τα ξένα παιδιά εύκολα τα ελληνικά; Πως τα μιλούσαν;
9. Τι γιορτή έκαναν στο σχολείο;
10. Τι έλεγε το τραγουδάκι;
11. Στο τέλος έγιναν φίλοι τα δυο παιδιά;

Με βάση το παραπάνω κείμενο σκιαγραφείται το φαινόμενο της ξενοφοβίας, λόγω των πολλών μεταναστευτικών κινήματων. Τα πρόσωπα της ιστορίας είναι ο Μάνος και ο Στάθης, οι δυο αχώριστοι φίλοι, ο Γιάννος από την Πολωνία και η Ντανιέλλα από την Αλβανία τα δυο καινούρια παιδιά που ήρθαν στην τάξη και τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης. Σημαντικός είναι ο ρόλος της δασκάλας, της κυρίας Μάρθας, η οποία δημιουργεί ένα ευχάριστο και φιλικό κλίμα μέσα στην τάξη για να υποδεχτούν τους νέους τους συμμαθητές τα παιδιά. Με το κείμενο αυτό διαφαίνεται η άποψη ότι όλοι είναι ίσοι και έχουν τα ίδια δικαιώματα, είτε ξένοι είτε όχι, και ότι οι

ξένοι δε σημαίνει πως είναι κακοί άνθρωποι, είναι το ίδιο φοβισμένοι όταν έρχονται στη χώρα μας, όσο και πολλοί από εμάς. Δεν χρειάζεται λοιπόν να είμαστε προκατειλημμένοι, αλλά να τους ανοίγουμε μια μεγάλη αγκαλιά, ώστε να αισθανθούν σιγουριά.

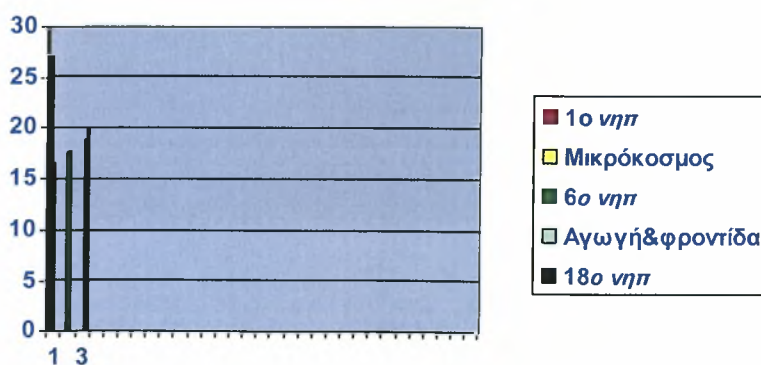
Στην πρώτη ερώτηση το 63,52% μου είπαν πως τους άλλαξε γιατί είχαν έρθει δυο καινούρια παιδιά στην τάξη. Το 17,64% μου είπαν ότι το έκανε η δασκάλα για να χωρέσουν και άλλα παιδάκια στα θρανία και το 18,82% μου είπαν ότι θα ερχόταν δυο νέα παιδιά και επειδή ήταν ξένα, για να μην νιώθουν μόνα τους χώρισε για να καθίσουν με αυτά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

Στη δεύτερη ερώτηση το 43,52% των παιδιών μου απάντησαν άσχημα και νευρίασαν, επειδή τους χώρισαν. Το 17,64% μου είπαν πως ένιωσαν άσχημα γιατί ήταν πολύ φίλοι και ήθελαν να κάθονται μαζί. Τέλος το 38,82% μου είπαν άσχημα και έκλαιγαν.

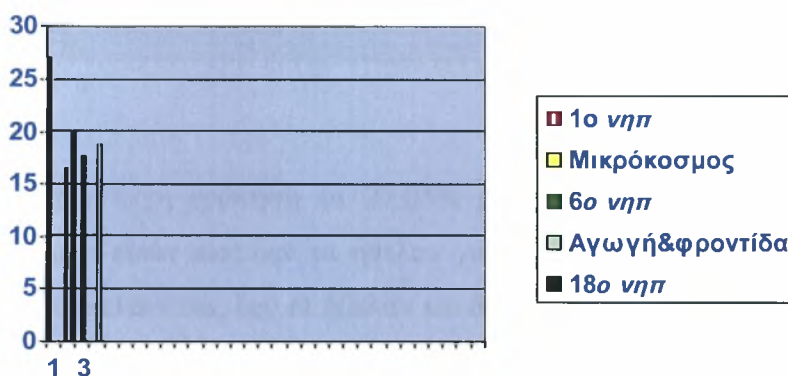
ΠΙΝΑΚΑΣ 11

Στην τρίτη ερώτηση το 27,05% μου είπαν ότι τους έβαλε να καθίσουν έτσι επειδή ήταν ξένα, από άλλη χώρα και είχαν έρθει στην Ελλάδα για να βρουν μια δεύτερη πατρίδα. Επίσης τους είπε πως αυτά ήταν καλά παιδιά, θα μπορούσαν να

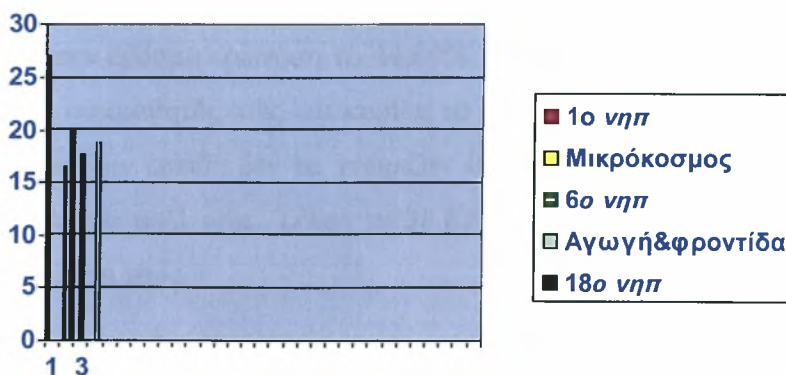
βοηθήσουν τα καινούρια και να τα προστατέψουν. Το 36,47% μου είπαν ότι το έκανε για να μην νιώθουν μοναξιά τα δυο καινούρια παιδάκια. Ακόμη το 17,64% μου είπαν πως τους άλλαξε επειδή είχαν καθίσει καιρό μαζί και για να μην κοιτάει ο ένας από τον άλλο τους άλλαξε. Τέλος 18,82% μου είπαν πως η δασκάλα τους χ'ωρισε γιατί είχαν έρθει δυο καινούρια παιδιά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

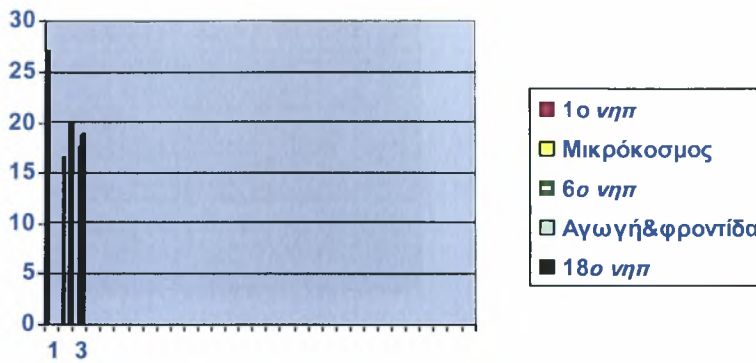
Στην τέταρτη ερώτηση ερώτηση το 27,05% μου είπαν πως θα ένιωθαν άσχημα επειδή τα άλλα παιδιά δεν θα τα έπαιζαν. Το 36,47% μου είπαν ότι θα ένιωθαν άσχημα επειδή ήταν ξένα και ερχόταν από άλλες χώρες. Το 17,64% μου είπαν επειδή δεν θα είχαν φίλους και δεν θα ήξεραν ελληνικά και τέλος το 18,82% γιατί το αγοράκι είπε καλημέρα στη δική του γλώσσα και δεν το κατάλαβε κανένας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

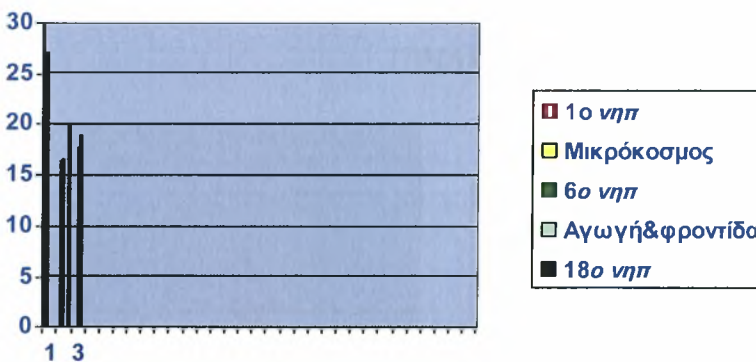
Στην πέμπτη ερώτηση το 27,05% μου είπαν πως ήρθαν στην Ελλάδα για να μάθουν ελληνικά, να μάθουν γράμματα και να μάθουν να διαβάζουν. Το 36,47% μου είπαν ότι ήρθαν για να έχουν μια δεύτερη πατρίδα και το 36,46% τέλος μου είπαν ότι ήρθαν τόσο για να βρουν μια δεύτερη πατρίδα, όσο και για να βρουν ένα νέο σχολείο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

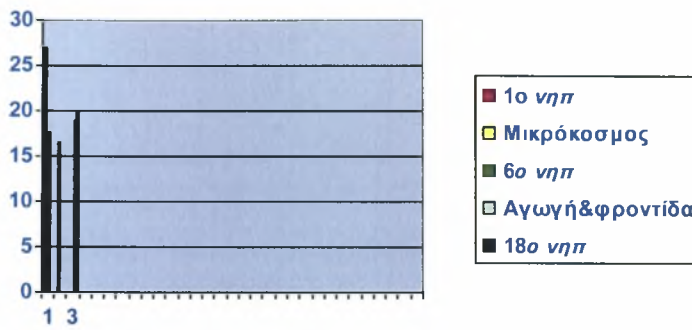
Στην έκτη ερώτηση το 27,05% μου είπαν πως τα δέχτηκαν άσχημα και 36,47% μου είπαν πως δεν τα ήθελαν γιατί ήταν ξένα, από άλλη χώρα. Ακόμη το 36,46% μου είπαν πως δεν τα ήθελαν και δεν τα έπαιζαν καθόλου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

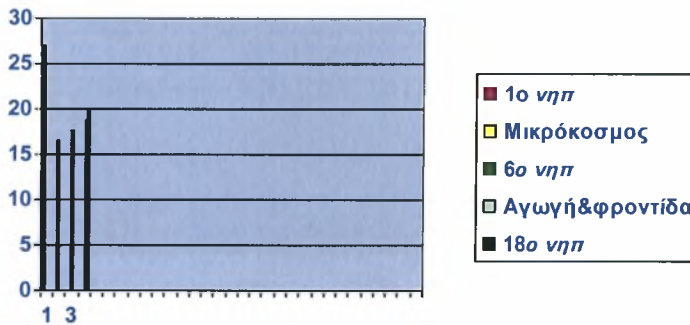
Στην έβδομη ερώτηση το 44,69% μου είπαν ότι δεν τα έπαιζαν τα καινούρια παιδιά οι συμμαθητές τους και κυρίως το Γιάννους. Το 16,47% επίσης μου είπαν ότι δεν τα έπαιζαν επειδή δεν τα γνώριζαν και πως όταν θα τα γνώριζαν καλύτερα θα έκαναν παρέα μαζί τους. Τέλος το 38,82% απάντησαν όχι χωρίς να αιτιολογήσουν την απάντησή τους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

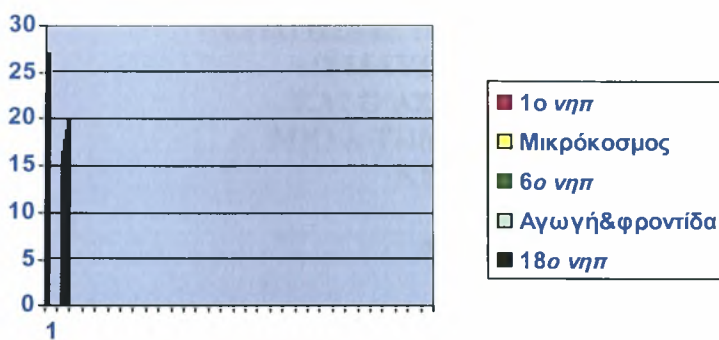
Στην όγδοη ερώτηση αν μάθαιναν εύκολα τα ελληνικά το 27,05% μου είπαν όχι λίγο δύσκολα και σπαστά. Το 16,47% μου είπαν όχι επειδή ήταν από ξένη χώρα και δεν μπορούσαν να πουν αυτό που ήθελαν με ευκολία, αλλά τουλάχιστον μπορούσαν να συνεννοηθούν. Επίσης το 17,64% μου είπαν όχι, αλλά τους τα μάθαινε ένας Έλληνας και το 38,82% μου είπαν πως δεν τα μιλούσαν καλά, χωρίς να μου το δικαιολογήσουν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 17

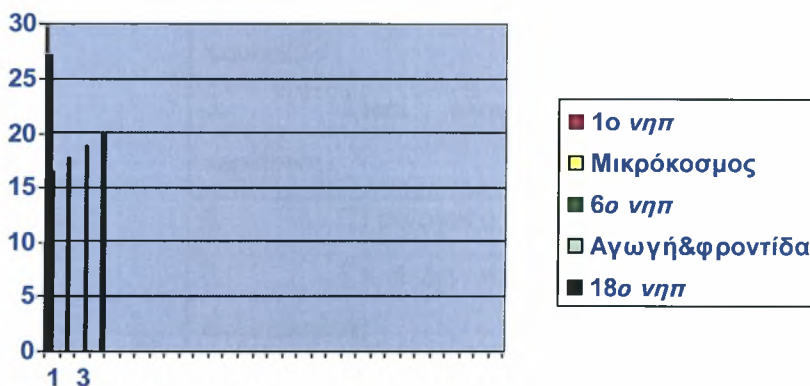
Στην ένατη ερώτηση το 27,05% μου είπε ότι έκαναν γιορτή με μήλα, ενώ το 72,93% μου είπαν πως έκαναν τη γιορτή της φιλίας, όπου το κάθε παιδί έδινε και από ένα δώρο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 18

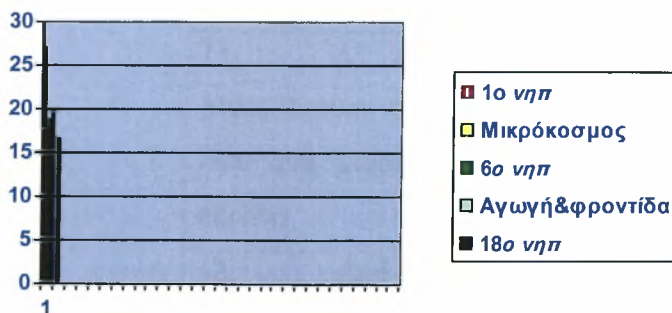
Στη δέκατη ερώτηση το 43,52% μου είπαν πως το τραγούδι έλεγε «Δώσε την αγάπη σου σε ένα μήλο ή δώσε ένα μήλο με αγάπη». Το 17,64% μου είπαν «Η αγάπη είναι μήλο», το 18,81% μου είπαν «Δώσε το μήλο, την αγάπη» και τέλος το 20% μου είπαν πως έλεγε «Δώσε την αγάπη σου όπως δίνεις ένα μήλο, έτσι απλά».

ΠΙΝΑΚΑΣ 19

Στην τελευταία ερώτηση αν έγιναν τα δυο παιδιά τελικά φίλοι, το 83,51% μου είπαν πως έγιναν και τον αγαπούσε μετά το Γιάννους και το 16,47% μου είπαν πως έγιναν γιατί γνωρίστηκαν καλύτερα και γιατί στην Ελλάδα έμαθαν εύκολα τα ελληνικά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 20

ΚΥΡΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ «Ο ΜΑΥΡΟΣ ΚΟΤΣΥΦΑΣ ΚΑΙ Ο ΑΣΠΡΟΣ ΓΛΑΡΟΣ» ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Δ΄ ΦΑΣΗ

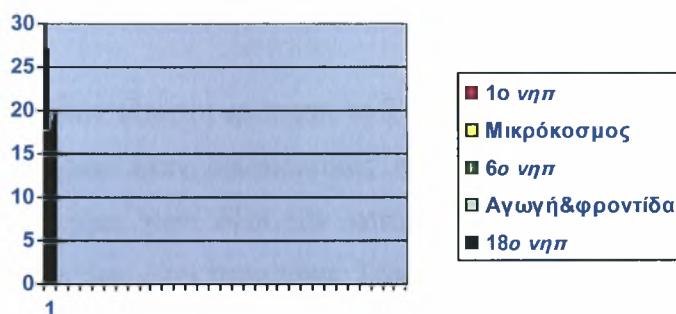
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1.	Που έμενε ο Ιάκωβος, ο κότσυφας;
2.	Που έμενε ο Τζίμης, ο γλάρος;
3.	Που τον προσκάλεσε ο γλάρος; Που ήταν το σπίτι;
4.	Τι σκέφτηκε ο Ιάκωβος μόλις έφτασαν στο χωριό και είδε τα άλλα πουλιά;
5.	Γιατί όλοι τον κοιτούσαν περίεργα;
6.	Τι ρώτησε ο καπετάν- Γλάρος;
7.	Γιατί δεν τον συμπαθούσαν τα άλλα πουλιά;
8.	Γιατί του είπε ο Τζίμης να μην ξαναπάν στο χωριό;
9.	Τι του είπε ο Τζίμης όταν τον είδε στεναχωρημένο;
10.	Τι βρήκε στο σεντούκι ο Ιάκωβος και τι του είπε ότι τα κάνουν στο δικό του χωριό;
11.	Ο Αλβέρτος το ψαροπούλι, μόλις άκουσε τις ιστορίες του Ιάκωβου τι είπε στη μαμά του και πως αντέδρασε εκείνη;
12.	Από τότε πώς ένιωθαν όλοι για τον Ιάκωβο;

Το κείμενο αυτό εστιάζει επίσης στο θέμα της ξενοφοβίας. Τα κύρια πρόσωπα της ιστορίας είναι ο Ιάκωβος, ο κότσυφας και ο Τζίμης, ο γλάρος και οι υπόλοιποι γλάροι είναι κάποια ακόμη πρόσωπα που συμμετέχουν στην ιστορία.

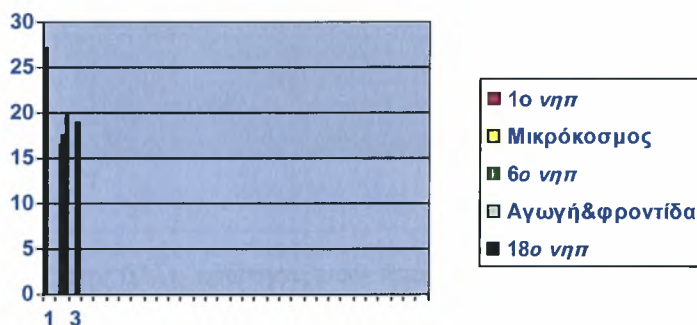
Στην πρώτη ερώτηση η απάντηση όλων το παιδιών στην ερώτηση που έμενε ο κότσυφας, ήταν το δάσος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 21

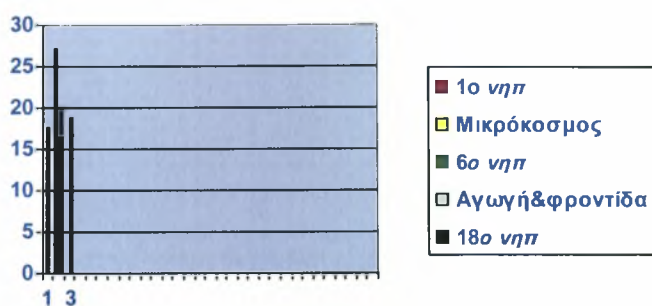
Στη δεύτερη το 27,05% μου είπαν πως ο γλάρος έμενε στο χωριό του που ήταν κοντά στη θάλασσα, και το 18,82% μου είπαν ότι ζούσε στο νησί των γλάρων. Τα υπόλοιπα παιδιά, δηλαδή το 54,11%, μου είπαν πως ζούσε στη θάλασσα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 22

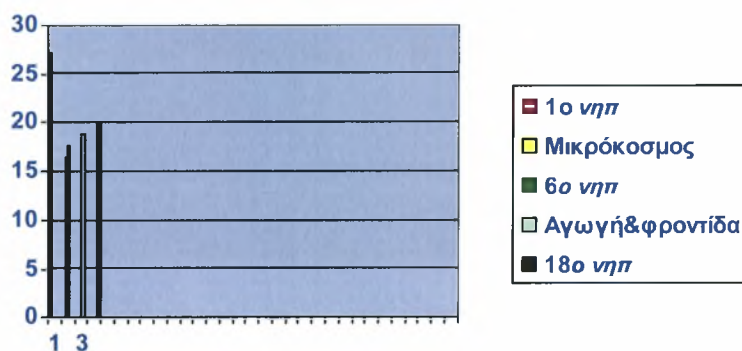
Στην επόμενη ερώτηση το 17,64% μου απάντησαν πως τον κάλεσε στο χωριό του και το 18,82% για φαγητό, ενώ το 63,52% μου είπαν πως τον προσκάλεσε στο σπίτι του.

ΠΙΝΑΚΑΣ 23

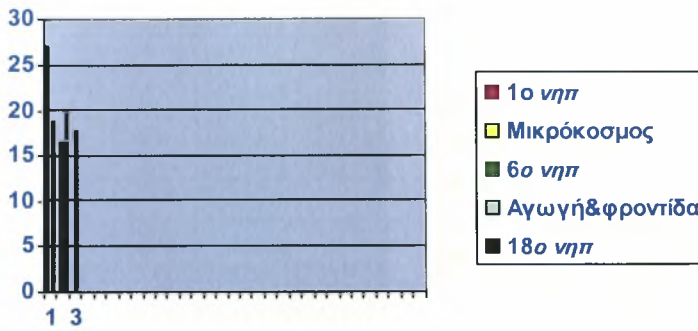
Στην τέταρτη ερώτηση το 27,05% μου είπαν πως παραξευέτηκε, όπως και οι γλάροι γιατί ήταν διαφορετικός από αυτούς. Ακόμη το 34,11% μου είπαν πως αναρωτήθηκε γιατί όλοι τον κοιτούσαν περίεργα και το 18,82% μου είπαν πως σκέφτηκε πως όλοι ήταν ίδιοι. Τέλος το 20% μου απάντησαν πως θα τους διαβάσει ιστορίες και πως ήταν παράξενα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 24

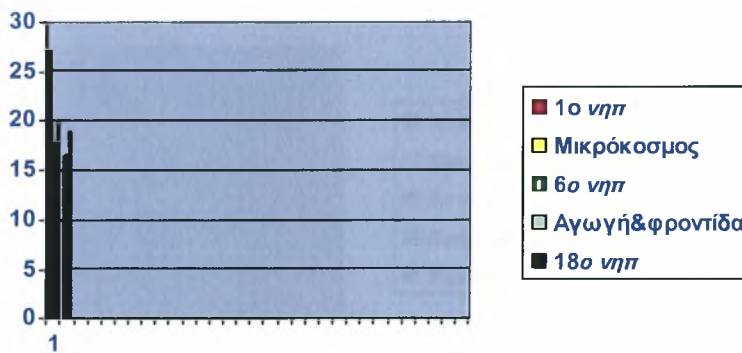
Στην άλλη ερώτηση μου απάντησαν το 45,87% ότι τον κοιτούσαν περίεργα επειδή ήταν μαύρος. Επίσης το 36,47% μου είπαν ότι τον κοιτούσαν περίεργα επειδή δεν είχε το ίδιο χρώμα με αυτούς και τέλος το 17,64% απάντησαν πως τον κοιτούσαν περίεργα επειδή δεν έμοιαζε με γλάρο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 25

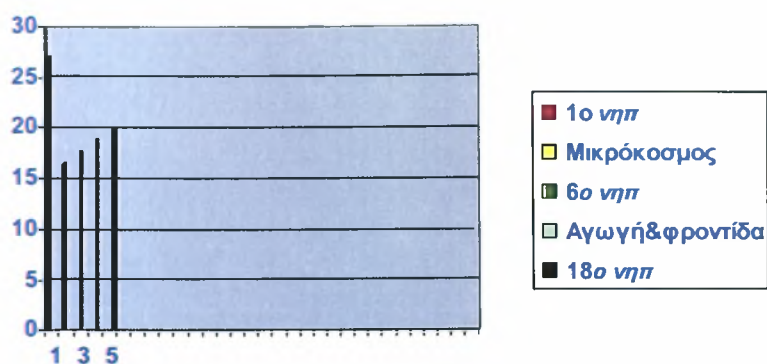
Στην έκτη ερώτηση το 64,69% των παιδιών μου είπαν πως ο καπετάν- Γλάρος αναρωτήθηκε ποιο ήταν αυτό το πουλί και το 35,29% μου είπαν ποιο είναι αυτό το πουλί το μαύρο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 26

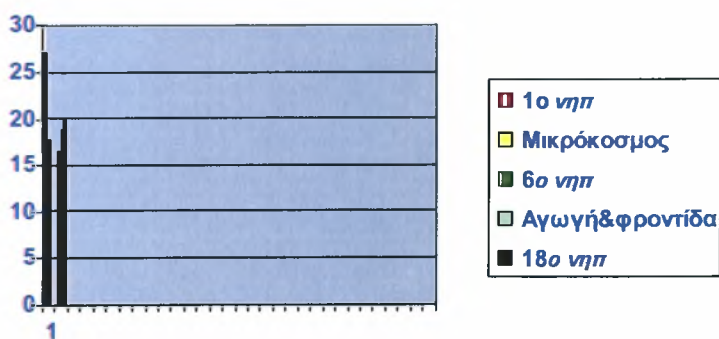
Στην έβδομη ερώτηση το 27,05% μου είπαν πως τα άλλα πουλιά δεν τον συμπαθούσαν επειδή ήταν αλλιώτικος και το 16,47% επειδή δεν είχαν το ίδιο χρώμα. Ακόμη το 17,64%, μου είπαν πως το έδιωξαν επειδή ήταν μαύρο και επειδή δεν είχε το ίδιο ράμφος με τους γλάρους. Τέλος το 18,82% μου είπαν πως δεν τον συμπάθησαν γιατί έβλεπαν πρώτη φορά μαύρο πουλί και το 20% επειδή δεν ήξερε να διαβάζει.

ΠΙΝΑΚΑΣ 27

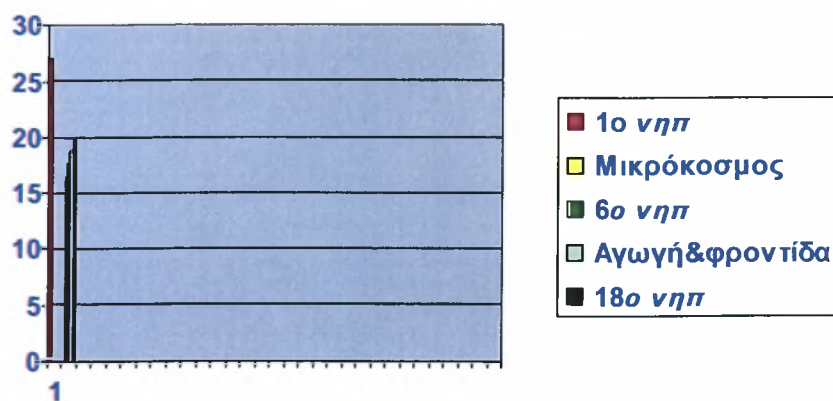
Στην όγδοη ερώτηση το 44,69% των παιδιών είπαν επειδή θύμωσαν τα άλλα πουλιά και του γύρισαν την πλάτη και επειδή παραξενεύτηκαν. Τέλος το 55,29% απάντησαν ότι ο Τζίμης του είπε να μην ξαναπάν στο χωριό επειδή τον κοροϊδεύανε.

ΠΙΝΑΚΑΣ 28

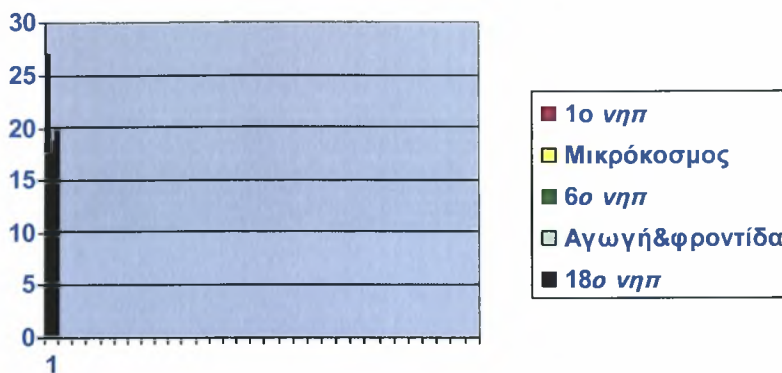
Στην ένατη ερώτηση το 27,05% είπαν ότι ο Τζίμης του είπε να μην ξαναπάν στο χωριό και να μείνουν στο δάσος και τα υπόλοιπα παιδιά το 72,93% απάντησαν να μείνουνε μαζί.

ΠΙΝΑΚΑΣ 29

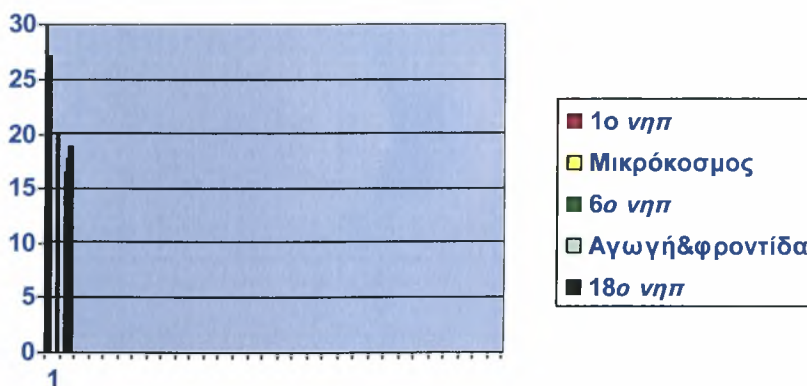
Στη δέκατη ερώτηση όλα τα παιδιά είπαν ότι ο Ιάκωβος βρήκε βιβλία που τα είχε ο Τζίμης για να ανάβει φωτιές, ενώ οι κότσυφες τα είχαν για να τα διαβάζουν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 30

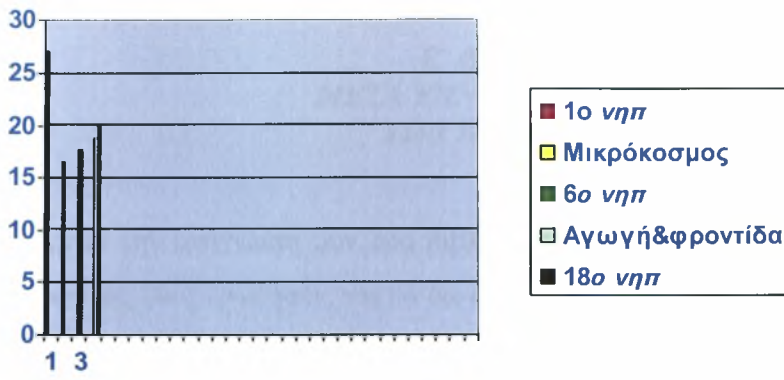
Στην επόμενη ερώτηση το 47,05% των παιδιών απάντησαν ότι η μαμά του Αλβέρτου είτε στους άλλους ότι είναι καλός και άρχισαν από εκεί και πέρα να τον επισκέπτονται. Τέλος το 52,93% των παιδιών είπαν πως ο Αλβέρτος ζήτησε από τη μαμά του να επισκεφτούν τον κότσυφα επειδή έλεγε ωραία παραμύθια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 31

Στην τελευταία ερώτηση το 27,05% από τα παιδιά μου είπαν πως στο τέλος τον αγάπησαν και έγινε δάσκαλος για τα μικρά παιδιά. Επίσης το 16,47% μου είπαν πως έγιναν φίλοι και τον αγάπησαν, γιατί κατάλαβαν πως μπορεί να μην έχει το ίδιο χρώμα, αλλά μπορεί να γίνει φίλος τους. Ακόμη το 17,64% είπαν πως έγιναν φίλοι και μαζεύτηκαν έξω από το σπίτι και τους είπε αστεία που από τα γέλια έγινε σεισμός. Τέλος το 38,82% απάντησαν πως έγιναν φίλοι και περνούσαν καλά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 32

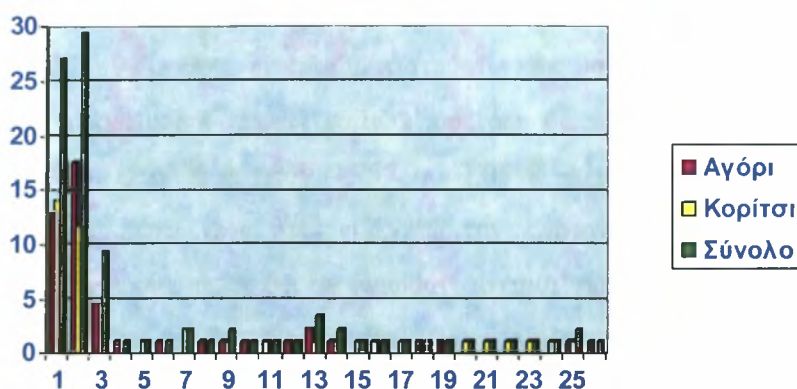
ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ

Ε΄ ΦΑΣΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Μετά την ανάγνωση των δυο βιβλίων, με θέμα την διαπολιτισμικότητα, τους έκανα ξανά τις ίδιες ερωτήσεις για να δω αν είχαν αντιληφθεί τη σημασία της έννοιας του ξένου και αν είχαν καταλάβει την έννοια της ξενοφοβίας. Επίσης ήθελα να δω κατά πόσο επηρεάστηκαν από τις μικρές ιστορίες και αν θα άλλαζαν τώρα οι απαντήσεις τους ή αν θα παρέμεναν στις αρχικές τους απαντήσεις.

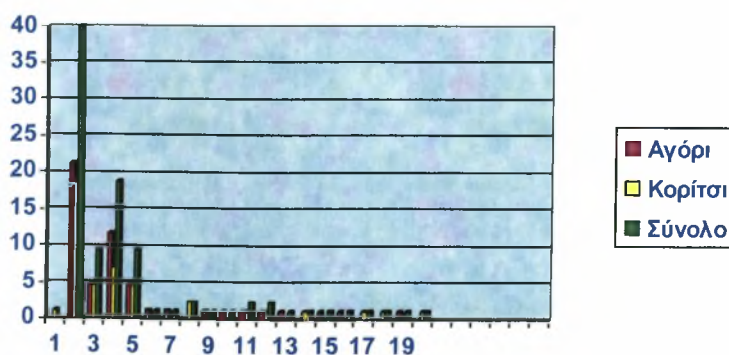
Στην πρώτη ερώτηση βλέπουμε ότι το μεγάλο ποσοστό από την πρώτη φορά των παιδιών που δεν γνώριζαν καν την έννοια από 31,75% σε 2,35%. Το 29,4% των παιδιών μου είπαν ότι είναι αυτός που δεν γνωρίζουμε και είναι ακριβώς το ίδιο ποσοστό με την πρώτη φορά. Και αυτή τη φορά υπήρξαν μεμονωμένες απαντήσεις. Ένα αγόρι μου είπε πως είναι αυτός που μένει σε μια άλλη χώρα, ένα ότι είναι αυτό το παιδί που δεν έρχεται στο σχολείο μας, ένα άλλο όταν τον κοροϊδεύουν μερικοί και δεν τον θέλουν, όταν δεν ξέρουν τη γλώσσα μου είπε άλλο, ένα αυτόν που δεν γνωρίζει και είναι από αλλού και ένα άλλο μου είπε ο κότσυφας, από την ιστορία που τους είχα διαβάσει. Κάποιο άλλο αγόρι μου είπε πως είναι εκείνος που είναι καινούριος στην Ελλάδα, ένα άλλο μου είπε ότι είναι αυτός που έρχεται πρώτη φορά στο σχολείο, ένα άλλο αγόρι μου είπε πως είναι αυτός που έρχεται από αλλού και δεν έχει φίλους και έρχεται να κάνει στο άλλο μέρος, ένα άλλο είπε ότι είναι αυτός που δεν συμπαθούμε και ένα άλλο ότι είναι αυτός τον οποίο τον βλέπω πρώτη φορά. Το 27,05% μου είπαν ότι είναι αυτός που έρχεται από άλλη χώρα, ενώ την προηγούμενη φορά μου έδωσαν μόνο 7,04% αυτήν την απάντηση. Το 9,4% με ίδιο ποσοστό αγοριών και κοριτσιών μου είπαν πως είναι αυτός που είναι διαφορετικός, ενώ το 3,52% ότι είναι αυτός που έχει άλλο χρώμα. Μεμονωμένες απαντήσεις των κοριτσιών ήταν ότι είναι αυτός που έρχεται πρώτη φορά σε ένα μέρος, όταν είναι ξένος, όταν είναι ένα παιδάκι άλλο, όταν δεν έχει έρθει, όταν είναι μαύρος και αλλιώτικος στην όψη, όταν δεν τον ξέρει και δεν του μιλάει, αυτός που μιλάει άλλη γλώσσα και είναι αλλιώτικος και όταν τον ξέρει. Και εδώ βλέπουμε ότι το ποσοστό του 7,05% των παιδιών που αντέστρεφαν τη σημασία της έννοιας μειώθηκε στο 1,17%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 33

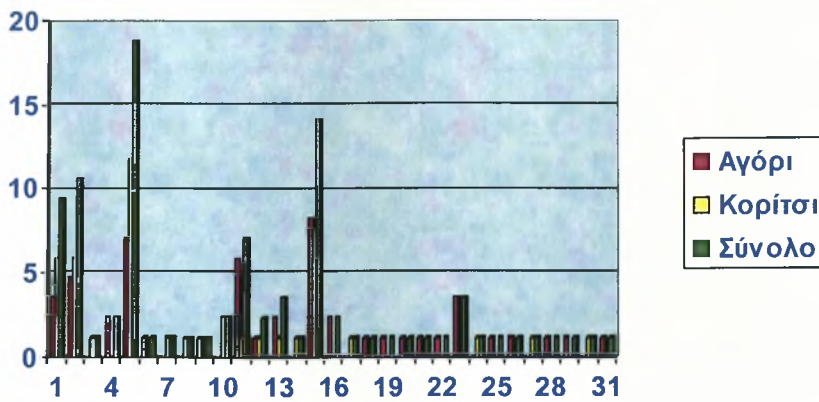
Στη δεύτερη ερώτηση το 39,99% απάντησαν πως είναι αυτός που γνωρίζουν, ενώ την προηγούμενη φορά το ποσοστό ήταν 49,4%. Όμως μόνο το 2,35% αυτή τη φορά δεν ήξεραν να απαντήσουν, σε αντίθεση με την προηγούμενη φορά που ήταν 25,87%. Το 18,81% είπαν πως είναι αυτός που μένει στην ίδια χώρα με μας, ενώ προηγουμένως το ποσοστό ήταν 3,52% και το 9,4% ότι είναι ο φίλος μας με ίδιο ποσοστό αγοριών και κοριτσιών. Επίσης το 9,4% των παιδιών είπαν πως είναι αυτός που είναι ίδιος με εμάς και το 2,34% αυτός που έρχεται. Ακόμη το 2,34% ισχυρίστηκε ότι είναι αυτός που μένει στην ίδια πόλη με εμάς. Μεμονωμένες απαντήσεις αγοριών ήταν αυτός που είναι από εδώ και τον γνωρίζει, άλλο είπε ότι είναι αυτός που με πηγαίνει στο δικό του μέρος και με φροντίζει, ένα είπε όταν δεν έρχεται, ένα άλλο μου είπε πως είναι αυτός που γνωρίζω και ξέρει τη γλώσσα, ένα άλλο ότι είναι αυτός που μιλά την ίδια γλώσσα με εμάς, όταν έχει φίλους, όταν τον αγαπάμε μου είπε άλλο και τέλος ότι είναι ένας που ξέρει από τα παλιά. Ακόμη μεμονωμένες απαντήσεις κοριτσιών ήταν ότι είναι αυτός που είναι στην τάξη μου, όταν είναι καλός, αυτός που τον ξέρει και είναι φίλοι, αυτός με τον οποίο παίζουμε και όταν δεν τον ξέρουμε ήταν άλλη μια απάντηση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 34

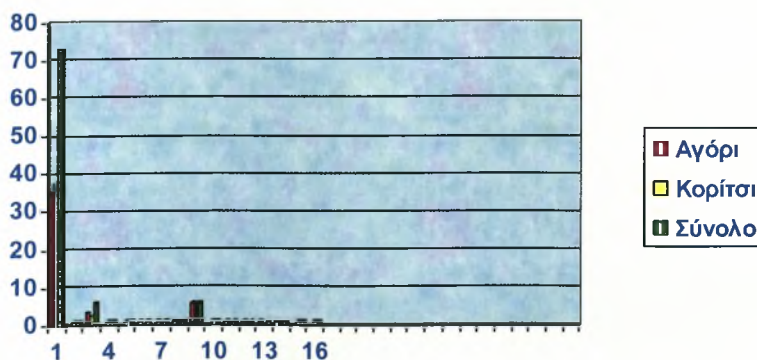
Στην τρίτη ερώτηση το 45,88% των παιδιών πιστεύουν πως θα νιώθουν άσχημα, όπως και την προηγούμενη φορά, ενώ το 54,11%, σε αντίθεση με το 48,23% ότι θα νιώθουν όμορφα. Τα παιδιά πιστεύουν πως θα νιώθουν άσχημα για διάφορους λόγους, όπως 10,58% επειδή νομίζει πως δεν θα έχει φίλους, σε αντίθεση με την προηγούμενη φορά που ήταν 4,7%, το 7,05% επειδή δεν θα τον συμπαθούνε, το 3,53% χωρίς λόγο, ενώ ήταν 12,93% την προηγούμενη φορά. Απαντήσεις που έδωσαν τα αγόρια ήταν ότι θα ένιωθαν άσχημα γιατί το 2,35% πιστεύει ότι δεν θα τους ήξεραν, ένα ότι θα είναι δύσκολα μέχρι να γνωριστούνε και να κάνουν φίλους, το 2,35% πιστεύουν περίεργα επειδή δεν έχουν ξαναδεί τον τόπο, ένα είπε επειδή προσπαθεί να κάνει φίλους και κανείς δεν τον θέλει, ένα πιστεύει επειδή θα χάσει τους φίλους του, ένα άλλο παιδί μου είπε επειδή θα γίνεται σεισμός στη χώρα του, άλλο πάλι επειδή δεν θα είναι με τους δικούς του και άλλο επειδή θα το κοροϊδεύουν. Το 3,52% των αγοριών πιστεύουν πως θα νιώθει άσχημα γιατί όλοι θα του γυρνάνε την πλάτη, ένα μου είπε επειδή δεν θα ξέρει τη γλώσσα, άλλο επειδή θα θέλει να γυρίσει πίσω στους άλλους φίλους του και επειδή μπορεί να μην βρει φίλους και να στεναχωριέται. Τα κορίτσια μου είπαν ότι θα ένιωθε άσχημα επειδή θα νιώθει ξένος και ένα άλλο επειδή θα τον κοιτάνε περίεργα όλοι. Ακόμη άσχημα γιατί παράτησε τη χώρα του, θα στεναχωριέται και επειδή δεν θα τον παίζει κανείς και δεν θα έχει που να πάει. Το 9,4% παρόλα αυτά πιστεύει πως θα νιώθει ωραία γιατί γνωρίζει νέους τόπους και άλλα πράγματα, το 18,81% ότι θα νιώθει όμορφα χωρίς αιτιολόγηση, το 2,34% πιστεύει καλά επειδή μαθαίνει ελληνικά και το 14,11% επειδή γνωρίζει νέους φίλους. Τα κορίτσια πιστεύουν το 2,35% ότι νιώθουν ωραία χωρίς να δίνουν μια αιτιολόγηση, ενώ μεμονωμένες τους απαντήσεις είναι ότι νιώθουν καλά όταν τα παίζουνε οι άλλοι και θα του μιλάνε και επειδή πάει σε καινούριο σχολείο και όλοι θα το αγαπήσουν. Τέλος μεμονωμένες απαντήσεις αγοριών που πιστεύουν ότι νιώθει ωραία είναι επειδή είναι σε άλλο σχολείο, επειδή θέλει να μείνει εδώ και τέλος επειδή θα τον αγαπήσουν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 35

Στην τέταρτη ερώτηση τώρα το 90,58% δεν ενοχλείται από την παρουσία κάποιου ξένου παιδιού, ενώ αρχικά ήταν 67% και μόνο το 8,2% θα ενοχλούνταν σε αντίθεση με το 30,58%. Από τα παιδιά το 72,93% είπαν πως δεν τους πειράζει κάποιο ξένο παιδί χωρίς να το αιτιολογήσουν, ενώ την πρώτη φορά το ποσοστό ήταν 61,17%. Το 5,87% είπαν ότι δεν τους ενοχλεί και θα γίνει φίλος τους, ένα αγόρι από λύπηση, το 5,88% των αγοριών λένε ότι θα τους άρεσε, ένα άλλο αγόρι είπε πως δεν θα ήθελε να τον κάνει να νιώσει άσχημα και ένα άλλο είπε ότι θα παίζει μαζί τους. Ένα κορίτσι είπε ότι δεν την πειράζουν όταν είναι ήσυχα και πως μαθαίνουν σιγά-σιγά τη γλώσσα και θα πρέπει για αυτό το λόγο να τους βοηθάνε. Μεμονωμένες απαντήσεις αγοριών που θα τους ενοχλούσε η άφιξη ενός ξένου παιδιού ήταν επειδή δεν του αρέσει που δεν ξέρουν ελληνικά, ένα χωρίς λόγο, ένα νευριάζει που δεν ξέρουν ξένες γλώσσες και ένα επειδή δεν τους αγαπάει τους ξένους. Τα κορίτσια ενοχλούνται άμα δεν κάθονται φρόνιμα, ένα είπε πως δεν τους θέλει για φίλους της, ένα επειδή δεν πρέπει να κάνουν φασαρία, ένα επειδή αγαπάει μόνο τις φίλες της και ένα είπε ότι αρχικά ενοχλείται αλλά μετά θέλει να κάνουν παρέα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 36

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ II

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΙΚΡΩΝ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΚΑΠΟΙΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Οι μικρές ιστορίες χαρακτηρίζονται κυρίως από το στοιχείο του ρεαλισμού. Ένας από τους στόχους των μικρών ιστοριών είναι η πληροφόρηση, η ενημέρωση σε θέματα και αξίες, ώστε ο αναγνώστης να οδηγηθεί στην κοινωνικοποίηση και στην ευαισθητοποίηση. Σε αυτή την έρευνα ασχολήθηκα με τις μικρές ιστορίες που αναπτύσσουν το στοιχείο του διαφορετικού, με σκοπό την εξοικείωση των παιδιών σε ζητήματα διαφορετικότητας και γενικότερα ιδεολογίας.

Μέσα από μια έρευνα αγοράς που έκανα διαπίστωσα ότι υπάρχουν πάρα πολλά βιβλία με θέμα τη διαφορετικότητα. Ανάμεσα στους τίτλους, λοιπόν, που κυκλοφορούν επέλεξα κάποιους προκειμένου να διαπιστώσω τις μορφές με τις οποίες παρουσιάζεται η διαφορετικότητα.

Η παρακάτω έρευνα αποτελεί δειγματοληπτική εξέταση της ελληνικής και της μεταφρασμένης παιδικής λογοτεχνίας. Τα βιβλία εκφράζουν δύο ξεχωριστές τάσεις. Άλλοτε η διαφορετικότητα υφίσταται ως σωματική κατάσταση(αναπηρία), άλλοτε ερμηνεύεται από μια γενικότητα, όπου ο αναγνώστης προσανατολίζεται ανάλογα με τις εμπειρίες του. Και στις δυο περιπτώσεις επισημαίνεται η πρόκληση αρνητικών συναισθημάτων στον «πάσχοντα». Ως αποτέλεσμα καταγράφεται η επιθυμία για απαλλαγή από το «πρόβλημα» ή παρουσιάζεται η συνειδητή προσπάθεια διατήρησης της υπάρχουσας «διαφοράς».

Τα κείμενα μπορεί να θεωρηθούν ότι εν τέλει έχουν κοινό παρονομαστή την ανατροπή της επικρατούσας άποψης για την πολιτισμική ομογένεια και ομοιομορφία και ότι αποτελούν πηγές ανάπτυξης πλουραλιστικότητας και πολυφωνίας. Τα παρακάτω βιβλία πιστεύω ότι συμβάλλουν στην ανάπτυξη του ευρύτατου πολιτισμικού ορίζοντα και μέσω της εικόνας και του λόγου υπάρχει μια διαλογική σχέση, που αναδεικνύει την αναγνωσιμότητα των βιβλίων στο σύνολό τους.

Παρακάτω παραθέτω τίτλους βιβλίων για μικρά παιδιά με θεματικό πυρήνα τη διαφορετικότητα.

Τα βιβλία που εστιάζουν στη σωματική αναπηρία και έχουν να κάνουν με παιδιά με ειδικές ανάγκες είναι:

- ☉ *Γουτού Γουπατού.*
- ☉ *Δεν είμαι τόσο αλλιώτικος.*
- ☉ *Η Αργυρώ γελάει.*
- ☉ *Ο Θωμάς.*
- ☉ *Ένα χελωνάκι χωρίς καβούκι.*
- ☉ *Η Κλειώ που έκλαιγε!*

Σε όλα αυτά τα βιβλία φαίνεται άλλοτε η σωματική αναπηρία και άλλοτε η νοητική καθυστέρηση. Όλοι οι ήρωες έχουν κάποια ιδιαιτερότητα, για την οποία δεν ευθύνονται τα ίδια.

Κάποια βιβλία ακόμη που αναφέρονται στα κοινωνικά στερεότυπα και κυρίως στη σωματική «αναπηρία», όχι όμως ως σωματική απόκλιση είναι:

- ◆ *Έλμερ, ο παρδαλός ελέφαντας.*
- ◆ *Ένας πολύ γλυκός... λύκος!*
- ◆ *Έχασα το χρώμα μου και ψάχνω να το βρω.*
- ◆ *Η Μιμή με τα μεγάλα αφτιά.*
- ◆ *Η παράξενη αγάπη του αλόγου και της λεύκας.*
- ◆ *Η παράξενη Φα-Φάλαινα.*
- ◆ *Η σκιά της πριγκίπισσας.*
- ◆ *Κανείς δεν είναι τέλειος.*
- ◆ *Λύκε, λύκε... σ'αγαπώ.*
- ◆ *Με το αριστερό φυσικά.*
- ◆ *Ο άνθρωπος με την κόκκινη μύτη.*
- ◆ *Ο Ανδρέας ο αφτιάς.*
- ◆ *Ο κύριος Αλφαλφα.*
- ◆ *Ο Μίμης ο πατούσας.*
- ◆ *Ο πειρατής με τα αλλιώτικα μάτια.*
- ◆ *Ο Τομ Τριτόμ και η πολιτεία που ήταν χωρισμένη στα δύο.*
- ◆ *Ο τρομάρας.*
- ◆ *Ο χορτοφάγος λύκος.*
- ◆ *Πίου- πίου Πιπιφίλιπι.*
- ◆ *Προσοχή το πρόβατο δαγκώνει.*
- ◆ *Τα νεραϊδοφτερά.*

- ◆ *Τι κι αν είμαι ασβός.*
- ◆ *Το γεύμα των λύκων.*
- ◆ *Ο Τριγωνοψαρούλης.*
- ◆ *Το Κάτι άλλο.*
- ◆ *Το παπάκι που δεν του άρεσαν τα ποδαράκια του.*
- ◆ *Το σκαντζοχοιράκι με τα κατσαρά μαλλιά.*
- ◆ *Το χαρούμενο λιβάδι.*
- ◆ *Ας βγάλουμε άλλη φωτογραφία.*
- ◆ *Μαμάδες.*

Σε αυτά τα βιβλία είναι σαφές πως η διαφορά έχει σχέση με μια ιδιομορφία σωματική. Αυτό μπορεί να ληφθεί ως αναφορά σε άτομα με ειδικές ανάγκες, αλλά εμπεριέχει τη γενικότητα του αλλιώτικου. Γενικά σε όλες τις ιστορίες αυτό που κάνει τους ήρωες μη αποδεκτούς, δεν είναι η διαφορετικότητα, αλλά αλλαγή στη συμπεριφορά τους λόγω της διαφορετικότητας που οι ίδιοι νιώθουν. Με λεπτότητα και χιούμορ οι συγγραφείς χειρίζονται το θέμα της διαφορετικότητας, αλλά και τη σπουδαιότητα της υποστήριξης και της αλληλεγγύης για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Εκθέτουν επίσης τα γεγονότα χωρίς υπερβολές, ευαισθητοποιεί και προβληματίζει το παιδί αναγνώστη.

Επίσης τα βιβλία αυτά αναφέρονται σε περιπτώσεις ατόμων που διαθέτουν ατομικά στοιχεία που τους χαρακτηρίζουν. Ο συγγραφέας επίσης έχει ως στόχο να ανεβάσει την αυτοπεποίθηση του ατόμου αυτού και να αποδεχτεί και να αντιμετωπίσει όποια ιδιοτυπία το χαρακτηρίζει. Τέλος αναφέρονται πολλά από αυτά στο συναίσθημα της ντροπής που νιώθει συνήθως ο ήρωας, καθώς όλοι τον κοιτούν περίεργα.

Οι συγγραφείς δεν ωραιοποιούν την πραγματικότητα, αλλά ενσταλάζει στην ευαίσθητη ψυχή του παιδιού αναγνώστη αισιοδοξία και αλληλεγγύη. Αυτός είναι άλλωστε και ο ρόλος της παιδικής λογοτεχνίας, να ενημερώσει και να φανερώσει όσα αντέχει η ψυχοσύνθεση του παιδιού.

Άλλα πάλι βιβλία αναφέρονται στα κοινωνικά στερεότυπα και πως κάποιιοι λόγω ιδεολογία, θέλουν να ξεφύγουν από αυτά. Τέτοια βιβλία είναι τα εξής:

- 👇 *Ο Άρτσιμπαλτ.*
- 👇 *Έτσι θέλω να με λένε.*
- 👇 *Η Μέλπω η μοναδική.*
- 👇 *Θέλω να φύγω από την πόλη.*

👉 *Το καπέλο της Δεσποινίδας Χάνικατ.*

Σε αυτές τις περιπτώσεις παρουσιάζεται η συνειδητή επιλογή του ήρωα στην ετερότητα. Η ετερότητα εδώ δεν παρουσιάζεται ως «έλλειψη», ως ελάττωμα ή ως πρόβλημα. Οι ήρωες ψάχνουν να βρουν τρόπους για να ξεχωρίσουν από τους άλλους και πολλές φορές φαίνεται και η επιμονή των άλλων να τους εντάξουν σε ένα ομοιογενές κοινωνικό σύνολο, παρόλο που οι ήρωές μας θέλουν να ξεχωρίζουν από το σύνολο.

Τέλος υπάρχουν και βιβλία που αναφέρονται στη διαπολιτισμικότητα και την ξενοφοβία, τα οποία είναι:

- *Δώσε την αγάπη.*
- *Η λευκή και η μαύρη σοκολάτα.*
- *Ο βάτραχος και ο ξένος.*
- *Ο γείτονάς μας το γουρούνι.*
- *Ο μαύρος κότσυφας και ο άσπρος γλάρος.*
- *Ο Ρίκο Κοκορίκο.*
- *Μαμάδες*

Η ξενοφοβία όπως τονίστηκε και παραπάνω είναι αποτέλεσμα της πολυπολιτισμικότητας. Αναφέρονται σε αυτά τα βιβλία διάφορες περιπτώσεις ηρώων που προσπαθούν να ενταχθούν στο κοινωνικό σύνολο και φαίνεται επίσης η επιμονή των άλλων να τους περιθωριοποιούν και να θεωρούν πως ένας ξένος έρχεται πάντα με κακό σκοπό.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μέσα από αυτήν την εργασία συνειδητοποίησα πόσο σημαντικό, αλλά και πόσο συχνό είναι το φαινόμενο της ξενοφοβίας. Νομίζω επίσης ότι είναι ένα από τα σημαντικότερα θέματα στις μέρες μας και θα πρέπει να «διδάσκεται» σε όλα τα νηπιαγωγεία ή να έχουν ένα πρόγραμμα διαπολιτισμικότητας.

Από τα νηπιαγωγεία που επισκέφτηκα τα δύο από τα πέντε είχαν στην τάξη τους παιδιά από άλλες χώρες. Κυρίως όμως φάνηκε ένα από αυτά τα νηπιαγωγεία να έχει κάνει κάποια διαπολιτισμικά προγράμματα στα παιδιά. Αυτό φάνηκε από το γεγονός ότι όλα τα παιδιά σχεδόν μου είπαν πως δεν τους ενοχλεί η συνύπαρξη με κάποιο ξένο παιδί. Γενικότερα από διάφορες απαντήσεις τους φάνηκε πως η νηπιαγωγός τους είχε ευαισθητοποιήσει πάνω στο θέμα αυτό.

Πριν ακόμα να κάνω την πρώτη φάση της έρευνάς μου πίστευα πως, αν όχι όλα, τα περισσότερα παιδιά γνώριζαν τι σημαίνει ξένος. Τελικά μετά την έρευνά μου διαπίστωσα πως τίποτα δεν είναι δεδομένο για αυτές τις ηλικίες. Είδα μάλιστα ότι, κυρίως τα προνήπια, δεν μπορούσαν να ξεχωρίσουν την αρνητική την πρόταση, γιατί και πολλές φορές όταν τους ζητούσα να μου πουν πότε λέμε πως κάποιος δεν είναι ξένος, συνήθως μου έλεγαν ποιόν λέμε ξένο.

Ακόμη διαπίστωσα μέσα από όλη την έρευνα, πόσο πολύ επηρεάζονται τα παιδιά από τα κείμενα. Αυτό φάνηκε στην Ε' φάση, η οποία ξανάγινε μετά την ανάγνωση των μικρών ιστοριών. Έτσι ενώ στην πρώτη περίπτωση το ποσοστό των παιδιών που δεν ήξεραν να απαντήσουν πότε λέμε πως κάποιος είναι ξένος ήταν 31,75%, μετά από τις δυο ιστορίες το ποσοστό αυτό μειώθηκε στο 2,35%. Πολλά παιδιά ταυτίστηκαν με τους ήρωες και για αυτό μου απαντούσαν μετά βασιζόμενοι στο κείμενο. Επίσης το ποσοστό των παιδιών που δεν ήξεραν να μου πουν πότε λέμε πως κάποιος δεν είναι ξένος από 25,87% μειώθηκε στο 2,35%.

Ενώ αρχικά τα παιδιά το 54,11% των παιδιών πίστευαν πως τα ξένα παιδιά που έρχονται στην χώρα μας νιώθουν όμορφα, επειδή γνωρίζουν άλλο τόπο, κάνουν καινούριους φίλους και έχουν καινούριο σχολείο, μετά την ανάγνωση των κειμένων, όπου τα παιδιά είδαν πως δεν ένιωθαν και τόσο καλά τα παιδιά, το ποσοστό αυτό μειώθηκε στο 48,23%.

Τέλος ενώ αρχικά το 67% των παιδιών έλεγαν πως δεν ενοχλούνται από τους ξένους, μετά από τα κείμενα ο αριθμός αυξήθηκε στο 90,58%. Επίσης τα παιδιά που

τους ενοχλούσε η άφιξη ενός ξένου παιδιού στην τάξη, μετά από την ανάγνωση των κειμένων το ποσοστό από 30,58% μειώθηκε στο 8,2%.

Από όλα τα παραπάνω λοιπόν είναι εύκολο να διαπιστώσουμε πως τα παιδιά επηρεάζονται πάρα πολύ από τα κείμενα και ιδιαίτερα όταν τους αρέσει και τους κινεί το ενδιαφέρον. Πιστεύω πως επηρεάστηκαν λίγο περισσότερο από το δεύτερο κείμενο και αυτό το συμπεραίνω από τις απαντήσεις που πολλές είχαν να κάνουν με σκηνές και στοιχεία από την ιστορία, όπως για παράδειγμα το γεγονός ότι στους ξένους γυρνάμε την πλάτη, ή το γεγονός ότι θεωρούν ξένο αυτόν που είναι μαύρος.

Έτσι η επιλογή των βιβλίων πάνω σε τόσο σοβαρά θέματα θα πρέπει να γίνεται προσεκτικά, λαμβάνοντας πάντα υπόψιν τις προτιμήσεις των παιδιών. Εξάλλου κυκλοφορούν τόσα πολλά βιβλία πάνω στο συγκεκριμένο θέμα, που μπορούμε πολύ εύκολα να διαλέξουμε αυτά που είναι πιο ελκυστικά και πιο κοντά στην πραγματικότητα, μιας και δεν χρειάζεται να ωραιοποιούμε τις καταστάσεις στα παιδιά, αλλά να τους δείχνουμε την πραγματικότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αναγνωστόπουλος Β.Δ. (1999), *Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας*,σελ 24-26, 77,171-172, Φίλων, Αθήνα
2. Αναγνωστόπουλος Β.Δ. (2001), *Γλωσσικό υλικό για το νηπιαγωγείο*, σελ. 148,178, Καστανιώτης, Αθήνα
3. Αναγνωστόπουλος Β.Δ (2001), *Ιδεολογία και Παιδική Λογοτεχνία*, (πρώτος τόμος), Καστανιώτης, Αθήνα
4. Αναγνωστόπουλος Β.Δ (2003), *Η λειτουργία λόγου- εικόνας στο παιδικό βιβλίο και η σημασία τους για το παιδί- αναγνώστη* από, «Περιπλανήσεις στην παιδική λογοτεχνία, Μελετήματα, επιμέλεια Ζούρας Π., σελ. 33,37,20-26, Ακρίτας
5. Αναγνωστόπουλος Β.Δ- Δελώνης Α. (1984), *Παιδική λογοτεχνία και σχολείο*, Πατάκης, Αθήνα
6. Ανδρικόπουλος Ν. (1999), Περιοδικό «Διαδρομές», τ.53
7. Ασωνίτης Π. (2001), *Η εικονογράφηση στο βιβλίο παιδικής λογοτεχνίας*, σελ. 39,42,46-48,59-63, Καστανιώτης, Αθήνα
8. Βασιλαράκης Ι.Ν. (1998), *Σύγχρονες οπτικές και προοπτικές της λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, Γιώργος Δάρδανος, Αθήνα
9. Βλάχος Α. (2004), *Οδηγός του Ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος*, σελ. 15-17,33,47, Υπουργείο εθνικής παιδείας και θρησκευμάτων, Αθήνα
10. Γιαννίτας Ν. Δ. (1996), *Η κοινωνικοποίηση του παιδιού κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του*, Ελληνικά γράμματα, Αθήνα
11. Γκόβαρης Χ. (2002), *Διαπολιτισμική εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο*, Περιοδικό «Διαπολιτισμική εκπαίδευση. Ελληνικά ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα», τ.2, Μεταίχμιο
12. Δελώνης Α. (1988), *Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο*, Αθήνα
13. Εμμανουήλ Σ. (2003), *Διαπολιτισμική εκπαίδευση: Ένα παράδειγμα το μυθιστόρημα: Το Τουρκάκι, εγώ και το Αραπάκι της Καραγιάννη- Τόλκα Μ.*, από «Το σύγχρονο ελληνικό παιδικό- νεανικό μυθιστόρημα»,Τσιλιμένη Τ.
14. Ζαραμπούκα Σ (1999), Περιοδικό «Διαδρομές», τ.53
15. Ζούρας Π. (2003), *Περιπλανήσεις στην παιδική λογοτεχνία*, Μελετήματα, σελ. 27-30, Ακρίτας, Αθήνα

16. Ίδρυμα Καραγιώργα Σ. (1998), «Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός», εκδόσεις «Εξάντας», Αθήνα-----Καραγιάννη Στ., Παπαδημητρίου Ζ., Πάκος Θ., Πετραλιάς Ν., Ρομπόλης Σ., Τσιάκαλος Γ., Χαραλάμπης Δ., Χατζηπροκοπίου Μ., Ψυχοπαίδης Κ-----επιστιμονική επιτροπή
17. Κανακίδου Ε.- Παπαγιάννη Β. (1997), *Διαπολιτισμική αγωγή*, σελ. 11-16-17-21-22,45-47,49,58,60,77,80, Ελληνικά γράμματα, Αθήνα
18. Κατσίκας Χ.- Καββαδίας Γ.Κ. (1995), *Η ανισότητα στην ελληνική εκπαίδευση. Η εξέλιξη των ευκαιριών πρόσβασης στην Ελληνική εκπαίδευση (1960-1994)*, σελ. 20-21 , Gutenberg, Αθήνα
19. Κατσίκη- Γκιβάλου Α. (1994), *Παιδική λογοτεχνία*, θεωρία και πράξη (δεύτερος τόμος), σελ. 13,16,26-27,63,72,74, Καστανιώτης, Αθήνα
20. Κιτσαράς Γ.Δ. (1993), *Το εικονογραφημένο βιβλίο στη νηπιακή και πρωτοσχολική ηλικία*, σελ. 71, Παπαζήσης, Αθήνα
21. Κύκλος του ελληνικού παιδικού βιβλίου, (1987), Εισηγήσεις στο Γ' σεμινάριο του «Κύκλου του Ελληνικού παιδικού βιβλίου» Αίγιο, 17-18 Οκτωβρίου 1987, «Η συμβολή της παιδικής λογοτεχνίας στην πνευματική καλλιέργεια των παιδιών», σελ. 16, 24-31,33, 1989 για την ελληνική γλώσσα, εκδοτικές επιχειρήσεις Π.Κουτσούμπος Α.Ε.
22. Μαγουλιώτης Α. (1988), *Η εικονογράφηση στο παραμύθι*, Περιοδικό «Διαδρομές», τ.9
23. Μάνος Χρ., Σελίμης Ε., Σονιάδης Χ., (2001), *Λογοτεχνία προσχολικής ηλικίας*, τομέας υγείας και πρόνοιας, σελ. 15,27-31,37-42,46-47, Οργανισμός εκδόσεων διδακτικών βιβλίων, Αθήνα
24. Μάρκος Γ.Π. (1996), *Η πολυπολιτισμικότητα της ελληνικής κοινωνίας. Η διαδικασία διεθνοποίησης και η αναγκαιότητα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης*, σελ. 1-2,28,58, Υπουργείο εθνικής παιδείας και θρησκευμάτων. Γενική γραμματεία λαϊκής επιμόρφωσης, Αθήνα
25. Μάρκος Γ. Π. (1996), *Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική –επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*, σελ. 1,6,10,18,28-29,53-54, Υπουργείο εθνικής παιδείας και θρησκευμάτων γενική γραμματεία λαϊκής επιμόρφωσης, Αθήνα
26. Μπενέκος Α.Π. (1981), *Το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο*, σελ. 34, εκδόσεις Δίπτυχο, Αθήνα

27. Ντίνας Κ- Βαμβακίδου Ι.- Κυρίδης Α. (2002), *Διαπολιτισμική προσχολική γλωσσική εκπαίδευση: Μια πρόταση για την ελληνική πραγματικότητα*, Περιοδικό «Διαπολιτισμική εκπαίδευση. Ελληνικά ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα», τ.2, Μεταίχμιο
28. Οικονομίδου Σ. (2000), *Χίλιες και μία ανατροπές*, Η νεοτερικότητα στη λογοτεχνία για μικρές ηλικίες, σελ. 58, Ελληνικά γράμματα, Αθήνα
29. Παπανικολάου Ρ.- Τσιλιμένη Τ. (2002), *Η παιδική λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο*, Θεωρία και πράξη, σελ. 18-21,26-32,63,67,69-71,90-92,101-102,105-106, Καστανιώτης, Αθήνα
30. Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου Α. (1987), *Μιλώντας για τα παιδικά βιβλία*, σελ. 25, Καστανιώτης, Αθήνα
31. Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου Α. (1990), *Η παιδική λογοτεχνία στην εποχή μας*, σελ 66,97,138-140, Καστανιώτης, Αθήνα
32. Πυργιωτάκης Ι.Ε. (1989), *Κοινωνικοποίηση και εκπαιδευτικές ανισότητες*, σελ. 11, Γρηγόρη, Αθήνα
33. Σακκάς Β. (2004), *Διαφορετικότητα*, Περιοδικό «Σύγχρονο νηπιαγωγείο», τ.38
34. Σταθάτου Ξ.(2003), *Το παιδί με ειδικές ανάγκες ως θέμα στο μυθιστόρημα της νεότερης παιδικής λογοτεχνίας*, από «Το σύγχρονο ελληνικό παιδικό- νεανικό μυθιστόρημα»,Τσιλιμένη Τ.
35. Ταρσούλη Γ. (1986), *Παραμύθια και μικρές ιστορίες*, Περιοδικό «Διαδρομές», τ.2
36. Τσιλιμένη Τ. (2002), *Οι μικρές ιστορίες κατά την εικοσαετία 1970-1990*, γραμματολογική, παιδαγωγική και γλωσσική εξέταση, σελ. 16-17,43-55,59-70,91-94,152-153,172,195-199,215-216, Καστανιώτης, Αθήνα
37. Τσιλιμένη Τ. (2003), *Η έννοια της διαφορετικότητας στις μικρές ιστορίες*, Περιοδικό «Διαδρομές», τ. 9-10
38. Τσιλιμένη Τ. (χ.χ), *Το σύγχρονο ελληνικό παιδικό- νεανικό μυθιστόρημα*, σελ. 73,129,130-131,133-134, Σύγχρονοι Ορίζοντες
39. Χρυσαιφίδης Κ- Παππαγιάννη Π. (2000), *Οδηγίες εισαγωγής γλωσσοδιδακτικού υλικού. Σε τάξεις προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας διαπολιτισμικού προσανατολισμού*, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Κέντρο διαπολιτισμικής αγωγής, Αθήνα
40. Ψαράκη Β (1999), Περιοδικό «Διαδρομές», τ.53

41. (1999), *Παιδική Λογοτεχνία*, σκτισάροντας απόψεις και τάσεις του σήμερα, σελ. 19, Πολιτιστική κίνηση εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, Αθήνα
42. *Διακρίσεις ρατσισμός ξενοφοβία στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα* (2002), από το Internet στη διεύθυνση www.unisef.gr/reports/racism.php
43. *Εκπαιδευτικά* (2002), από το Internet στη διεύθυνση www.olme.gr/2002/ekpaideutika0904.htm
44. *Η διαπολιτισμική προοπτική στην ελληνική εκπαίδευση* (2003), από το Internet στη διεύθυνση www.istoselides.gr/news/article.php
45. *Μετανάστες και κοινωνικός αποκλεισμός- Ο ρόλος του σχολείου* (2002), από το Internet στη διεύθυνση www.olme.gr/2002/loveme01/htm
46. *Ξενοφοβία* (2005), από το Internet στη διεύθυνση www.eone.gr/4dcgi/_w_articles_womchild_100099_30/09/2003
47. *Σχολείο χωρίς σύνορα* (2002), από το Internet στη διεύθυνση www.olme.gr/2002/loveme01/htm

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι
ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ
ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ

Α΄ ΦΑΣΗ
ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

1. Πότε λέμε ότι κάποιος είναι ξένος;
2. Πότε λέμε ότι κάποιος δεν είναι ξένος;
3. Πως νομίζεις ότι νιώθει όταν αφήνει τον τόπο του και γιατί;
4. Είναι ενοχλητικό για σένα/ σε ενοχλεί/ σε πειράζει να είναι κάποιος συμμαθητής σου ξένος και γιατί;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1^ο ΔΗΜΟΣΙΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

ΔΕΣΠΟΙΝΑ(Προνήπιο)

1. Από την άλλη μεριά
2. Από την τάξη
3. Άσχημα, γιατί νιώθει μόνη
4. Ναι, γιατί νομίζω πως θα μου πάρει τα πράγματα

ΧΡΙΣΤΙΝΑ(Νήπιο)

1. Όταν τον δούμε
2. Όταν είναι γνωστός
3. Άσχημα, γιατί νομίζει πως δεν θα έχει φίλους
4. Ναι, επειδή μπορεί να είναι κακό παιδί

ΑΡΤΕΜΙΣ(Νήπιο)

1. Όταν τον ξέρουμε
2. Όταν δεν τον ξέρουμε
3. Άσχημα, γιατί είναι ξένος
4. Ναι

ΣΤΑΘΗΣ(Νήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Άσχημα, δεν ξέρω γιατί, έτσι απλά νομίζω
4. Όχι, δεν με πειράζει

ΜΑΡΚΕΛΛΑ(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Ωραία
4. Ναι, θα θέλει όλο να παίζει μαζί μου και εγώ δεν θα θέλω

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ(Προνήπιο)

1. Αυτός που ξέρω
2. Αυτός που δεν ξέρω
3. Ωραία
4. Ναι, θα μου παίρνει τα παιχνίδια

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ(Νήπιο)

1. Όταν έρχεται πρώτη φορά στην τάξη
2. Όταν τον ξέρω
3. Άσχημα, επειδή δεν θα τον ξέρω
4. Ναι, γιατί παίζουν και δεν με αφήνουν ήσυχο

ΚΑΤΕΡΙΝΑ(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Άσχημα
4. Όχι

ΝΙΚΟΛΕΤΑ(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Ότι είναι γνωστός
3. Άσχημα
4. Ναι, γιατί θα θέλει να είμαι φίλη του

ANNA Π.(Προνήπιο)

1. Αυτός που δεν είναι από εδώ
2. Αυτόν που τον ξέρω
3. Άσχημα και στεναχωριέται
4. Ναι, επειδή δεν πρέπει να κάνει φασαρία

ΓΙΑΝΝΗΣ(Νήπιο)

1. Όταν μένει αλλού
2. Όταν μένει εδώ

3. Παράξενα, δεν έχει ξαναρθεί
4. Ναι, δεν μου αρέσει που δεν ξέρουν ελληνικά

ΔΙΟΝΥΣΙΑ(Νήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Αυτόν που ξέρω
3. Ωραία
4. Όχι

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ(Νήπιο)

1. Αυτός που δεν τον ξέρω
2. Αυτόν που ξέρω
3. Άσχημα, επειδή δεν θα έχει φίλους
4. Δεν ξέρω

ANNA(Νήπιο)

1. Αυτός που δεν τον ξέρω
2. Αυτός που τον ξέρω
3. Καλά
4. Ναι

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΝ.(Προνήπιο)

1. Αυτόν που δεν ξέρω
2. Αυτός που ξέρω
3. Καλά, γιατί γνωρίζει άλλα πράγματα
4. Όχι δεν με ενοχλεί

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ(Προνήπιο)

1. Όταν τον ξέρω
2. Αυτόν που ξέρω
3. Ωραία, γιατί θα γνωρίσει άλλα παιδιά
4. Ναι

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ.(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Άσχημα, γιατί τον χτύπησαν
4. Ναι, μερικές φορές

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ(Νήπιο)

1. Όταν είναι φίλος μας
2. Όταν είναι ο μπαμπάς ή ο αδερφός μας
3. Χάλια, γιατί του λείπει η μαμά και ο μπαμπάς του
4. Όχι, θα είναι φίλος μου

ΘΕΟΔΩΡΟΣ(Προνήπιο)

1. Όταν είναι από άλλού
2. Όταν με πηγαίνει στο δικό του μέρος και με φροντίζει
3. Ωραία
4. Ναι, δεν ξέρω γιατί

ΝΑΝΤΙΑ(Νήπιο)

1. Όταν τον ξέρω
2. Όταν είναι φίλος μας
3. Καλά
4. Όχι

ΣΩΤΗΡΗΣ(Νήπιο)

1. Όταν έρχονται να μας κλέψουν
2. Όταν είναι στην πόλη μας
3. Δεν είναι καλά και αρρωσταίνουν
4. Όχι

ΜΑΡΙΑ(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Άσχημα

4. Ναι, γιατί με σκουντάνε

ΑΝΤΩΝΗΣ(Νήπιο)

1. Αυτόν που δεν τον γνωρίζω
2. Όταν τον γνωρίζω
3. Χάλια, γιατί έφυγε από το σπίτι του
4. Όχι, μου αρέσει

ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΜΙΚΡΟΚΟΣΜΟΣ

ΔΗΜΗΤΡΑ(Νήπιο)

1. Όταν δεν τον ξέρουμε
2. Όταν τον ξέρουμε
3. Άσχημα, επειδή δεν τον καταλαβαίνει κανείς και επειδή εγκατέλειψε την πόλη του
4. Όχι, θα τον γνωρίσω

ΧΡΥΣΑ(Νήπιο)

1. Όταν έρχονται από αλλού
2. Όταν δεν έρχονται
3. Δεν θα νιώθει καλά, επειδή δεν θα τον ξέρουμε
4. Όχι, θα τον έκανα παρέα

ΕΙΡΗΝΗ(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Καλά
4. Όχι

ΓΙΑΝΝΗΣ(Νήπιο)

1. Όταν έρχεται από αλλού
2. Όταν δεν έρχεται
3. Περίεργα, γιατί δεν έχει ξαναδεί τον τόπο
4. Ναι, με νευριάζει που μιλάνε ξένες γλώσσες

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Άσχημα, γιατί είναι μόνος
4. Όχι

ΦΙΛΙΠΠΙΟΣ(Νήπιο)

1. Αυτός που δεν τον γνωρίζεις
2. Αυτόν που τον γνωρίζεις
3. Ωραία, γιατί είναι ωραία η Ελλάδα
4. Ναι, γιατί δεν μιλάνε ελληνικά

ΓΙΩΡΓΟΣ(Νήπιο)

1. Όταν δεν τον ξέρω
2. Όταν τον ξέρουμε
3. Άσχημα, επειδή δεν ξέρει να διαβάζει
4. Όχι, θα παίζουμε και θα τον γνωρίσω

ΑΓΓΕΛΟΣ(Νήπιο)

1. Όταν έρχεται από αλλού
2. Όταν τον ξέρω
3. Άσχημα, επειδή δεν ξέρει τη γλώσσα
4. Ναι

ΖΗΣΗΣ(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Αυτόν που ξέρω
3. Ωραία
4. Όχι

ΣΤΕΦΑΝΟΣ(Νήπιο)

1. Αυτός που δεν τον ξέρω
2. Αυτός που του δινόμαστε
3. Άσχημα
4. Ναι, δεν θα τον αγαπώ

ΒΙΤΑΝΗΣ(Προνήπιο)

1. Αυτός που δεν μιλάει ελληνικά
2. Αυτόν που ξέρω
3. Άσχημα, γιατί δε θα έχει φίλους

4. Ναι, δεν θα τον παίζω

ΔΗΜΗΤΡΗΣ(Προνήπιο)

1. Αυτός που έρχεται πρώτη φορά στο σχολείο
2. Αυτός που έρχεται εδώ
3. Καλά
4. Όχι

ΑΘΑΝΑΣΙΑ(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Άσχημα, που δεν ξέρει που πάει
4. Ναι, όταν με ενοχλεί

ΣΟΦΙΑ(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Όχι καλά
4. Ναι, λιγάκι

6^ο ΔΗΜΟΣΙΟ ΟΛΟΗΜΕΡΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ(Νήπιο)

1. Όταν είναι καινούριος σε ένα μέρος
2. Όταν τον ξέρουμε
3. Άσχημα, γιατί προσπαθεί να κάνει φίλους και κανένας δεν τον θέλει
4. Όχι

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ(Προνήπιο)

1. Αυτόν που δεν τον ξέρω
2. Αυτόν που ξέρω
3. Καλά
4. Όχι

ΜΑΡΙΑ(Προνήπιο)

1. Κάποιος αδερφός
2. Αυτός που του δίνουμε δώρο
3. Καλά
4. Όχι

ΘΑΝΑΣΗΣ(Νήπιο)

1. Όταν δεν τον ξέρω
2. Όταν του λες: «Γεια σου φίλε καλά είσαι;»
3. Ωραία, γιατί θα μάθει τη γλώσσα
4. Όχι

ΑΝΔΡΕΑΣ(Προνήπιο)

1. Αυτόν που δεν τον ξέρουμε
2. Αυτόν που ξέρω
3. Ωραία, γιατί μαθαίνουν καινούρια παιδιά και γλώσσα
4. Όχι

ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ(Νήπιο)

1. Αυτόν που δεν τον ξέρω
2. Αυτόν που ξέρω
3. Καλά, γιατί θα είναι φίλος με όλους
4. Όχι

ΕΛΙΣΑΒΕΤ(Προνήπιο)

1. Όταν δεν τον ξέρω
2. Όταν τον ξέρω
3. Ωραία, γιατί θα κάνει καινούριους φίλους
4. Όχι

ΔΙΟΝΥΣΗΣ(Προνήπιο)

1. Όταν έρχεται πρώτη φορά στο σχολείο
2. Όταν τον ξέρω
3. Όμορφα, δεν ξέρω γιατί
4. Όχι

ΣΟΦΙΑ(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Όταν τον ξέρω
3. Ωραία, θα κάνει νέους φίλους
4. Όχι

ΜΑΡΙΟΣ(Νήπιο)

1. Όταν έρχεται για πρώτη φορά στο σχολείο
2. Όταν τον γνωρίζω
3. Όμορφα, γιατί κάνει νέους φίλους
4. Όχι

ΧΡΙΣΤΙΝΑ(Νήπιο)

1. Όταν δεν έχει έρθει στο σχολείο
2. Όταν τον ξέρω
3. Άσχημα, διότι δεν ξέρει κανέναν

4. Όχι

ΚΙΚΗ(Νήπιο)

1. Όταν έρχεται από άλλη χώρα
2. Όταν είναι στην ίδια χώρα με εμάς
3. Καλά, γιατί γνωρίζει πολλούς φίλους
4. Όχι

ΘΟΔΩΡΗΣ(Νήπιο)

1. Ο Ανδρέας
2. Η Ηλιάννα, ο Αποστόλης και ο Θανάσης
3. Όμορφα, γιατί είναι όμορφα εδώ
4. Όχι

ΗΛΙΑΝΝΑ(Προνήπιο)

1. Όταν δεν τον ξέρω
2. Όταν τον ξέρω
3. Ωραία
4. Όχι

ΑΝΔΡΕΑΣ Κ.(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Άσχημα
4. Όχι

ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑ

ΜΙΛΤΟΣ(Νήπιο)

1. Όταν είναι αλλιώς
2. Όταν είναι ίδιος σαν και εμάς
3. Καλά
4. Λιγάκι μόνο

ΔΗΜΗΤΡΗΣ(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Όταν τον γνωρίζω
3. Άσχημα
4. Όχι

ΜΑΡΙΑ(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Καλά
4. Όχι

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Όμορφα
4. Όχι

ΜΙΧΑΛΗΣ(Νήπιο)

1. Αυτόν που δεν τον ξέρω
2. Αυτός που ξέρω
3. Στην αρχή δεν περνάει καλά, όμως το συνηθίζει
4. Όχι

ΑΡΗΣ(Νήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Όμορφα, γιατί κάνει φίλους
4. Όχι

ΣΤΕΦΑΝΟΣ(Νήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Καλά
4. Ναι

ΑΝΤΩΝΗΣ(Νήπιο)

1. Ο κλέφτης
2. Αυτός που τον ξέρω
3. Κακά, γιατί είναι κλέφτης
4. Ναι, επειδή παίρνει τα παιχνίδια και τα κλέβει

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ(Νήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Καλά
4. Όχι

ΑΘΑΝΑΣΙΑ(Νήπιο)

1. Δεν τον ξέρω
2. Τον ξέρω
3. Ωραία, γιατί έχει φίλους
4. Όχι

ΓΙΑΝΝΗΣ(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Ωραία

4. Όχι

ΔΗΜΗΤΡΑ(Νήπιο)

1. Όταν δεν τον ξέρω και δεν του μιλάω
2. Όταν τον ξέρω
3. Άσχημα, γιατί δεν ξέρει κανέναν εκεί που πάει
4. Όχι δεν με πειράζει

ΣΟΦΙΑ(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Ωραία
4. Όχι

ΛΕΑΝΤΡΑ(Προνήπιο)

1. Δεν τον ξέρουμε
2. Δεν τον ξέρουμε
3. Καλά, κάνει άλλους φίλους
4. Όχι

ΕΙΡΗΝΗ(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Καλά
4. Ναι

ΕΛΙΝΑ(Νήπιο)

1. Όταν είναι από άλλο μέρος
2. Όταν είναι από όπου και εμείς
3. Καλά που πάει σε άλλο τόπο και τον γνωρίζει
4. Όχι

18^ο ΔΗΜΟΣΙΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

ΑΓΓΕΛΟΣ(Προνήπιο)

1. Όταν δεν τον ξέρω και δεν παίζω μαζί του
2. Όταν τον ξέρω
3. Άσχημα, γιατί δεν τον παίζουν τα άλλα παιδιά
4. Όχι

ΜΑΡΙΑ(Νήπιο)

1. Όταν δεν τον ξέρω
2. Όταν τον ξέρω
3. Άσχημα, γιατί δεν πρέπει να φύγει
4. Όχι

ΗΛΙΑΣ(Προνήπιο)

1. Όταν δεν τον ξέρω
2. Όταν τον ξέρω
3. Άσχημα
4. Όχι

ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ(Νήπιο)

1. Όταν δεν τον γνωρίζω
2. Όταν τον γνωρίζουμε
3. Ωραία, γιατί βρίσκει καινούριους φίλους
4. Όχι

ΝΑΤΑΣΣΑ(Προνήπιο)

1. Δεν τον ξέρω
2. Τον ξέρω
3. Ωραία, γιατί βλέπει άλλα μέρη
4. Όχι

ΣΤΕΦΑΝΙΑ(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Άσχημα
4. Όχι

ΦΩΤΗΣ(Νήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Δεν ξέρω
4. Όχι

ΜΑΡΙΑ(Νήπιο)

1. Αυτός που μιλάει άλλη γλώσσα
2. Αυτός που ξέρω
3. Ωραία
4. Όχι

ΑΝΔΡΕΑΣ(Προνήπιο)

1. Δεν τον ξέρω
2. Τον ξέρω
3. Δεν ξέρω
4. Όχι

ΣΤΕΦΑΝΟΣ(Προνήπιο)

1. Όταν μιλάει άλλη γλώσσα και είναι από άλλο μέρος
2. Όταν είναι από εδώ
3. Ωραία, γιατί έχει νέους φίλους
4. Όχι

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ(Προνήπιο)

1. Όταν το ξέρω
2. Δεν τον ξέρω
3. Άσχημα, γιατί δεν θα έχει φίλους

4. Ναι, μετά θα το κάνω

ΕΛΕΝΗ(Νήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Άσχημα, γιατί δε θα έχει φίλους
4. Όχι

ΑΝΤΩΝΗΣ(Νήπιο)

1. Δεν τον γνωρίζω
2. Όταν τον γνωρίζω
3. Άσχημα, γιατί θέλει να γυρίσει πίσω
4. Όχι

ΛΕΥΤΕΡΗΣ(Νήπιο)

1. Όταν δεν τον ξέρω
2. Τον ξέρω
3. Άσχημα, διότι μπορεί να μην βρει φίλους
4. Ναι, επειδή δεν θα τον ξέρω

ΓΙΩΡΓΟΣ(Νήπιο)

1. Τον ξέρω
2. Όταν τον ξέρω
3. Άσχημα, μήπως δεν βρει φίλους
4. Όχι

ΔΗΜΗΤΡΗΣ(Νήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Άσχημα
4. Όχι

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Κ.(Προνήπιο)

1. Δεν τον ξέρω
2. Τον ξέρω
3. Ωραία
4. Όχι

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ
ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
Β' ΦΑΣΗ

1. Πως λέγεται αυτός που έρχεται από άλλη χώρα;
2. Ξέρετε κάποιον που ήρθε από άλλη χώρα;
3. Γιατί νομίζετε ότι άφησε τον τόπο;
4. Μπορεί να γίνει φίλος σας κάποιο ξένο παιδί;
5. Πως θα τους δείχνατε τη φιλία και την αγάπη σας;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1^ο ΔΗΜΟΣΙΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

1. Ξένος.
2. Ο μαύρος, ο κόκκινος, ο άσπρος.
 - ◆ Τι εννοούμε ότι έρχεται από αλλού; Μπορεί να είναι και ίδιος με εμάς, έτσι;

Ναι.

- ◆ Αν έρθει ας πούμε από την Γερμανία ή από την Αγγλία θα καταλάβετε ότι είναι διαφορετικός; Από που θα το καταλάβετε;

Από τη φωνή, από τη χώρα του, αν είναι κίτρινος.

3. Γιατί θέλει να μείνει.

- ◆ Γιατί θέλει να μείνει;

Γιατί θέλουν να μας την πάρουνε(την πατρίδα).

- ◆ Όταν έρχονται εδώ ξένα παιδάκια, θέλουν να σας πάρουν το σχολείο;

Όχι.

3. Γιατί θέλουν να κάνουν εκδρομή, για να μας κάνουν καινούριο μάθημα και για να μάθουν γράμματα, ελληνικά και γιατί θέλουν να μοιάζουν με εμάς. Και επειδή θέλουνε να φάνε.

4. Όχι, γιατί είναι ξένο και δεν το ξέρουμε.

- ◆ Άμα το γνωρίσετε καλύτερα δεν θα γίνει φίλος σας;

Ναι.

- ◆ Θα τον αγαπάτε όπως και τα άλλα τα παιδάκια;

Ναι.

5. Θα παίζαμε μαζί του και θα τραγουδούσαμε.

ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΜΙΚΡΟΚΟΣΜΟΣ

1. Ξένος.
2. Ένα μαύρο παιδάκι που είναι στην τάξη μας, ο Ρεμσί. Ένα κατσιβελάκι(γυφτάκι).
3. Για να μάθει γράμματα, για να ξέρει να διαβάζει, για να παίζει με τα παιδιά και να μάθει ελληνικά.
4. Ναι, γιατί μπορούμε να γνωριστούμε και να γίνουμε φίλοι. Εγώ κυρία όχι.
5. Θα του έδειχνα καλοσύνη και να του λέμε καλά λόγια. Να τον παίζουμε, να τον έχουμε φίλο, να παίζουμε μερικές φορές αυτό που θέλει.

6^ο ΔΗΜΟΣΙΟ ΟΛΟΗΜΕΡΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

1. Ξένος.
2. Τον Ανδρέα και τον Διονύση. Από άλλη χώρα, από την Αρμενία.
Διονύσης: «Όμως δεν είμαι Αρμένος, είμαι από την Ελλάδα, η μαμά μου είναι από την Αρμενία.
3. Γιατί γίνεται ένας πόλεμος και γκρεμίζονται σπίτια και φοβούνται να μην σκοτωθούν και έρχονται σε μια άλλη πόλη. Άμα κάνουν πόλεμο στη δική τους χώρα έρχονται σε άλλη.
4. Όχι, γιατί είναι από άλλη χώρα. Ναι, γιατί όλα τα παιδάκια είναι καλά.
5. Με παιχνίδια, θα τον παίζουμε και δεν θα τον δέρνουμε.

ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑ

1. Ξένος.
2. Ο μπαμπάς μου είχε ένα ξένο παιδάκι στην τάξη του. Ο Φιλίμωνας που είχε έρθει παλιά από τη Γαλλία.
3. Θέλει να γνωρίσει καινούριους φίλους και να δει καινούρια σπίτια και καινούρια τάξη.
4. Ναι και θα παίζουμε μαζί.
5. Όποιοι είναι ξένοι πρέπει να τους αγαπάμε, να τους λέμε «πώς σε λένε» και να είμαστε καλά παιδιά όταν έρχεται κάποιος ξένος. Και θα παίζαμε μαζί του.

18^ο ΔΗΜΟΣΙΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

1. Ξένος.
2. Όχι.
3. Για να κάνουν διακοπές και γιατί μπορεί να έχουν και παιδάκια και μπορεί να πηγαίνουν σχολείο σε μια χώρα.
4. Όχι, γιατί δεν τον ξέρουμε τον ξένο και άμα τον γνωρίσουμε θα τον κάναμε παρέα.
5. Θα τον παίζαμε και έτσι θα του δείχναμε πως είναι φίλος μας.

**ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ
«ΔΩΣΕ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ»**

**Γ' ΦΑΣΗ
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΟΥ
ΚΕΙΜΕΝΟΥ**

1. Γιατί χώρισε η δασκάλα τους δυο φίλους
2. Πως ένιωσαν οι δυο φίλοι;
3. Γιατί δεν έβαλε η δασκάλα τα καινούρια παιδιά να καθίσουν μαζί, αλλά χώρισε τους δυο φίλους;
4. Γιατί θα ένιωθαν άσχημα τα δυο παιδιά;
5. Γιατί ήρθαν στην Ελλάδα και άφησαν τον τόπο τους;
6. Πως τα δέχτηκαν τα άλλα παιδιά; Πως ένιωσαν τα δυο παιδιά;
7. Έπαιξαν μαζί τους οι συμμαθητές τους; Γιατί;
8. Μάθαιναν τα ξένα παιδιά εύκολα τα ελληνικά; Πως τα μιλούσαν;
9. Τι γιορτή έκαναν στο σχολείο;
10. Τι έλεγε το τραγουδάκι;
11. Στο τέλος έγιναν φίλοι τα δυο παιδιά;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1^ο ΔΗΜΟΣΙΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

1. Γιατί ήρθαν δυο παιδιά και το ένα, δεν μπορούσαν να καθίσουνε μαζί, γιατί μαλώνανε και ήθελε τον φίλο του και ήθελε να καθίσει με άλλο παιδί.
2. Άσχημα και νευρίασαν, γιατί τους χώρισαν.
3. Γιατί ήταν καινούρια και γιατί ήταν ξένα, από άλλη χώρα. Ήρθαν στην Ελλάδα να βρουν μια δεύτερη χώρα και είπε ότι: «Εσείς είστε καλά παιδιά και πρέπει να τα προστατέψετε».
4. Άσχημα, επειδή δεν τα παίζανε οι άλλοι.
5. Για να μάθουν ελληνικά, να μάθουν να διαβάζουνε και να μάθουν γράμματα.
6. Άσχημα.
7. Δεν τα παίζανε και κυρίως το Γιάννου.
8. Όχι, λίγο δύσκολα και σπασμένα(σπαστά).
9. Με μήλα.
10. «Δώσε την αγάπη σου σε ένα μήλο». «Δώσε ένα μήλο με αγάπη».
11. Ναι και τον αγαπούσε.

ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΜΙΚΡΟΚΟΣΜΟΣ

1. Γιατί ήρθαν δυο καινούρια παιδιά.
2. Στεναχωρημένοι, γιατί τους άλλαξε θέση.
3. Για να μην νιώθουν μοναξιά.
4. Γιατί είναι από άλλες χώρες.
5. Για να έχουνε δεύτερη χώρα.
6. Όχι, γιατί ήταν από άλλη χώρα.
7. Όχι, γιατί δεν τους γνώριζαν. Επειδή ακόμα δεν είχαν γνωριστεί, όμως μετά που θα τους ξέρανε. Επειδή πήγαν σε άλλη πόλη.
8. Όχι, γιατί ήταν από άλλη χώρα και γιατί δεν ήξεραν να το πουν. Μπορούσαν όμως να συνεννοηθούν.
9. Τη γιορτή της φιλίας και θα δίνανε όλοι από ένα δώρο, ζωγραφιές
10. «Δώσε μήλο», «Δώσε αγάπη σε ένα μήλο».
11. Ναι, γιατί γνωριστήκανε καλύτερα και γιατί στην Ελλάδα έμαθαν εύκολα τα ελληνικά.

6^ο ΔΗΜΟΣΙΟ ΟΛΟΗΜΕΡΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

1. Για να χωρέσουν κι άλλοι στα θρανία.
2. Άσχημα, γιατί ήταν πολύ φίλοι και ήθελαν να κάθονται μαζί.
3. Γιατί τα άλλα παιδιά είχαν καθίσει πολύ καιρό μαζί και μπορεί και να κοιτούσε ο ένας τον άλλο.
4. Άσχημα, γιατί δεν θα είχαν φίλους και δεν θα ήξεραν ελληνικά.
5. Έρχονται για να βρουν σχολείο και μια πατρίδα.
6. Δεν τα ήθελαν.
7. Δεν τα παίζανε.
8. Όχι, τους μάθαινε ένας Έλληνας.
9. Τη γιορτή της ευτυχίας και της φιλίας. Και έφεραν όλοι από ένα δώρο, κάρτες από ποδόσφαιρο, γορίλα και μήλα.
10. «Η αγάπη είναι μήλο».
11. Ναι, τον αγαπούσανε στο τέλος.

ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑ

1. Γιατί ερχόταν τα παιδάκια τα καινούρια και επειδή ήταν ξένα να μην είναι μόνα τους.
2. Άσημα και κλαίγανε.
3. Τους είπε πως τους χώρισε γιατί ήρθαν δυο ξένα παιδιά.
4. Γιατί το αγοράκι είπε στη δική του γλώσσα καλημέρα και δεν το κατάλαβαν.
5. Γιατί ήθελαν να γνωρίσουν μια άλλη πατρίδα.
6. Όχι δεν τα έκαναν παρέα.
7. Όχι.
8. Όχι.
9. Τη γιορτή της φιλίας.
10. «Δώσε το μήλο, την αγάπη»
11. Ναι και τον αγαπούσανε.

18^ο ΔΗΜΟΣΙΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

1. Γιατί θα έρθουν άλλα δυο παιδιά.
2. Άσχημα.
3. Δεν θα ένιωθαν ωραία γιατί θα ήταν μόνα τους.
4. Γιατί ήταν ξένα.
5. Γιατί ήθελαν μια δεύτερη πατρίδα.
6. Δεν τα ήθελαν γιατί ήταν ξένα.
7. Όχι
8. Όχι.
9. Για τη φιλία και θα έφερναν από ένα δώρο.
10. «Δώσε την αγάπη σου, όπως δίνεις ένα μήλο, έτσι απλά».
11. Ναι και το ήθελαν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ο ΜΑΥΡΟΣ ΚΟΤΣΥΦΑΣ ΚΑΙ Ο ΑΣΠΡΟΣ ΓΛΑΡΟΣ»

Δ΄ ΦΑΣΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Που έμενε ο Ιάκωβος, ο κότσυφας;
2. Που έμενε ο Τζίμης, ο γλάρος;
3. Που τον προσκάλεσε ο γλάρος; Που ήταν το σπίτι;
4. Τι σκέφτηκε ο Ιάκωβος μόλις έφτασαν στο χωριό και είδε τα άλλα πουλιά;
5. Γιατί όλοι τον κοιτούσαν περίεργα;
6. Τι ρώτησε ο καπετάν- Γλάρος;
7. Γιατί δεν τον συμπαθούσαν τα άλλα πουλιά;
8. Γιατί του είπε ο Τζίμης να μην ξαναπάν στο χωριό;
9. Τι του είπε ο Τζίμης όταν τον είδε στεναχωρημένο;
10. Τι βρήκε στο σεντούκι ο Ιάκωβος και τι του είπε ότι τα κάνουν στο δικό του χωριό;
11. Ο Αλβέρτος το ψαροπούλι, μόλις άκουσε τις ιστορίες του Ιάκωβου τι είπε στη μαμά του και πως αντέδρασε εκείνη;
12. Από τότε πώς ένιωθαν όλοι για τον Ιάκωβο;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1^ο ΔΗΜΟΣΙΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

1. Στο δάσος.
2. Στο χωριό του, που ήταν κοντά στη θάλασσα.
3. Στο σπίτι του.
4. Παραξενεύτηκε και παραξενεύτηκαν και τα άλλα τα πουλιά που τον είδαν, επειδή ήταν διαφορετικός.
5. Επειδή ήταν μαύρος.
6. Ποιο είναι αυτό το πουλί;
7. Επειδή ήταν αλλιώτικος.
8. Γιατί θύμωσαν τα άλλα πουλιά και του γυρνούσαν την πλάτη και γιατί παραξενεύτηκαν.
9. Να μην ξαναπάν στο χωριό και να πάνε να μείνουν στο δάσος.
10. Βιβλία και είπε ο Τζίμης πως τα είχε για να ανάβω φωτιά, όταν κρυώνω. Ενώ στο δάσος οι κότσυφες τα διάβαζαν από μικρά.
11. Η μαμά του το είπε στους άλλους ότι είναι καλός και άρχισαν να τον επισκέπτονται.
12. Στο τέλος τον αγάπησαν και έγινε δάσκαλος στα μικρά παιδιά.

ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΜΙΚΡΟΚΟΣΜΟΣ

1. Στο δάσος.
2. Στη θάλασσα.
3. Στο σπίτι του.
4. Σκέφτηκε, γιατί τον κοιτούν τόσο περίεργα.
5. Γιατί δεν είχε το ίδιο χρώμα.
6. Ποιο είναι αυτό το πουλί το μαύρο.
7. Όχι, επειδή δεν είχε ίδιο χρώμα.
8. Γιατί τον κοροϊδεύανε.
9. Του είπε να μείνουνε μαζί.
10. Βιβλία. Οι κότσυφες τα διάβαζαν και όλοι οι γλάροι ήταν από έξω και τα ακούγανε.
11. Είπε να πάνε να του κάνουν επίσκεψη, επειδή έλεγε ωραία παραμύθια.
12. Έγιναν φίλοι και τον αγαπούσαν, γιατί κατάλαβαν πως μπορεί να μην έχουν το ίδιο χρώμα, αλλά μπορεί να γίνει φίλος τους.

6^ο ΔΗΜΟΣΙΟ ΟΛΟΗΜΕΡΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

1. Στο δάσος.
2. Στη θάλασσα.
3. Στο χωριό του.
4. Ήταν περίεργα.
5. Όλοι τον κοιτούσαν παράξενα, γιατί δεν έμοιαζε με γλάρο και του γύρισαν την πλάτη.
6. Τι είναι αυτό το πουλί;
7. Γιατί ήταν μαύρο πουλί και δεν είχε το ίδιο ράμφος και για αυτό τον έδιωξαν.
8. Γιατί όλοι του γυρνούσαν την πλάτη και δεν του έδιναν σημασία.
9. Να μείνουνε στο σπίτι του Ιάκωβου.
10. Βιβλία για να διαβάσουνε. Οι γλάροι δεν διαβάζουν, ενώ οι κότσυφες τα διαβάζουν.
11. Ξέρει πάρα πολλές ιστορίες και η μαμά του ήθελε να του κάνει επίσκεψη και είπε στα άλλα πουλιά ότι είναι πολύ αστείος στις ιστορίες.
12. Έγιναν φίλοι, μαζεύτηκαν έξω από το σπίτι και είπε αστεία που από τα γέλια ήταν σαν να έγινε σεισμός. Μετά τον ήθελαν.

ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑ

1. Στο δάσος.
2. Στο νησί των γλάρων.
3. Για φαγητό.
4. Όλοι είναι ίδιοι.
5. Ήταν μαύρος.
6. Ποιο είναι αυτό το μαύρο πουλί;
7. Πρώτη φορά έβλεπαν μαύρο πουλί.
8. Γιατί όλοι γελούσαν μαζί του και τον κοροϊδεύανε.
9. Δες πειράζει θα πάμε στο δικό σου το σπίτι.
10. Βιβλία και οι γλάροι τα καινε, ενώ ο Ιάκωβος είπε ότι τα διαβάζουνε.
11. Ότι λέει ωραίες ιστορίες και η μαμά του φώναζε όλο το χωριό να ακούσουνε μια πολύ ωραία ιστορία.
12. Ναι και περνούσαν καλά.

18^ο ΔΗΜΟΣΙΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

1. Στο δάσος.
2. Στη θάλασσα.
3. Στο σπίτι του στο χωριό.
4. Ότι θα τους διαβάσει ιστορίες και ήταν παράξενα.
5. Γιατί ήταν διαφορετικός στο χρώμα.
6. Ποιο είναι αυτό το πουλί;
7. Γιατί δεν ήξερε να διαβάζει.
8. Για να μην τον κοροϊδεύουν.
9. Θα πάμε σπίτι σου.
10. Βιβλία. Οι γλάροι τα έκαιγαν γιατί δεν ήξεραν να διαβάζουν.
11. Είπε πόσο καλός ήταν και πήγαιναν επίσκεψη.
12. Ύστερα έγιναν φίλοι.

Ε΄ ΦΑΣΗ
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ
ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1^ο ΔΗΜΟΣΙΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

ΔΕΣΠΟΙΝΑ(Προνήπιο)

1. Από άλλο μέρος
2. Από την τάξη μου
3. Ωραία, γιατί γνωρίζει νέους τόπους
4. Όχι

ΧΡΙΣΤΙΝΑ(Νήπιο)

1. Όταν είναι από άλλο τόπο
2. Όταν τον ξέρω
3. Άσχημα, γιατί νομίζει πως δεν θα έχει φίλους
4. Ναι, άμα δεν κάθεται φρόνημα

ΑΡΤΕΜΙΣ(Νήπιο)

1. Όταν δεν τον γνωρίζω
2. Όταν τον ξέρουμε
3. Άσχημα, γιατί νιώθει ξένος
4. Όχι

ΣΤΑΘΗΣ(Νήπιο)

1. Όταν είναι από αλλού
2. Όταν είναι από εδώ
3. Άσχημα, που δεν μας ξέρει
4. Όχι, δεν με πειράζει

ΜΑΡΚΕΛΛΑ(Προνήπιο)

1. Όταν είναι από άλλη χώρα
2. Όταν είναι από εδώ
3. Καλά
4. Όχι

ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΟΣ(Προνήπιο)

1. Όταν είναι διαφορετικός
2. Αυτός που είναι σαν εμάς
3. Ωραία, γιατί θα τον αγαπήσουμε
4. Όχι, θα είναι φίλος μου

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ(Νήπιο)

1. Όταν έρχεται από αλλού
2. Όταν τον ξέρω
3. Άσχημα, επειδή δεν ξέρει κανέναν
4. Όχι

ΚΑΤΕΡΙΝΑ(Προνήπιο)

1. Όταν είναι από άλλο μέρος
2. Όταν είναι από εδώ
3. Ωραία
4. Όχι

ΝΙΚΟΛΕΤΑ(Προνήπιο)

1. Όταν δεν τον ξέρω
2. Ότι είναι φίλος μας
3. Άσχημα, γιατί θα τον κοιτάμε περίεργα
4. Ναι, γιατί δεν τους θέλω για φίλους μου

ANNA Π.(Προνήπιο)

1. Αυτός που δεν είναι από εδώ
2. Αυτόν που τον ξέρω

3. Άσχημα και στεναχωριέται
4. Ναι, επειδή δεν πρέπει να κάνει φασαρία

ΓΙΑΝΝΗΣ(Νήπιο)

1. Όταν μένει σε άλλη χώρα
2. Όταν μένει εδώ, στην ίδια χώρα με μας
3. Δύσκολα μέχρι να τον γνωρίσουμε
4. Ναι, δεν μου αρέσει που δεν ξέρουν ελληνικά

ΔΙΟΝΥΣΙΑ(Νήπιο)

1. Αυτός που δεν ξέρω
2. Αυτόν που ξέρω
3. Καλά
4. Όχι

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ(Νήπιο)

1. Αυτός που έρχεται πρώτη φορά σε ένα μέρος
2. Αυτός που μένει μαζί μας
3. Άσχημα, επειδή δεν θα έχει φίλους
4. Όχι

ANNA(Νήπιο)

1. Αυτός που έρχεται από άλλο μέρος
2. Αυτός που τον ξέρω
3. Ωραία
4. Όχι

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΝ.(Προνήπιο)

1. Αυτόν που δεν ξέρω
2. Αυτός που ξέρω και είναι εδώ
3. Καλά, γιατί γνωρίζει άλλα πράγματα
4. Όχι

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ(Προνήπιο)

1. Όταν είναι από άλλη χώρα
2. Αυτός που είναι από την Ελλάδα
3. Ωραία, γιατί θα γνωρίσει την Ελλάδα
4. Όχι

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ.(Προνήπιο)

1. Ο κότσυφας
2. Τους φίλους μας
3. Άσχημα, γιατί δεν τον συμπαθούμε
4. Όχι, κρίμα είναι

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ(Νήπιο)

1. Όταν δεν τον ξέρουμε
2. Όταν είναι φίλος μας
3. Καλά, διότι πάει σε άλλα μέρη
4. Όχι, θα είναι φίλος μου

ΘΕΟΔΩΡΟΣ(Προνήπιο)

1. Όταν είναι από άλλού
2. Όταν με πηγαίνει στο δικό του μέρος και με φροντίζει
3. Ωραία
4. Ναι, δεν ξέρω γιατί

ΝΑΝΤΙΑ(Νήπιο)

1. Όταν έρχεται από άλλη χώρα
2. Όταν είναι φίλος μας
3. Καλά, μαθαίνει ελληνικά
4. Όχι

ΣΩΤΗΡΗΣ(Νήπιο)

1. Όταν έρχονται από άλλη χώρα
2. Όταν είναι από την Ελλάδα

3. Όχι καλά

4. Όχι

ΜΑΡΙΑ(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω

2. Δεν ξέρω

3. Άσχημα, δε θα έχει φίλους

4. Όχι

ΑΝΤΩΝΗΣ(Νήπιο)

1. Αυτόν που δεν τον γνωρίζω και είναι από αλλού

2. Όταν τον γνωρίζω

3. Δύσκολα μέχρι να βρει φίλους

4. Όχι, μου αρέσει

ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΜΙΚΡΟΚΟΣΜΟΣ

ΔΗΜΗΤΡΑ(Νήπιο)

1. Όταν τον κοροϊδεύουν και δεν τον θέλουν μερικοί
2. Όταν τον θέλουμε για φίλο
3. Λίγο άσχημα, επειδή παράτησαν τη χώρα τους
4. Όχι όταν είναι ήσυχα, μαθαίνουν σιγά- σιγά τη γλώσσα για να συνεννοηθούμε. Ο Ρεμσί για παράδειγμα χτυπάει και δεν τον κάνω παρέα

ΧΡΥΣΑ(Νήπιο)

1. Όταν είναι διαφορετικός
2. Όταν είναι ίδιος
3. Όμορφα που θα παίζει με νέους φίλους
4. Όχι, θα τον έκανα παρέα

ΕΙΡΗΝΗ(Προνήπιο)

1. Αυτός που έρχεται από αλλού
2. Όταν τον ξέρω
3. Καλά
4. Όχι, τους κάνω παρέα

ΓΙΑΝΝΗΣ(Νήπιο)

1. Όταν έρχεται από αλλού
2. Όταν δεν έρχεται
3. Περίεργα, γιατί δεν έχει ξαναδεί τον τόπο
4. Ναι, με νευριάζει που μιλάνε ξένες γλώσσες

ΚΩΣΤΑΣ(Προνήπιο)

1. Όταν είναι από αλλού
2. Όταν είναι από εδώ
3. Άσχημα στην αρχή μέχρι να βρει φίλους
4. Όχι

ΦΙΛΙΠΠΟΣ(Νήπιο)

1. Αυτός που είναι από άλλη χώρα και δεν ξέρει τη γλώσσα
2. Αυτόν που τον γνωρίζω και ξέρει τη γλώσσα
3. Ωραία, γιατί βρίσκει φίλους
4. Όχι, θα τον γνωρίσω

ΓΙΩΡΓΟΣ(Νήπιο)

1. Όταν είναι από άλλη χώρα
2. Όταν είναι από την ίδια χώρα με μας
3. Χαρούμενος, γιατί θα γνωρίσει και άλλη χώρα
4. Όχι, μου αρέσει

ΑΓΓΕΛΟΣ(Νήπιο)

1. Όταν έρχεται από άλλη χώρα
2. Όταν έρχεται από την Ελλάδα
3. Ωραία
4. Όχι, παίζουμε

ΖΗΣΗΣ(Προνήπιο)

1. Αυτός που δεν έρχεται στο σχολείο μας
2. Αυτόν που έρχεται
3. Άσχημα, γιατί νομίζει πως δεν τον θέλουν
4. Όχι

ΣΤΕΦΑΝΟΣ(Νήπιο)

1. Αυτός που δεν τον γνωρίζω ακόμα
2. Αυτός που τον γνωρίζω καλά
3. Ωραία, γιατί θα έχει φίλους
4. Όχι

ΒΙΤΑΝΗΣ(Προνήπιο)

1. Αυτός που είναι μαύρος
2. Όταν είναι φίλος μου

3. Άσχημα, γιατί δεν τους θέλει κανένας
4. Ναι, δεν τους αγαπάω

ΔΗΜΗΤΡΗΣ(Προνήπιο)

1. Αυτός που έχει άλλο χρώμα
2. Αυτός που μένει στην ίδια πόλη με εμάς
3. Καλά, κάνει νέους φίλους
4. Όχι

ΘΑΝΟΣ(Προνήπιο)

1. Μιλά άλλη γλώσσα
2. Μιλά την ίδια γλώσσα
3. Άσχημα, που δεν τον παίζει κανείς
4. Όχι

ΣΟΦΙΑ(Προνήπιο)

1. Όταν είναι ξένος
2. Όταν είναι φίλος μου
3. Καλά που θα μάθει και άλλα μέρη
4. Όχι καθόλου

6^ο ΔΗΜΟΣΙΟ ΟΛΟΗΜΕΡΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ(Νήπιο)

1. Όταν είναι καινούριος στην Ελλάδα
2. Όταν τον ξέρω
3. Άσχημα, γιατί προσπαθεί να κάνει φίλους και κανένας δεν τον θέλει
4. Όχι

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ(Προνήπιο)

1. Αυτόν που δεν τον ξέρω
2. Αυτόν που ξέρω
3. Καλά, μαθαίνει άλλο τόπο
4. Όχι

ΜΑΡΙΑ(Προνήπιο)

1. Ένα παιδάκι άλλο
2. Αυτός που τον ξέρω
3. Καλά
4. Όχι δε με ενοχλεί

ΘΑΝΑΣΗΣ(Νήπιο)

1. Όταν είναι από άλλη πόλη
2. Όταν είναι από την ίδια χώρα
3. Στεναχωρημένο, επειδή θα ξεχάσει τους φίλους του
4. Όχι, καλά είναι

ΑΝΔΡΕΑΣ(Προνήπιο)

1. Αυτόν που δεν τον ξέρουμε
2. Αυτόν που ξέρω
3. Ωραία, γιατί θέλει να μείνει εδώ
4. Όχι

ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ(Νήπιο)

1. Αυτόν που έρχεται από αλλού
2. Αυτός που είναι από εδώ
3. Καλά, γιατί θα κάνει νέους φίλους
4. Όχι, μου αρέσει

ΕΛΙΣΑΒΕΤ(Προνήπιο)

1. Όταν δεν τον ξέρω
2. Όταν είναι καλός
3. Καλά
4. Όχι

ΔΙΟΝΥΣΗΣ(Προνήπιο)

1. Όταν έρχεται πρώτη φορά και δεν έχει φίλους και έρχεται να κάνει στο άλλο μέρος
2. Όταν έχει φίλους
3. Άσχημα γιατί γίνεται σεισμός στον τόπο του
4. Όχι

ΣΟΦΙΑ(Προνήπιο)

1. Όταν είναι αλλιώτικος
2. Όταν τον ξέρω
3. Ωραία
4. Όχι

ΜΑΡΙΟΣ(Νήπιο)

1. Όταν έρχεται για πρώτη φορά στο σχολείο
2. Όταν τον ξέρω
3. Ωραία, γιατί γνωρίζει άλλα παιδιά
4. Όχι

ΧΡΙΣΤΙΝΑ(Νήπιο)

1. Όταν δεν έχει έρθει
2. Όταν έχει έρθει

3. Άσχημα, διότι δεν έχει έρθει ξανά στη χώρα
4. Όχι

ΚΙΚΗ(Νήπιο)

1. Όταν έρχεται από άλλη χώρα
2. Όταν είναι στην ίδια χώρα με εμάς
3. Καλά, γιατί κάνει πολλούς φίλους
4. Όχι

ΘΟΔΩΡΗΣ(Νήπιο)

1. Όταν δεν είναι ίδιος με εμάς
2. Όταν είναι ίδιος με εμάς
3. Όμορφα
4. Όχι

ΗΛΙΑΝΝΑ(Προνήπιο)

1. Όταν είναι αλλιώς
2. Όταν είναι ίδιος
3. Ωραία
4. Όχι

ΑΝΔΡΕΑΣ Κ.(Προνήπιο)

1. Όταν δεν είναι από εδώ
2. Όταν είναι από εδώ
3. Ωραία
4. Όχι

ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑ

ΜΙΑΤΟΣ(Νήπιο)

1. Όταν είναι αλλιώτικος
2. Όταν είναι το ίδιο με εμάς
3. Καλά, μαθαίνει και άλλη γλώσσα
4. Όχι καθόλου, γιατί δεν θέλω να τον κάνω να νιώθει άσχημα

ΔΗΜΗΤΡΗΣ(Προνήπιο)

1. Δεν τον ξέρω
2. Όταν τον γνωρίζω
3. Άσχημα που δεν είναι με τους δικούς του
4. Όχι

ΜΑΡΙΑ(Προνήπιο)

1. Ένας μαύρος, ένας αλλιώτικος
2. Ένας ίδιος
3. Καλά
4. Όχι

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ(Προνήπιο)

1. Δεν τον ξέρω
2. Τον ξέρω
3. Άσχημα, επειδή τον κοροϊδεύουν
4. Όχι

ΜΙΧΑΛΗΣ(Νήπιο)

1. Αυτόν που δεν τον ξέρω
2. Αυτός που ξέρω
3. Λίγο άσχημα, γιατί του γυρνάνε την πλάτη
4. Όχι, θα τα κάνω φίλους μου

ΑΡΗΣ(Νήπιο)

1. Σε άλλη χώρα
2. Στην ίδια χώρα
3. Άσχημα γιατί δεν τον θέλουν
4. Όχι

ΣΤΕΦΑΝΟΣ(Νήπιο)

1. Δεν τον ξέρω
2. Τον ξέρω
3. Άσχημα, γιατί του γύρισαν την πλάτη
4. Όχι

ΑΝΤΩΝΗΣ(Νήπιο)

1. Όταν τον κοροϊδεύουμε
2. Αυτός που είναι φίλος μας
3. Άσχημα, γιατί του γύρισαν την πλάτη
4. Όχι

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ(Νήπιο)

1. Όταν δεν τον συμπαθούν
2. Όταν τον αγαπάμε
3. Στεναχωρημένος, γιατί δεν έχει πολλούς φίλους
4. Όχι, όταν τον γνωρίζω καλά

ΑΘΑΝΑΣΙΑ(Νήπιο)

1. Όταν είναι διαφορετικός
2. Τον ξέρω και είναι φίλος μου
3. Άσχημα, γιατί δεν τον συμπαθούσαν
4. Όχι

ΓΙΑΝΝΗΣ(Προνήπιο)

1. Ήταν αλλιώς
2. Ήταν ίδιος
3. Ωραία, γιατί μετά είχε φίλους

4. Όχι

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Γ.(Νήπιο)

1. Δεν τον ξέρω και δεν του μιλάω
2. Όταν τον ξέρω
3. Άσχημα, γιατί δεν έχει που να πάει
4. Όχι δεν με πειράζει

ΣΟΦΙΑ(Προνήπιο)

1. Όταν είναι μαύρος
2. Όταν είναι σαν εμάς
3. Άσχημα
4. Όχι

ΛΕΑΝΤΡΑ(Προνήπιο)

1. Δεν τον παίζουνε
2. Όταν τον παίζουν
3. Καλά, έχει φίλους
4. Ναι, μόνο τις φίλες μου αγαπάω

ΕΙΡΗΝΗ(Προνήπιο)

1. Δεν ξέρω
2. Δεν ξέρω
3. Άσχημα, γιατί δεν τον θέλει κανένας
4. Όχι

ΕΛΙΝΑ(Νήπιο)

1. Όταν είναι από αλλού
2. Όταν είναι από Αλεξανδρούπολη
3. Καλά που πάει σε άλλο τόπο και τον γνωρίζει
4. Όχι

18^ο ΔΗΜΟΣΙΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

ΑΓΓΕΛΟΣ(Προνήπιο)

1. Όταν δεν τον ξέρω
2. Όταν τον ξέρω
3. Άσχημα, γιατί δεν τον θέλουν
4. Όχι

ΜΑΡΙΑ(Νήπιο)

1. Όταν δεν τον ξέρω
2. Όταν τον γνωρίζω
3. Καλά, γιατί θα δει και άλλα μέρη
4. Όχι

ΗΛΙΑΣ(Προνήπιο)

1. Όταν δεν τον ξέρω
2. Όταν τον ξέρω
3. Άσχημα που δεν θα ξέρει την γλώσσα αυτή
4. Όχι

ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ(Νήπιο)

1. Όταν δεν ξέρω
2. Όταν τον γνωρίζουμε
3. Ωραία, γιατί είναι σε άλλο σχολείο
4. Όχι

ΝΑΤΑΣΣΑ(Προνήπιο)

1. Όταν δεν τον ξέρω
2. Όταν τον ξέρω
3. Ωραία, γιατί κάνει άλλους φίλους
4. Όχι

ΣΤΕΦΑΝΙΑ(Προνήπιο)

1. Δεν τον ξέρω
2. Τον ξέρω
3. Καλά, άμα τον παίζουμε και του μιλάνε
4. Όχι

ΦΩΤΗΣ(Νήπιο)

1. Αυτόν που δεν ξέρω
2. Αυτόν που ξέρω
3. Καλά νομίζω
4. Όχι

ΜΑΡΙΑ(Νήπιο)

1. Αυτός που μιλάει άλλη γλώσσα από εμάς και είναι και λίγο αλλιώτικος
2. Αυτός που τον ξέρω καλά
3. Ωραία που βλέπει την Ελλάδα
4. Όχι

ΑΝΔΡΕΑΣ(Προνήπιο)

1. Δεν τον ξέρω
2. Τον ξέρω
3. Άσχημα
4. Όχι

ΣΤΕΦΑΝΟΣ(Προνήπιο)

1. Όταν μιλάει άλλη γλώσσα
2. Όταν είναι από εδώ
3. Ωραία, γιατί έχει φίλους
4. Όχι

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ(Προνήπιο)

1. Όταν το ξέρω
2. Δεν τον ξέρω
3. Άσχημα, γιατί δεν θα έχει φίλους

4. Ναι στην αρχή και μετά θα το κάνω

ΕΛΕΝΗ(Νήπιο)

1. Δεν τον ξέρω
2. Τον γνωρίζω καλά
3. Καλά αν κάνει φίλους
4. Όχι

ΑΝΤΩΝΗΣ(Νήπιο)

1. Δεν τον γνωρίζω
2. Όταν τον γνωρίζω
3. Άσχημα, γιατί θέλει να γυρίσει πίσω στους άλλους φίλους του
4. Όχι

ΛΕΥΤΕΡΗΣ(Νήπιο)

1. Όταν δεν τον ξέρω
2. Τον ξέρω
3. Άσχημα, διότι μπορεί να μην βρει φίλους και να στεναχωριέται
4. Όχι

ΓΙΩΡΓΟΣ(Νήπιο)

1. Όταν δεν τον ξέρω καθόλου και τον βλέπω πρώτη φορά
2. Όταν τον ξέρω
3. Άσχημα, μήπως δεν βρει φίλους
4. Όχι

ΔΗΜΗΤΡΗΣ(Νήπιο)

1. Έναν πριν τον γνωρίσω
2. Έναν που τον ξέρω από παλιά
3. Καλά
4. Όχι

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Κ.(Προνήπιο)

1. Δεν τον ξέρω
2. Τον ξέρω
3. Ωραία που θα έρθει σε άλλο σχολείο και θα τον αγαπάμε όλοι
4. Όχι

ПАРТИЗМА

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ
ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ
ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ

Α΄ ΦΑΣΗ
ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ
ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ 1^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	Αγόρι	Κορίτσι	Σύνολο
Από την άλλη μεριά		1,17%	1,17%
Όταν τον δούμε		1,17%	1,17%
Όταν τον ξέρουμε/ τον γνωρίζουμε	2,35%	4,7%	7,05%
Δεν ξέρω	14,11%	17,64%	31,75%
Αυτός που δεν είναι από εδώ/ που είναι από αλλού	3,52%	3,52%	7,04%
Όταν έρχεται 1 ^η φορά στην τάξη/ στο σχολείο	4,7%		4,7%
Όταν μένει αλλού	1,17%		1,17%
Όταν δεν τον ξέρουμε	16,47%	12,94%	29,41%
Όταν είναι φίλος μας	1,17%		1,17%
Όταν έρχονται να μας κλέψουν/ ο κλέφτης	2,35%		2,35%
Αυτός που έρχεται από αλλού/ άλλη χώρα		1,17%	1,17%
Όταν είναι καινούριος σε ένα μέρος	1,17%		1,17%
Κάποιος αδερφός		1,17%	1,17%
Όταν δεν έχει έρθει στο σχολείο		1,17%	1,17%
Αυτός που δεν μιλάει ελληνικά/ μιλάει άλλη γλώσσα	1,17%	1,17%	2,34%
Ο Ανδρέας	1,17%		1,17%
Όταν είναι αλλιώς	1,17%		1,17%

Όταν δεν τον ξέρω και δεν του μιλάω		1,17%	1,17%
Όταν δεν τον ξέρω και δεν παίζω μαζί του	1,17%		1,17%
Αυτός που μιλάει άλλη γλώσσα και είναι από άλλο μέρος	1,17%		1,17%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 1

1. Από την άλλη μεριά
2. Όταν τον δούμε
3. Όταν τον ξέρουμε/ τον γνωρίζουμε
4. Δεν ξέρω
5. Αυτός που δεν είναι από εδώ/ που είναι από αλλού
6. Όταν έρχεται 1 ^η φορά στην τάξη/ στο σχολείο
7. Όταν μένει αλλού
8. Όταν δεν τον ξέρουμε
9. Όταν είναι φίλος μας
10. Όταν έρχονται να μας κλέψουν/ ο κλέφτης
11. Αυτός που έρχεται από αλλού/ άλλη χώρα
12. Όταν είναι καινούριος σε ένα μέρος
13. Κάποιος αδερφός
14. Όταν δεν έχει έρθει στο σχολείο
15. Αυτός που δεν μιλάει ελληνικά
16. Ο Ανδρέας
17. Όταν είναι αλλιώς
18. Όταν δεν τον ξέρω και δεν του μιλάω
19. Όταν δεν τον ξέρω και δεν παίζω μαζί του
21. Αυτός που μιλάει άλλη γλώσσα και είναι από άλλο μέρος

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ 2^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	Αγόρι	Κορίτσι	Σύνολο
Από την τάξη		1,17%	1,17%
Όταν είναι γνωστός/ τον ξέρω	27,05%	22,35%	49,4%
Όταν δεν τον ξέρουμε	1,17%	3,52%	4,69%
Δεν ξέρω	11,76%	14,11%	25,87%
Όταν μένει εδώ/ στην πόλη μας	2,35%		2,35%
Όταν είναι ο μπαμπάς ή ο αδερφός μας	1,17%		1,17%
Όταν με πηγαίνει στο δικό του μέρος και μας φροντίζει	1,17%		1,17%
Όταν είναι φίλος μας		1,17%	1,17%
Όταν δεν έρχονται	1,17%	1,17%	2,34%
Αυτός που του δινόμαστε	1,17%		1,17%
Αυτός που έρχεται εδώ	1,17%		1,17%
Αυτός που του δίνουμε δώρο		1,17%	1,17%
Όταν του λες: «Γεια σου φίλε καλά είσαι;»	1,17%		1,17%
Όταν είναι στην ίδια χώρα με εμάς/ από όπου κι εμείς	1,17%	2,35%	3,52
Η Ηλιάννα, ο Αποστόλης και ο Θανάσης	1,17%		1,17%
Όταν είναι ίδιος σαν κι εμάς	1,17%		1,17%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 2

1. Από την τάξη
2. Όταν είναι γνωστός/ τον ξέρω
3. Όταν δεν τον ξέρουμε
4. Δεν ξέρω
5. Όταν μένει εδώ/ στην πόλη μας
6. Όταν είναι ο μπαμπάς ή ο αδερφός μας
7. Όταν με πηγαίνει στο δικό του μέρος και μας φροντίζει
8. Όταν είναι φίλος μας
9. Όταν δεν έρχονται

10. Αυτός που του δινόμαστε
11. Αυτός που έρχεται εδώ
12. Αυτός που του δίνουμε δώρο
13. Όταν του λες: «Γεια σου φίλε καλά είσαι;»
14. Όταν είναι στην ίδια χώρα με εμάς/ από όπου κι εμείς
15. Η Ηλιάννα, ο Αποστόλης και ο Θανάσης
16. Όταν είναι ίδιος σαν κι εμάς

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ 3^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	Αγόρι	Κορίτσι	Σύνολο
Άσχημα, γιατί νιώθει μόνο		2,35%	2,35%
Άσχημα γιατί νομίζει πως δεν θα έχει φίλους	4,7%	4,7%	9,4%
Άσχημα γιατί είναι ξένος		1,17%	1,17%
Άσχημα	7,05%	5,88%	12,93%
Ωραία / καλά/ όμορφα	11,76%	15,29%	27,05%
Άσχημα γιατί δεν θα τον ξέρουμε	1,17%	2,35%	3,52%
Άσχημα και στεναχωριέται		2,35%	2,35%
Παράξενα γιατί δεν έχει ξανάρθει	1,17%		1,17%
Καλά γιατί γνωρίζει άλλα πράγματα/ παιδιά	1,17%	3,52%	4,69%
Άσχημα γιατί τον χτύπησαν	1,17%		1,17%
Χάλια γιατί θα του λείπει η μαμά του και ο μπαμπάς του	1,17%		1,17%
Δεν είναι καλά και αρρωσταίνουν	1,17%		1,17%
Χάλια γιατί έφυγε από το σπίτι του	1,17%		1,17%
Άσχημα επειδή δεν θα τον καταλαβαίνει κανείς και επειδή εγκατέλειψε το σπίτι του	1,17%		1,17%
Περίεργα γιατί δεν έχει ξαναδεί τον τόπο	1,17%		1,17%
Ωραία γιατί είναι ωραία η Ελλάδα	2,35%		2,35%
Άσχημα επειδή δεν θα ξέρει να διαβάζει	1,17%		1,17%
Άσχημα επειδή δεν ξέρει τη γλώσσα	1,17%		1,17%
Άσχημα γιατί δεν ξέρει που πάει		1,17%	1,17%
Άσχημα γιατί	2,35%		2,35%

προσπαθεί να κάνει φίλους και κανείς δεν τον θέλει/ δεν τον παίζει			
Ωραία γιατί μαθαίνουν καινούρια παιδιά και γλώσσα	2,35%		2,35%
Καλά γιατί θα είναι φίλος με όλους/ θα κάνει νέους φίλους	5,88%	5,88%	11,76%
Στην αρχή δεν περνάει καλά αλλά το συνηθίζει	1,17%		1,17%
Κακά γιατί είναι κλέφτης	1,17%		1,17%
Άσχημα γιατί δεν πρέπει να φύγει		1,17%	1,17%
Δεν ξέρω	2,35%		2,35%
Άσχημα γιατί θέλει να γυρίσει πίσω	1,17%		1,17%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 3

1. Άσχημα, γιατί νιώθει μόνο
2. Άσχημα γιατί νομίζει πως δεν θα έχει φίλους
3. Άσχημα γιατί είναι ξένος
4. Άσχημα
5. Ωραία / καλά/ όμορφα
6. Άσχημα γιατί δεν θα τον ξέρουμε
7. Άσχημα και στεναχωριέται
8. Παράξενα γιατί δεν έχει ξανάρθει
9. Καλά γιατί γνωρίζει άλλα πράγματα/ παιδιά
10. Άσχημα γιατί τον χτύπησαν
11. Χάλια γιατί θα του λείπει η μαμά του και ο μπαμπάς του
12. Δεν είναι καλά και αρρωσταίνουν
13. Χάλια γιατί έφυγε από το σπίτι του
14. Άσχημα επειδή δεν θα τον καταλαβαίνει κανείς και επειδή εγκατέλειψε το σπίτι του
15. Περίεργα γιατί δεν έχει ξαναδεί τον τόπο
16. Ωραία γιατί είναι ωραία η Ελλάδα
17. Άσχημα επειδή δεν θα ξέρει να διαβάζει
18. Άσχημα επειδή δεν ξέρει τη γλώσσα
19. Άσχημα γιατί δεν ξέρει που πάει
20. Άσχημα γιατί προσπαθεί να κάνει φίλους και κανείς δεν τον θέλει/ δεν τον παίζει
21. Ωραία γιατί μαθαίνουν καινούρια παιδιά και γλώσσα
22. Καλά γιατί θα είναι φίλος με όλους/ θα κάνει νέους

φίλους
23. Στην αρχή δεν περνάει καλά αλλά το συνηθίζει
24. Κακά γιατί είναι κλέφτης
25. Άσχημα γιατί δεν πρέπει να φύγει
26. Δεν ξέρω
27. Άσχημα γιατί θέλει να γυρίσει πίσω

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ 4^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	Αγόρι	Κορίτσι	Σύνολο
Ναι γιατί νομίζω πως θα μου πάρει τα πράγματα/ παιχνίδια	1,17%	1,17%	2,34%
Ναι επειδή μπορεί να είναι κακό παιδί/ δεν θα τον ξέρω	1,17%	1,17%	2,34%
Ναι	4,7%	5,88%	10,58%
Όχι	32,94%	28,23%	61,17%
Ναι γιατί θα θέλει όλο να παίζει μαζί μου/ να είναι φίλη μου και εγώ δεν θα θέλω		2,35%	2,35%
Ναι γιατί παίζουν και δεν με αφήνουν ήσυχο	1,17%		1,17%
Ναι επειδή δεν πρέπει να κάνει φασαρία		1,17%	1,17%
Ναι επειδή δεν μου αρέσει που δεν ξέρουν ελληνικά	2,35%		2,35%
Δεν ξέρω		1,17%	1,17%
Μερικές φορές	1,17%		1,17%
Όχι θα είναι φίλος μου	1,17%	1,17%	2,34%
Ναι γιατί με σκουντάνε		1,17%	1,17%
Όχι μου αρέσει	1,17%		1,17%
Όχι θα τον γνωρίσω		1,17%	1,17%
Ναι με νευριάζει που μιλάνε ξένες γλώσσες	1,17%		1,17%
Όχι θα παίζουμε και θα τον γνωρίσουμε	1,17%		1,17%
Ναι δεν θα τον αγαπάω/ δεν θα τον παίζω	2,35%		2,35%
Ναι επειδή παίρνει τα παιχνίδια και τα κλέβει	1,17%		1,17%
Ναι μετά θα τον κάνω		1,17%	1,17%

Ναι όταν με ενοχλεί		1,17%	1,17%
---------------------	--	-------	-------

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 4

1. Ναι γιατί νομίζω πως θα μου πάρει τα πράγματα/ παιχνίδια
2. Ναι επειδή μπορεί να είναι κακό παιδί/ δεν θα τον ξέρω
3. Ναι
4. Όχι
5. Ναι γιατί θα θέλει όλο να παίζει μαζί μου/ να είναι φίλη μου και εγώ δεν θα θέλω
6. Ναι γιατί παίζουν και δεν με αφήνουν ήσυχο
7. Ναι επειδή δεν πρέπει να κάνει φασαρία
8. Ναι επειδή δεν μου αρέσει που δεν ξέρουν ελληνικά
9. Δεν ξέρω
10. Μερικές φορές
11. Όχι θα είναι φίλος μου
12. Ναι γιατί με σκουντάνε
13. Όχι μου αρέσει
14. Όχι θα τον γνωρίσω
15. Ναι με νευριάζει που μιλάνε ξένες γλώσσες
16. Όχι θα παίζουμε και θα τον γνωρίσουμε
17. Ναι δεν θα τον αγαπάω/ δεν θα τον παίζω
18. Ναι επειδή παίρνει τα παιχνίδια και τα κλέβει
19. Ναι μετά θα τον κάνω
20. Ναι όταν με ενοχλεί

**ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ
ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ**

Β' ΦΑΣΗ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ 1^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή & φροντίδα	18 ^ο νηπ
Ξένος	27,05%	16,47%	17,64%	18,82%	20%

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 2^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή και φροντίδα	18 ^ο νηπ
Ο μαύρος, ο κόκκινος, ο άσπρος	27,05%				
Ένα μαύρο παιδάκι που είναι στην τάξη μας, ο Ρεμσί. Ένα κατσιβελάκι		16,47%			
Τον Ανδρέα και τον Διονύση, από άλλη χώρα, από την Αρμενία			17,64%		
Ο μπαμπάς μου είχε ένα ξένο παιδάκι στην τάξη του. Ο Φιλίμωνας που είχε έρθει παλιά από τη Γαλλία				18,82%	
Όχι					20%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 6

1. Ο μαύρος, ο κόκκινος, ο άσπρος
2. Ένα μαύρο παιδάκι που είναι στην τάξη μας, ο Ρεμσί. Ένα κατσιβελάκι
3. Τον Ανδρέα και τον Διονύση, από άλλη χώρα, από την Αρμενία
4. Ο μπαμπάς μου είχε ένα ξένο παιδάκι στην τάξη του. Ο Φιλίμωνας που είχε έρθει παλιά από τη Γαλλία
5. Όχι

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ 3^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή και φροντίδα	18 ^ο νηπ
Γιατί θέλει να μείνει. Θέλουν να μας πάρουν την πατρίδα. Ακόμα γιατί θέλουν να κάνουν εκδρομή, για να μας κάνουν καινούριο μάθημα και για να μάθουν γράμματα, ελληνικά και γιατί μοιάζουν με εμάς, και επειδή θέλουνε να φάνε.	27,05%				
Για να μάθει γράμματα, για να ξέρει να διαβάζει, για να παίξει με τα παιδιά και να μάθει ελληνικά		16,47%			
Γιατί γίνεται ένας πόλεμος και γκρεμίζονται σπίτια και φοβούνται να μην σκοτωθούν και έρχονται σε μια άλλη πόλη. Άμα κάνουν πόλεμο στη δική τους χώρα έρχονται σε			17,64%		

άλλη					
Θέλει να γνωρίσει καινούριους φίλους και να δει καινούρια σπίτια και καινούρια τάξη				18,82%	
Για να κάνουν διακοπές και γιατί μπορεί να έχουν και παιδάκια και μπορεί να πηγαίνουν σχολείο σε μια χώρα					20%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 7

1. Γιατί θέλει να μείνει. Θέλουν να μας πάρουν την πατρίδα. Ακόμα γιατί θέλουν να κάνουν εκδρομή, για να μας κάνουν καινούριο μάθημα και για να μάθουν γράμματα, ελληνικά και γιατί μοιάζουν με εμάς, και επειδή θέλουν να φάνε.
2. Για να μάθει γράμματα, για να ξέρει να διαβάζει, για να παίζει με τα παιδιά και να μάθει ελληνικά
3. Γιατί γίνεται ένας πόλεμος και γκρεμίζονται σπίτια και φοβούνται να μην σκοτωθούν και έρχονται σε μια άλλη πόλη. Άμα κάνουν πόλεμο στη δική τους χώρα έρχονται σε άλλη
4. Θέλει να γνωρίσει καινούριους φίλους και να δει καινούρια σπίτια και καινούρια τάξη
5. Για να κάνουν διακοπές και γιατί μπορεί να έχουν και παιδάκια και μπορεί να πηγαίνουν σχολείο σε μια χώρα

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ 4^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή και φροντίδα	18 ^ο νηπ
Όχι γιατί είναι ξένο και δεν το ξέρουμε	27,05%				
Ναι, γιατί μπορούμε να γνωριστούμε και να γίνουμε φίλοι. Εγώ όχι κυρία.		16,47%			
Όχι, γιατί είναι από άλλη χώρα. Ναι γιατί όλα τα παιδάκια είναι καλά.			17,64%		
Ναι και θα παίζουμε μαζί				18,82%	
Όχι γιατί δεν τον ξέρουμε τον ξένο και άμα τον γνωρίσουμε θα τον κάνουμε παρέα					20%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 8

1. Όχι γιατί είναι ξένο και δεν το ξέρουμε
2. Ναι, γιατί μπορούμε να γνωριστούμε και να γίνουμε φίλοι. Εγώ όχι κυρία.
3. Όχι, γιατί είναι από άλλη χώρα. Ναι γιατί όλα τα παιδάκια είναι καλά.
4. Ναι και θα παίζουμε μαζί
5. Όχι γιατί δεν τον ξέρουμε τον ξένο και άμα τον γνωρίσουμε θα τον κάνουμε παρέα

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ 5^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή και φροντίδα	18 ^ο νηπ
Θα παίζαμε μαζί του και θα τραγουδούσαμε	27,05%				
Θα του έδειχνα καλοσύνη και να του λέμε καλά λόγια. Να τον παίζουμε, να τον έχουμε φίλο και να παίζουμε μερικές φορές αυτό που θέλει		16,47%			
Με παιχνίδια. Θα τον παίζουμε και δεν θα τον δέρνουμε			17,64%		
Όποιοι είναι ξένοι θα πρέπει να τους αγαπάμε, να τους λέμε «πως σε λένε;» και να είμαστε καλά παιδιά όταν έρχεται κάποιος ξένος και θα παίζουμε μαζί του				18,82%	
Θα τον παίζαμε και έτσι θα του δείχναμε πως είναι φίλος μας					20%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 9

1. Θα παίζαμε μαζί του και θα τραγουδούσαμε
2. Θα του έδειχνα καλοσύνη και να του λέμε καλά λόγια. Να τον παίζουμε, να τον έχουμε φίλο και να παίζουμε μερικές φορές αυτό που θέλει
3. Με παιχνίδια. Θα τον παίζουμε και δεν θα τον δέρνουμε
4. Όποιοι είναι ξένοι θα πρέπει να τους αγαπάμε, να τους λέμε «πως σε λένε;» και να είμαστε καλά παιδιά

όταν έρχεται κάποιος ξένος και θα παίζουμε μαζί του

5. Θα τον παίζαμε και έτσι θα του δείχναμε πως είναι φίλος μας

ΚΥΡΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ «ΔΩΣΕ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ» ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Γ' ΦΑΣΗ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ 1^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή & φροντίδα	18 ^ο νηπ
Γιατί ήρθαν δυο καινούρια παιδιά	27,05%	16,47%			20%
Για να χωρέσουν και άλλοι στα θρανία			17,64%		
Γιατί θα ερχόταν δυο καινούρια παιδιά και επειδή ήταν ξένα να μην είναι μόνα τους				18,82	

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 10

1. Γιατί ήρθαν δυο καινούρια παιδιά
2. Για να χωρέσουν και άλλοι στα θρανία
3. Γιατί θα ερχόταν δυο καινούρια παιδιά και επειδή ήταν ξένα να μην είναι μόνα τους

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 2^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή& φροντίδα	18 ^ο νηπ
Άσχημα και νευρίασαν γιατί τους χώρισαν	27,05%	16,47%			
Άσχημα γιατί ήταν πολύ φίλοι και ήθελαν να κάθονται μαζί			17,64%		
Άσχημα και έκλαιγαν				18,82	20%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 11

1. Άσχημα και νευρίασαν γιατί τους χώρισαν
2. Άσχημα γιατί ήταν πολύ φίλοι και ήθελαν να κάθονται μαζί
3. Άσχημα και έκλαιγαν

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 3^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή& φροντίδα	18 ^ο νηπ
Γιατί ήταν καινούρια και ξένα, από άλλη χώρα. Ήρθαν στην Ελλάδα για να βρουν μια δεύτερη πατρίδα και τους είπε: «Εσείς είστε καλά παιδιά και πρέπει να τα προστατέψετε».	27,05%				
Για να μην νιώθουν μόνα/ μοναξιά		16,47%			20%
Γιατί τα άλλα παιδιά είχαν καθίσει καιρό μαζί και μπορεί να κοιτούσε ο ένας τον άλλο			17,64%		
Τους είπε πως τους χώρισε γιατί είχαν έρθει δυο καινούρια παιδάκια				18,82	

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 12

1. Γιατί ήταν καινούρια και ξένα, από άλλη χώρα. Ήρθαν στην Ελλάδα για να βρουν μια δεύτερη πατρίδα και τους είπε: «Εσείς είστε καλά παιδιά και πρέπει να τα προστατέψετε
2. Για να μην νιώθουν μόνα/ μοναξιά
3. Γιατί τα άλλα παιδιά είχαν καθίσει καιρό μαζί και μπορεί να κοιτούσε ο ένας τον άλλο
4. Τους είπε πως τους χώρισε γιατί είχαν έρθει δυο καινούρια παιδάκια

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 4^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή& φροντίδα	18 ^ο νηπ
Γιατί δεν τα έπαιζαν οι άλλοι	27,05%				
Γιατί είναι ξένα/ από άλλες χώρες		16,47%			20%
Γιατί δεν θα είχαν φίλους και δεν ήξεραν ελληνικά			17,64%		
Γιατί το αγοράκι είτε στη δική του γλώσσα καλημέρα και δεν το κατάλαβαν				18,82	

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 13

1. Γιατί δεν τα έπαιζαν οι άλλοι
2. Γιατί είναι ξένα/ από άλλες χώρες
3. Γιατί δεν θα είχαν φίλους και δεν ήξεραν ελληνικά
4. Γιατί το αγοράκι είτε στη δική του γλώσσα καλημέρα και δεν το κατάλαβαν

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 5^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή & φροντίδα	18 ^ο νηπ
Για να μάθουν ελληνικά, να μάθουν να διαβάζουν και να μάθουν γράμματα	27,05%				
Για να έχουν μια δεύτερη πατρίδα		16,47%			20%
Γιατί ήθελαν να βρουν άλλη πατρίδα και σχολείο			17,64%	18,82	

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 14

1. Για να μάθουν ελληνικά, να μάθουν να διαβάζουν και να μάθουν γράμματα
2. Για να έχουν μια δεύτερη πατρίδα
3. Γιατί ήθελαν να βρουν άλλη πατρίδα και σχολείο

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 6^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή& φροντίδα	18 ^ο νηπ
Άσχημα	27,05%				
Όχι γιατί ήταν από άλλη χώρα/ ξένα		16,47%			20%
Δεν τα ήθελαν/ δεν τα έκαναν παρέα			17,64%	18,82	

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 15

1. Άσχημα
2. Όχι γιατί ήταν από άλλη χώρα/ ξένα
3. Δεν τα ήθελαν/ δεν τα έκαναν παρέα

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 7^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή& φροντίδα	18 ^ο νηπ
Δεν τα έπαιζαν και κυρίως το Γιάννους	27,05%		17,64%		
Όχι γιατί δεν τους γνώριζαν, επειδή πήγαν σε άλλη πόλη. Όταν θα γνωριζόταν θα τους έκαναν παρέα.		16,47%			
Όχι				18,82	20%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 16

1. Δεν τα έπαιζαν και κυρίως το Γιάννους
2. Όχι γιατί δεν τους γνώριζαν, επειδή πήγαν σε άλλη πόλη. Όταν θα γνωριζόταν θα τους έκαναν παρέα.
3. Όχι

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 8^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή & φροντίδα	18 ^ο νηπ
Όχι λίγο δύσκολα και σπαστά	27,05%				
Όχι γιατί ήταν από άλλη χώρα και δεν ήξεραν να το πουν. Μπορούσαν όμως να συνεννοηθούν		16,47%			
Όχι τους μάθαινε ένας Έλληνας			17,64%		
Όχι				18,82	20%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 17

1. Όχι λίγο δύσκολα και σπαστά
2. Όχι γιατί ήταν από άλλη χώρα και δεν ήξεραν να το πουν. Μπορούσαν όμως να συνεννοηθούν
3. Όχι τους μάθαινε ένας Έλληνας
4. Όχι

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 9^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή& φροντίδα	18 ^ο νηπ
Με μήλα	27,05%				
Τη γιορτή της φιλίας και δίνανε όλοι από ένα δώρο		16,47%	17,64%	18,82	20%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 18

1. Με μήλα
2. Τη γιορτή της φιλίας και δίνανε όλοι από ένα δώρο

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 10^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή& φροντίδα	18 ^ο νηπ
Δώσε την αγάπη σου σε ένα μήλο. Δώσε ένα μήλο με αγάπη.	27,05%	16,47%			
Η αγάπη είναι μήλο			17,64%		
Δώσε το μήλο, την αγάπη				18,82	
Δώσε την αγάπη σου όπως δίνεις ένα μήλο, έτσι απλά					20%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 19

1. Δώσε την αγάπη σου σε ένα μήλο. Δώσε ένα μήλο με αγάπη.
2. Η αγάπη είναι μήλο
3. Δώσε το μήλο, την αγάπη
4. Δώσε την αγάπη σου όπως δίνεις ένα μήλο, έτσι απλά

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 11^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή& φροντίδα	18 ^ο νηπ
Ναι και τον αγαπούσε	27,05%		17,64%	18,82	20%
Ναι γιατί γνωριστήκανε καλύτερα και γιατί στην Ελλάδα έμαθαν εύκολα τα ελληνικά		16,47%			

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 20

1. Ναι και τον αγαπούσε
2. Ναι γιατί γνωριστήκανε καλύτερα και γιατί στην Ελλάδα έμαθαν εύκολα τα ελληνικά

ΚΥΡΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ «Ο ΜΑΥΡΟΣ ΚΟΤΣΥΦΑΣ ΚΑΙ Ο ΑΣΠΡΟΣ ΓΛΑΡΟΣ» ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Γ' ΦΑΣΗ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 1^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή & φροντίδα	18 ^ο νηπ
Στο δάσος	27,05%	16,47%	17,64%	18,82	20%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 21

Στο δάσος

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 2^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή& φροντίδα	18 ^ο νηπ
Στο χωριό του που ήταν κοντά στη θάλασσα	27,05%				
Στη θάλασσα		16,47%	17,64%		20%
Στο νησί των γλάρων				18,82	

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 22

1. Στο χωριό του που ήταν κοντά στη θάλασσα
2. Στη θάλασσα
3. Στο νησί των γλάρων

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 3^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή & φροντίδα	18 ^ο νηπ
Στο χωριό του			17,64%		
Στο σπίτι του	27,05%	16,47%			20%
Για φαγητό				18,82	

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 23

1. Στο χωριό του
2. Στο σπίτι του
3. Για φαγητό

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 4^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή& φροντίδα	18 ^ο νηπ
Παραξενεύτηκε, μαζί και τα άλλα πουλιά γιατί ήταν διαφορετικός	27,05%				
Σκέφτηκε γιατί τον κοιτούσαν περίεργα		16,47%	17,64%		
Όλοι είναι ίδιοι				18,82	
Ότι θα τους διαβάσει ιστορίες και ήταν παράξενα					20%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 24

1. Παραξενεύτηκε, μαζί και τα άλλα πουλιά γιατί ήταν διαφορετικός
2. Σκέφτηκε γιατί τον κοιτούσαν περίεργα
3. Όλοι είναι ίδιοι
4. Ότι θα τους διαβάσει ιστορίες και ήταν παράξενα

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 5^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή & φροντίδα	18 ^ο νηπ
Επειδή ήταν μαύρος	27,05%			18,82	
Γιατί δεν είχε το ίδιο χρώμα		16,47%			20%
Όλοι τον κοιτούσαν παράξενα γιατί δεν έμοιαζε με γλάρο και όλοι τον κοιτούσαν περίεργα			17,64%		

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 25

1. Επειδή ήταν μαύρος
2. Γιατί δεν είχε το ίδιο χρώμα
3. Όλοι τον κοιτούσαν παράξενα γιατί δεν έμοιαζε με γλάρο και όλοι τον κοιτούσαν περίεργα

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 6^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή& φροντίδα	18 ^ο νηπ
Ποιο είναι αυτό το πουλί	27,05%		17,64%		20%
Ποιο είναι αυτό το πουλί το μαύρο		16,47%		18,82	

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 26

1. Ποιο είναι αυτό το πουλί
2. Ποιο είναι αυτό το πουλί το μαύρό

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 7^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή& φροντίδα	18 ^ο νηπ
Επειδή ήταν αλλιώτικος	27,05%				
Όχι επειδή δεν είχαν το ίδιο χρώμα		16,47%			
Επειδή ήταν μαύρο και δεν είχε το ίδιο ράμφος, για αυτό τον έδιωξαν			17,64%		
Πρώτη φορά έβλεπαν μαύρο πουλί				18,82	
Γιατί δεν ήξερε να διαβάζει					20%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 27

1. Επειδή ήταν αλλιώτικος
2. Όχι επειδή δεν είχαν το ίδιο χρώμα
3. Επειδή ήταν μαύρο και δεν είχε το ίδιο ράμφος, για αυτό τον έδιωξαν
4. Πρώτη φορά έβλεπαν μαύρο πουλί
Γιατί δεν ήξερε να διαβάζει

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 8^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή & φροντίδα	18 ^ο νηπ
Γιατί θύμωσαν τα άλλα πουλιά και του γύρισαν την πλάτη και επειδή παραξενεύτηκαν	27,05%		17,64%		
Γιατί τον κοροϊδεύανε		16,47%		18,82	20%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 28

1. Γιατί θύμωσαν τα άλλα πουλιά και του γύρισαν την πλάτη και επειδή παραξενεύτηκαν
2. Γιατί τον κοροϊδεύανε

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 9^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή& φροντίδα	18 ^ο νηπ
Να μην ξαναπάν στο χωριό και να μείνουν στο δάσος	27,05%				
Του είπε να μείνουνε μαζί		16,47%	17,64%	18,82	20%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 29

1. Να μην ξαναπάν στο χωριό και να μείνουν στο δάσος
2. Του είπε να μείνουνε μαζί

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 10^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή& φροντίδα	18 ^ο νηπ
Βιβλία που τα είχε ο Τζίμης για να ανάβει φωτιές, ενώ οι κότσυφες τα διάβαζαν	27,05%	16,47%	17,64%	18,82	20%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 30

1. Βιβλία που τα είχε ο Τζίμης για να ανάβει φωτιές, ενώ οι κότσυφες τα διάβαζαν

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 11^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή & φροντίδα	18 ^ο νηπ
Η μαμά του είπε στους άλλους ότι είναι καλός και άρχισαν να τον επισκέπτονται	27,05%				20%
Είπε να του κάνουν επίσκεψη επειδή έλεγε ωραία παραμύθια		16,47%	17,64%	18,82	

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 31

1. Η μαμά του είπε στους άλλους ότι είναι καλός και άρχισαν να τον επισκέπτονται
2. Είπε να του κάνουν επίσκεψη επειδή έλεγε ωραία παραμύθια

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ 12^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	1 ^ο νηπ	Μικρόκοσμος	6 ^ο νηπ	Αγωγή & φροντίδα	18 ^ο νηπ
Τον αγάπησαν και έγινε δάσκαλος για μικρά παιδιά	27,05%				
Έγιναν φίλοι και τον αγάπησαν, γιατί κατάλαβαν πως μπορεί να μην έχει το ίδιο χρώμα, αλλά μπορεί να γίνει φίλος τους		16,47%			
Έγιναν φίλοι και μαζεύτηκαν έξω από το σπίτι και τους είπε αστεία που από τα γέλια έγινε σεισμός			17,64%		
Ναι και περνούσαν καλά				18,82	20%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 32

1. Τον αγάπησαν και έγινε δάσκαλος για μικρά παιδιά
2. Έγιναν φίλοι και τον αγάπησαν, γιατί κατάλαβαν πως μπορεί να μην έχει το ίδιο χρώμα, αλλά μπορεί να γίνει φίλος τους
3. Έγιναν φίλοι και μαζεύτηκαν έξω από το σπίτι και τους είπε αστεία που από τα γέλια έγινε σεισμός
4. Ναι και περνούσαν καλά

**ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ
ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ**

**Δ' ΦΑΣΗ
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ
ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ**

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ 1^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	Αγόρι	Κορίτσι	Σύνολο
Όταν είναι από άλλο μέρος/ άλλο τόπο/ άλλη χώρα/ άλλη πόλη	12,94%	14,11%	27,05%
Όταν δεν τον γνωρίζω/ δεν τον ξέρω	17,64%	11,76%	29,4%
Όταν είναι διαφορετικός/ αλλιώτικος/ όχι ίδιος με εμάς	4,7%	4,7%	9,4%
Όταν μένει σε άλλη χώρα	1,17%		1,17%
Αυτός που έρχεται 1 ^η φορά σε ένα μέρος		1,17%	1,17%
Ο κότσυφας	1,17%		1,17%
Δεν ξέρω		2,35%	2,35%
Αυτόν που δεν γνωρίζω και είναι από αλλού	1,17%		1,17%
Όταν τον κοροϊδεύουν και δεν τον θέλουν μερικοί	1,17%	1,17%	2,34%
Αυτός που είναι από άλλη χώρα και δεν ξέρει τη γλώσσα	1,17%		1,17%
Αυτός που δεν έρχεται στο σχολείο μας	1,17%		1,17%
Αυτός που δεν τον γνωρίζω ακόμα	1,17%		1,17%
Αυτός που είναι μαύρος/ έχει άλλο χρώμα	2,35%	1,17%	3,52%
Αυτός που μιλά άλλη γλώσσα	1,17%	1,17%	2,34%

Όταν είναι ξένος		1,17%	1,17%
Όταν είναι καινούριος στην Ελλάδα	1,17%		1,17%
Ένα παιδάκι άλλο		1,17%	1,17%
Όταν έρχεται 1 ^η φορά και δεν έχει φίλους και έρχεται να κάνει στο άλλο μέρος	1,17%		1,17%
Αυτός που έρχεται 1 ^η φορά στο σχολείο	1,17%		1,17%
Όταν δεν έχει έρθει		1,17%	1,17%
Ένας μαύρος, ένας αλλιώτικος		1,17%	1,17%
Όταν δεν τον ξέρω και δεν του μιλάω		1,17%	1,17%
Αυτός που μιλά άλλη γλώσσα και είναι λίγο αλλιώτικος		1,17%	1,17%
Όταν τον ξέρω		1,17%	1,17%
Όταν δεν τον συμπαθούμε/ δεν τον παίζουμε	1,17%	1,17%	2,34%
Όταν δεν τον ξέρω καθόλου και τον βλέπω 1 ^η φορά	1,17%		1,17%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 33

1. Όταν είναι από άλλο μέρος/ άλλο τόπο/ άλλη χώρα/ άλλη πόλη
2. Όταν δεν τον γνωρίζω/ δεν τον ξέρω
3. Όταν είναι διαφορετικός/ αλλιώτικος/ όχι ίδιος με εμάς
4. Όταν μένει σε άλλη χώρα
5. Αυτός που έρχεται 1 ^η φορά σε ένα μέρος
6. Ο κότσυφας
7. Δεν ξέρω
8. Αυτόν που δεν γνωρίζω και είναι από αλλού
9. Όταν τον κοροϊδεύουν και δεν τον θέλουν μερικοί
10. Αυτός που είναι από άλλη χώρα και δεν ξέρει τη γλώσσα
11. Αυτός που δεν έρχεται στο σχολείο μας
12. Αυτός που δεν τον γνωρίζω ακόμα
13. Αυτός που είναι μαύρος/ έχει άλλο χρώμα
14. Αυτός που μιλά άλλη γλώσσα
15. Όταν είναι ξένος

16. Όταν είναι καινούριος στην Ελλάδα
17. Ένα παιδάκι άλλο
18. Όταν έρχεται 1 ^η φορά και δεν έχει φίλους και έρχεται να κάνει στο άλλο μέρος
19. Αυτός που έρχεται 1 ^η φορά στο σχολείο
20. Όταν δεν έχει έρθει
21. Ένας μαύρος, ένας αλλιώτικος
22. Όταν δεν τον ξέρω και δεν του μιλάω
23. Αυτός που μιλά άλλη γλώσσα και είναι λίγο αλλιώτικος
24. Όταν τον ξέρω
25. Όταν δεν τον συμπαθούμε/ δεν τον παίζουμε
26. Όταν δεν τον ξέρω καθόλου και τον βλέπω 1 ^η φορά

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ 2^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	Αγόρι	Κορίτσι	Σύνολο
Όταν είναι από την τάξη μου		1,17%	1,17%
Όταν τον ξέρω/ τον γνωρίζω	21,17%	18,82%	39,99%
Αυτός που είναι σαν εμάς/ ίδιος	4,7%	4,7%	9,4%
Όταν είναι/ μένει από εδώ/ στην ίδια χώρα με μας/ μαζί μας/ από την Ελλάδα/	11,76%	7,05%	18,81%
Ότι είναι φίλος μας	4,7%	4,7%	9,4%
Αυτός που τον ξέρω και είναι από εδώ	1,17%		1,17%
Ότι με πηγαίνει στο δικό του μέρος και με φροντίζει	1,17%		1,17%
Δεν ξέρω		2,35%	2,35%
Όταν δεν έρχεται	1,17%		1,17%
Αυτόν που τον γνωρίζω και ξέρει τη γλώσσα	1,17%		1,17%
Αυτόν που έρχεται	1,17%	1,17%	2,34%
Αυτός που μένει στην ίδια πόλη με εμάς	1,17%	1,17%	2,34%
Μιλά την ίδια γλώσσα	1,17%		1,17%
Όταν είναι καλός		1,17%	1,17%
Όταν έχει φίλους	1,17%		1,17%
Όταν τον αγαπάμε	1,17%		1,17%
Όταν τον ξέρω και είναι φίλος μου		1,17%	1,17%
Όταν τον παίζουν		1,17%	1,17%
Έναν που τον ξέρω από παλιά	1,17%		1,17%
Όταν δεν τον ξέρω		1,17%	1,17%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 34

1. Όταν είναι από την τάξη μου
2. Όταν τον ξέρω/ τον γνωρίζω
3. Αυτός που είναι σαν εμάς/ ίδιος
4. Όταν είναι/ μένει από εδώ/ στην ίδια χώρα με μας/ μαζί μας/ από την Ελλάδα/
5. Ότι είναι φίλος μας

6. Αυτός που τον ξέρω και είναι από εδώ
7. Ότι με πηγαίνει στο δικό του μέρος και με φροντίζει
8. Δεν ξέρω
9. Όταν δεν έρχεται
10. Αυτόν που τον γνωρίζω και ξέρει τη γλώσσα
11. Αυτόν που έρχεται
12. Αυτός που μένει στην ίδια πόλη με εμάς
13. Μιλά την ίδια γλώσσα
14. Όταν είναι καλός
15. Όταν έχει φίλους
16. Όταν τον αγαπάμε
17. Όταν τον ξέρω και είναι φίλος μου
18. Όταν τον παίζουν
19. Έναν που τον ξέρω από παλιά
20. Όταν δεν τον ξέρω

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ 3^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	Αγόρι	Κορίτσι	Σύνολο
Ωραία γιατί γνωρίζει νέους τόπους/ πάει σε άλλα μέρη/ άλλα πράγματα	3,52%	5,88%	9,4%
Άσχημα, γιατί νομίζει πως δεν έχει φίλους	4,7%	5,88%	10,58%
Άσχημα γιατί νιώθει ξένος		1,17%	1,17%
Άσχημα που δεν μας ξέρει	2,35%		2,35%
Καλά/ ωραία / όμορφα	7,05%	11,76%	18,81%
Ωραία γιατί θα τον αγαπήσουμε	1,17%		1,17%
Άσχημα γιατί θα τον κοιτάμε περίεργα		1,17%	1,17%
Άσχημα και θα στεναχωριέται		1,17%	1,17%
Δύσκολα μέχρι να τον γνωρίσουμε/ να βρει φίλους	1,17%		1,17%
Ωραία/ χαρούμενος γιατί θα γνωρίσει την Ελλάδα		2,35%	2,35%
Άσχημα γιατί δεν τον συμπαθούμε/ δεν τον θέλουμε	5,88%	1,17%	7,05%
Καλά, μαθαίνει ελληνικά/ άλλη γλώσσα	1,17%	1,17%	2,34%
Όχι καλά/ άσχημα	2,35%	1,17%	3,52%
Λίγο άσχημα γιατί παράτησαν τη χώρα τους		1,17%	1,17%
Ωραία που θα παίζει με νέους φίλους	8,23%	5,88%	14,11%
Περίεργα γιατί δεν έχει ξαναδεί τον τόπο	2,35%		2,35%
Άσχημα που δεν τον παίζει κανείς		1,17%	1,17%
Άσχημα γιατί προσπαθεί να κάνει	1,17%		1,17%

νέους φίλους και καείς δεν τον θέλει			
Στενοχωρημένο επειδή θα ξεχάσει τους φίλους του	1,17%		1,17%
Άσχημα γιατί γίνεται σεισμός στον τόπο του	1,17%		1,17%
Άσχημα που δεν είναι με τους δικούς του	1,17%		1,17%
Άσχημα επειδή τον κοροϊδεύουν	1,17%		1,17%
Λίγο άσχημα γιατί θα του γυρνάνε την πλάτη	3,52%		3,52%
Άσχημα γιατί δεν έχει που να πάει		1,17%	1,17%
Άσχημα που δεν ξέρει τη γλώσσα αυτή	1,17%		1,17%
Ωραία γιατί είναι σε άλλο σχολείο	1,17%		1,17%
Καλά άμα τον παίζουνε και του μιλάνε		1,17%	1,17%
Άσχημα γιατί θα θέλει να γυρίσει πίσω στους άλλους φίλους του	1,17%		1,17%
Άσχημα διότι μπορεί να μη βρει φίλους και να στεναχωριέται	1,17%		1,17%
Ωραία που θα έρθει σε άλλο σχολείο και θα τον αγαπάμε όλοι		1,17%	1,17%
Ωραία γιατί θέλει να μείνει εδώ	1,17%		1,17%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 35

1. Ωραία γιατί γνωρίζει νέους τόπους/ πάει σε άλλα μέρη/ άλλα πράγματα
2. Άσχημα, γιατί νομίζει πως δεν έχει φίλους
3. Άσχημα γιατί νιώθει ξένος
4. Άσχημα που δεν μας ξέρει
5. Καλά/ ωραία / όμορφα

6. Ωραία γιατί θα τον αγαπήσουμε
7. Άσχημα γιατί θα τον κοιτάμε περίεργα
8. Άσχημα και θα στεναχωριέται
9. Δύσκολα μέχρι να τον γνωρίσουμε/ να βρει φίλους
10. Ωραία/ χαρούμενος γιατί θα γνωρίσει την Ελλάδα
11. Άσχημα γιατί δεν τον συμπαθούμε/ δεν τον θέλουμε
12. Καλά, μαθαίνει ελληνικά/ άλλη γλώσσα
13. Όχι καλά/ άσχημα
14. Λίγο άσχημα γιατί παράτησαν τη χώρα τους
15. Ωραία που θα παίζει με νέους φίλους
16. Περίεργα γιατί δεν έχει ξαναδεί τον τόπο
17. Άσχημα που δεν τον παίζει κανείς
18. Άσχημα γιατί προσπαθεί να κάνει νέους φίλους και καείς δεν τον θέλει
19. Στεναχωρημένο επειδή θα ξεχάσει τους φίλους του
20. Άσχημα γιατί γίνεται σεισμός στον τόπο του
21. Άσχημα που δεν είναι με τους δικούς του
22. Άσχημα επειδή τον κοροϊδεύουν
23. Λίγο άσχημα γιατί θα του γυρνάνε την πλάτη
24. Άσχημα γιατί δεν έχει που να πάει
25. Άσχημα που δεν ξέρει τη γλώσσα αυτή
26. Ωραία γιατί είναι σε άλλο σχολείο
27. Καλά άμα τον παίζουνε και του μιλάνε
28. Άσχημα γιατί θα θέλει να γυρίσει πίσω στους άλλους φίλους του
29. Άσχημα διότι μπορεί να μη βρει φίλους και να στεναχωριέται
30. Ωραία που θα έρθει σε άλλο σχολείο και θα τον αγαπάμε όλοι
31. Ωραία γιατί θέλει να μείνει εδώ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ 4^Η ΕΡΩΤΗΣΗ

	Αγόρι	Κορίτσι	Σύνολο
Όχι	35,29%	37,64%	72,93%
Ναι, άμα δεν κάθεται φρόνιμα		1,17%	1,17%
Όχι θα είναι φίλος μου	3,52%	2,35%	5,87%
Ναι γιατί δεν τους θέλω για φίλους μου		1,17%	1,17%
Ναι επειδή δεν πρέπει να κάνει φασαρία		1,17%	1,17%
Ναι δεν μου αρέσει που δεν ξέρουν ελληνικά	1,17%		1,17%
Όχι κρίμα είναι	1,17%		1,17%
Ναι	1,17%		1,17%
Όχι μου αρέσει/ θα τον γνωρίσω	5,88%		5,88%
Όχι όταν είναι ήσυχα, μαθαίνουν σιγά- σιγά τη γλώσσα για να συνεννοηθούμε. Ο Ρεμσί π.χ. χτυπάει και δεν τον κάνω παρέα	1,17%		1,17%
Ναι με νευριάζει που μιλάνε ξένες γλώσσες	1,17%		1,17%
Όχι παίζουμε	1,17%		1,17%
Ναι δεν τους αγαπάω	1,17%		1,17%
Όχι καθόλου γιατί δεν θέλω να τον κάνω να νιώθει άσχημα	1,17%		1,17%
Ναι μόνο τις φίλες μου αγαπάω		1,17%	1,17%
Ναι στην αρχή μετά θα τον κάνω		1,17%	1,17%

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΙΝΑΚΑ 36

Όχι
Ναι, άμα δεν κάθεται φρόνιμα
Όχι θα είναι φίλος μου
Ναι γιατί δεν τους θέλω για φίλους μου

Ναι επειδή δεν πρέπει να κάνει φασαρία
Ναι δεν μου αρέσει που δεν ξέρουν ελληνικά
Όχι κρίμα είναι
Ναι
Όχι μου αρέσει/ θα τον γνωρίσω
Όχι όταν είναι ήσυχα, μαθαίνουν σιγά- σιγά τη γλώσσα για να συνεννοηθούμε. Ο Ρεμσί π.χ. χτυπάει και δεν τον κάνω παρέα
Ναι με νευριάζει που μιλάνε ξένες γλώσσες
Όχι παίζουμε
Ναι δεν τους αγαπάω
Όχι καθόλου γιατί δεν θέλω να τον κάνω να νιώθει άσχημα
Ναι μόνο τις φίλες μου αγαπάω
Ναι στην αρχή μετά θα τον κάνω

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

**ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΜΕ
ΘΕΜΑ ΤΗ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ**

1. Διακαινισάκη Π., *Ας βγάλουμε άλλη φωτογραφία*, Κέδρος
2. Βαλέτα- Βασιλειάδου Μ. (2002), *Το σκαντζοχοιράκι με τα κατσαρά μαλλιά*, εικ: Καπατσούλια Ν., Ελληνικά γράμματα, Αθήνα
3. Βαρβαρούση Λ.(2002), *Ένας πολύ γλυκός...λύκος!*, εικ: Βαρβαρούση Λ., Παπαδόπουλος, Αθήνα
4. Βαρβαρούση Λ.(2002), *Προσοχή! Το πρόβατο... δαγκώνει*, εικ: Βαρβαρούση Λ., Παπαδόπουλος, Αθήνα
5. Βαρβόγλη Λ. (2002), *Έχασα το χρώμα μου και ψάχνω να το βρω!*, εικ: Τουλιάτου Σ., Καστανιώτης, Αθήνα
6. Βαρελλά Α, (2004), *Δώσε την αγάπη*, εικ: Αλεξάνδρου Μ., Πατάκης, Αθήνα
7. Βασιλειάδου Μ. (2002), *Η παράξενη Φα- Φάλαινα*, εικ: Σταματιάδη Ν., Ελληνικά γράμματα, Αθήνα
8. Βασιλείου Λ.(1999), *Ο Μίμης ο πατούσας*, εικ: Βαρβαρούση Λ., Μίνωας, Αθήνα
9. Βέλθιους Μ. (1994), *Ο βάτραχος και ο ξένος*, μετ: Κοντολέον Μ., Πατάκης, Αθήνα
10. Βιζυηνός Γ. (1999), *Ο Τρομάρας*, εικ: Αντα & Σβετλίν, Παπαδόπουλος, Αθήνα(επανέκδοση)
11. Γουόλς- Ρος Τ.(2000), *Η Αργυρώ γελάει*, μετ: Μανδηλαράς Φ., Πατάκης, Αθήνα
12. Ηλιόπουλος Β. (1997), *Ο Τριγωνοψαρούλης*, Πατάκης, Αθήνα
13. Κείβ Κ. (1997), *Το κάτι άλλο*, μετ: Τουρκολιά- Κυδωνιέως Ρ., εικ: Ρίντελ Κ., Πατάκης, Αθήνα
14. Κρόουθερ Κ. (1998), *Ο μαύρος κότσυφας και ο άσπρος γλάρος*, μετ: Μαρμαρίδου Ε., Σύγχρονοι Ορίζοντες, Αθήνα
15. Λιονάκη Κ. (2002), *Με το αριστερό φυσικά*, εικ: Λαμπρινοπούλου Δ., Μελάι, Αθήνα
16. Μακ Κι Μ.(1996), *Έλμερ, ο παρδαλός ελέφαντας*, Πατάκης
17. Μαντουβάλου Σ.(2002), *Ο Ρίκο Κοκορίκο*, εικ: Σώλου Τα>, Μικρή Μίλητος, Αθήνα

18. Μήττα Δ. (2000), *Ο χορτοφάγος λύκος*, εικ: Παπανικολάου Π., Ελληνικά γράμματα, Αθήνα
19. Μίλς Λ. (2003), *Τα νεραϊδοφτερά*, εικ: Νόλαν Λ&Ν., Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα
20. Μπόσε Σ. (1999), *Ο Ανδρέας ο αφτιάς*, εικ: Γένισεν Ο., μετ: Αγγελίδου Μ., Ψυχογιός, Αθήνα
21. Μπουλώτης Χ. (1999), *Ο Τομ Τιριτόμ και η πολιτεία που ήταν χωρισμένη στα δυο*, εικ: Ανδρικόπουλος Ν., Πατάκης, Αθήνα
22. Μπουλώτης Χ. (2002), *Η παράξενη αγάπη του αλόγου και της λεύκας*, εικ: Σταματίου Ν., Ελληνικά γράμματα, Αθήνα
23. Μπρομπό Τ. (2003), *Το καπέλο της δεσποινίδας Χάνικατ*, μετ: Κοντολέων Κ., εικ: Μάρκεν Γ., Άγκυρα
24. Νικολούδη Φ (2000), *Το χαρούμενο λιβάδι*, εικ: Φόρτωμα Σ., Ελληνικά γράμματα
25. Ούρζελ Σ. (1994), *Ο άνθρωπος με την κόκκινη μύτη*, εικ: Τίμ Γ., μετ: Ρώσση- Ζαΐρη Ρ., Μίνωας, Αθήνα
26. Παπαγιάννη Β. (2004), *Μαμάδες*, εικ: Iversen L.-L., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Κέντρο διαπολιτισμικής αγωγής, Αθήνα
27. Παπαδιαμάντης Α. (1999), *Γουτού Γουπατού*, απόδοση Πούλος Κ., εικ: Ανδρικόπουλος Ν., Παπαδόπουλος, Αθήνα(επανεκδοση)
28. Παπαθανασοπούλου Μ. (2001), *Τι κι αν είμαι ασβός*, εικ: Καραπάνου Δ., Πατάκης, Αθήνα
29. Παπασιλέκα Α. (2002), *Η Κλειώ που έκλαιγε!*, εικ: Szegedi K., Παπαδόπουλος, Αθήνα
30. Πριοβόλου Ε. (2002), *Ένα χελωνάκι χωρίς καβούκι*, εικ: Πουιγκικρώ Δ., Ελληνικά γράμματα, Αθήνα
31. Σελίνγκ Μ.(1991), *Δεν είμαι τόσο αλλιώτικος από τους άλλους*, μετ: Κλάδου Μ., εικ: Σόρις Π., Δωρικός, Αθήνα (επανεκδοση)
32. Σλέντς Κ-Χέμπροκ Α. (2000), *Η Μιμή με τα μεγάλα αφτιά*, μετ: Τασιόπουλος Β., εικ: Hebrock A., Σύγχρονοι Ορίζοντες, Αθήνα
33. Στέρ Φ. (1998), *Λύκε, λύκε σ' αγαπώ*, απόδ: Ρώσση- Ζαΐρη Ρ., Μίνωας, Αθήνα
34. Τιες Π- Μερλέν. Κ. (2001), *Η σκιά της πριγκίπισσας*, Κάστουρ, Αθήνα

35. Τριβιζάς Ε. (2002), *Το παπάκι που δεν του άρεσαν τα ποδαράκια του*, εκ: Ελευθερίου Β., Κέδρος, Αθήνα
36. Τσιαμπούκαλου Γ. (2002), *Ο κύριος Αλφαφα*, εκ: Μπουλούμπασης Π., Καστανιώτης, Αθήνα
37. Φρι Κ.(1999), *Ο γείτονας μας το γουρούνι*, μετ: Πατεράκη Π., Ζαρβόδειλος, Αθήνα
38. Χατζηδάκη Τ. (2002), *Ο πειρατής με τα αλλιώτικα μάτια*, εκ: Ανδρικόπουλος Ν., Ελληνικά γράμματα, Αθήνα
39. Χρηστίδη Λ.(2002), *Η λευκή και η μαύρη σοκολάτα*, εκ: Παπανικολάου Π., Παπαδόπουλος, Αθήνα
40. Ψαραύτη Λ. (2003), *Ο Θωμάς*, εκ: Γούσης Σ., Άγκυρα, Αθήνα
41. Geoffroy de Pennart (1998), *Το γεύμα των λύκων*, μετ: Παπαδόπουλος Γ, Παπαδόπουλος, Αθήνα
42. Gomboli M. , *Κανείς δεν είναι τέλειος*, μετ: Γαβριηλίδου Σ., Φλούδας, Θεσ/νικη
43. Rlazejosky M. (1997), *Πίου- Πίου Πιπιφιλίπι*, Άμμος
44. Rlazejosky M. (2000), *Έτσι θέλω να με λένε*, Άμμος
45. Tharlet E., *Ο Άρτσιμπαλτ*, Παπαδόπουλος, Αθήνα 1997
46. Willw J.- Ross T. (2002), *Θέλω να φύγω από την πόλη*, Άγκυρα, Αθήνα

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000074491